

Caiete Silvane

161

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Primăvara Poeziei / A Költészet Tavasza

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Sumar

- Mircea Popa**, Profesorul Dumitru Micu și cultul valorilor p. 1
- Viorel Mureșan**, „Tu înveți de la umbră cum se calcă pe ape” pp. 2-3
- Imelda Chința**, În singurătatea Apusenilor p. 4
- Marcel Lucaciu**, Elogiul mamei p. 5
- Viorel Tăutan**, „Riscurile” actului critic p. 6
- Mihai Păstrăguș**, Minimalismul, la orizont! pp. 7-8
- Marin Pop**, Preotul Aurel Biliu (1865 – 1959) – memorandist și semnatar al Unirii Transilvaniei cu România pp. 9-10
- Daniel Mureșan**, Galahad – *Seas Of Change* p. 11
- Gheorghe Moga**, Vechea înțelepciune a bunicilor p. 12
- Ioan F. Pop**, Solilocvii inutile p. 13
- Victor Cioban**, Petre Abrudan (1907-1979) pp. 14-19
- Parodie de **Lucian Perța** p. 19
- Cătă Țineghe**, de la Mitteleuropa la Mittelstadt. Interviu cu scriitorul **Marian Ilea** pp. 20-21
- Alexandru Jurcan**, Posibila apocalipsă p. 21
- Kiss László**, Salutiger. Traducere de **Simone Györfi** p. 22
- Primăvara Poeziei/ A Költészet Tavasza (III)**.
- Versuri de **Ion Pițoiu-Dragomir, Silvia Bodea Sălăjan, Daniel Săuca, Simonfi István, Simonfy József, Traian Ștef, Viorel Tăutan, Terék Anna, Turczi István și Vass Tibor** traduse de **Halmosi Sándor, Simone Györfi, Demény Péter și Dósa Andrei** pp. 23-33
- Poeme de **Florica Bud** p. 34
- Emilia Poenaru Moldovan**, Cântând nebun la liră pp. 35-36
- Marele Premiu FestLit Cluj 2018 p. 36
- Ștefan Jurcă**, Nina p. 37
- László László**, „Am un vis” – într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini (V) pp. 38-43
- Versuri de **Ana Ardeleanu** p. 44
- Simona Ardelean**, Filmografile Simonei. *Foxtrot* (2017) p. 45
- Ioan-Pavel Azap**, Reeditări filmice (XIII) p. 46
- Viorel Mureșan, Daniel Hoblea**, Malaxorul de iunie pp. 47-48
- Daniel Săuca**, Zile negre în istoria evreilor coperta III
- Arca poeziei. Yvan Goll**. Lampagiul. Traducere de **Ion Pillat**. O rubrică realizată de **Viorel Mureșan** coperta IV

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870; e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro; www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XIV, Nr. 6 (161), iunie 2018.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău, Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Profesorul Dumitru Micu și cultul valorilor

Mircea POPA

Sălăjean molcom, cu vorbă sfoasă și caldă, Dumitru Micu, născut la 8 noiembrie 1928, în Bârsa, județul Sălaj a rămas, în ciuda bucureștenizării sale, un autentic ardelean. E același ins serios, muncitor, fugind de oameni și zgomot în compania cărților, pe care le devorează cu aceeași patimă înfrigurată de adolescent, când, în anii războiului petrecuți la Cluj, începuse să scrie primele versuri și să calce cu modestie și reticență, pragul celor dintâi redacții. E drept că în timpul ocupației horthyste de la Cluj numărul acestora se reducea doar la „Tribuna Ardealului”, singurul ziar românesc îngăduit de ocupanții vremelnici să apară în capitala provinciei. Se numea pe atunci Dumitru Chiș, după numele lui cel adevărat, nume sub care îi întâlnim semnătura în josul unor producții poetice din ziarul amintit, scos la Cluj de Emil Hațieganu cu concursul lui Gheorghe Dăncuș și Ion Hatoș, cărora li se vor adăuga pe parcurs și alți tineri iubitori de cultură. Între ei, cel mai cunoscut era Francisc Păcurariu, semnând articole și versuri proprii, dar și multe traduceri din franceză sau maghiară. Era urmat la strânsă distanță de Victor Ilieșiu, Valentin Raus, Virgil Șotropa, Raoul Șorban, cu versuri, prezentări de cărți, cronici plastice. În nr. 615 din 5 noiembrie 1942, alături de ei apare semnătura lui Dumitru Chiș (mai târziu D.C. Micu) „elev în clasa a V-a”, cu prima sa colaborare, poezia *Țăranii*. Aceasta reprezintă debutul absolut al criticului, în aceeași pagină în care avea să debuteze și Ion Oarcăsu cu *Creionări* (nr. 650 din 18 decembrie) sau Victor Felea, al cărui nume se va încetățeni și el în paginile ziarului „Tribuna nouă”, apărut după 1944 și unde va trece și Dumitru C. Micu. Odată acceptat printre literați, elevul D. Micu-Chiș, va deveni un colaborator harnic și insistent, oferind spre publicare o serie de noi poezii, precum *Pastel de seară* (nr. 773/1943), *Psalm* (*Doamne, tu de pe tron privești rotirea stelelor*), *Împri-măvărare*, *Codrule*, *Cântec pentru cel mai drag prieten*, *Înviere*, *Seară de primăvară*, *Rătăcire*, *În scrisori de mătase*, *Seară de toamnă*, dar și proză, *Plecarea din sat* (nr. 833/1943), *O noapte fără lună* (nr. 1157/1943), dar și articole (*Rânduri pentru licești*) și chiar folclor cules de el din Bârsa (nr. 218). Elev pe atunci la Liceul regesc de stat cu limba de predare română, el va trece apoi la cel catolic „Inochentie Micu Klein”, ducând peste tot cu el dorința de a se afirma pe teren literar și devenind membru al Societăților de lectură de la acestea, vorbind la ședințe despre Eminescu și Blaga, pe acesta din urmă ajungând să-l venereze în poezia *Profetul. Nepământescului Lucian Blaga* (în „Tribuna nouă” nr. 56/1946). Peste puțină vreme, numele

său va putea fi întâlnit cu niște „Cântece școlărești” (de tipul: „Măine-avem chimie și algebră/ Să le aruncăm! și năpraznica febră/ S-o înțelegem cu versuri din Baudelaire și Arghezi/ Inimile să ne salte ca iezii!”) și în „Lumea” lui Călinescu, ca să nu mai vorbim de etapa de la „Lupta Ardealului”, când va face gazetărie pe teme politico-sociale și se va lăsa înrâurit de proletcultul la modă, scriind *Poemul culesului* („Nu oriunde-i octombrie neguros. Acum voi credeți/ C-odată cu toamna voastră totul se găte/ Noi, cei mulți, salutăm primăvara/ Ce va crește-n brazdă recolta bogată”) sau, și mai rău, un fel de *ars poetica*, în genul celei cu stânca și barda lui Beniuc: *Poetul și tovarășul de la CFR, povestire în versuri pentru uzul poezilor tineri* („Cântă-ne d-ta, slăvindu-ne munca/ și ai să vezi cum vom transforma/ dealurile, munții, pădurile, lunca”).

Seria creațiilor proletcultiste continuă cu un *Colind*, apărut în numărul de Crăciun al anului 1947, scris după aceeași optică a „luptei de clasă”, și o ritmică adoptată după versul popular, dar care, din punctul de vedere al conținutului transmite un fel de lozincărie versificată: „Anul nou. Țăranii/ își blestemă anii/ răd stricat tiranii./ Roșu – braț slăvit/ stea în răsărit/ cer nou s-a ivit./ Noi cei mulți și dârzi/ am cules izbânzi/ muncitori, țărani/ am ajuns buni ani./ Noi vom stăpâni/ mândră, ce-om zidi/ țara românească,/ țărișoara noastră/ Roșu ce-am iubit/ roșu răsărit”. Am putea considera că poetul Dumitru C. Micu s-a contaminat și el de la „marii clasici” ai poeziei vremii, pentru a aborda o astfel de tematică. După ce își va fi consumat etapa ideologizării de pe la publicațiile „luptei de clasă”, la care trebuia să ia numaidecât în răspăr tot ceea ce era burghez, și care trebuie înlăturat ca vetust, perimat, el mimează ca atare „neștiința” proletară a versurilor, lipsa lui de rafinament, care ar proveni din verbul bolovănos chemat să distrugă, ca în *Țăsnire amară*: „Hai dar să ne spunem două-trei vorbe/ Simt că vă calc tihnitul simț burghez,/ dar, domnilor, sunt un om fără școală/ Mi-s versurile poate pietroase, lipsite de miez”. După ce își va fi consumat etapa ideologizării și își va fi făcut stagiul de ins atașat noii orânduiri, criticul nostru va renunța tot mai vizibil la misiunea sa poetică efemeră, accidentală, considerând că are și altceva de spus semenilor săi, mult mai profund și mai demn de pregătirea sa intelectuală, de om al cărții și al judecăților de valoare.

continuare pe www.caietesilvane.ro

(Din volumul lui Mircea Popa, *Momente culturale silvane*, Editura Școala Ardeleană, Editura Caiete Silvane, Cluj-Napoca – Zalău, 2015, pp. 272-274.)

„Tu înveți de la umbră cum se calcă pe ape”

Viorel MUREȘAN

Titlul, ambiguu-interogativ, al noii cărți de versuri a Mariei Pal, *Încotro se grăbește cuvântul* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017, Colecția Școala ardeleană de poezie), exprimă o urgență născută din senzația că mereu trecem prea ușor pe lângă lucrurile care ne ies în cale, că nu le privim îndeajuns de stăruitor. Pe de altă parte, motto-ul cărții: „În pustiu/ Se crapă de ziuă./ Cineva știe asta”, un haiku dintr-un volum de senectute al lui Jorge Luis Borges, anunță o poetică a stării de crepuscul din zori, poate mai plină de taine răscolitoare, decât un amurg. Cartea în ansamblu cuprinde o poezie de notație care, sub aparența unei cuminenii rareori depășită ca prag stilistic, e și vectorul unui frison metafizic. Iar acea „grăbire a cuvântului”, invocată în titlu, e de a se încărca, de a se satura cu sensuri existențiale. Materia vieții din care e extrasă poezia devine, în mâinile poetei, o mătase fragilă și străvezie, oricând gata să se destrame, de nu cumva s-a și întâmplat asta, încă înainte de a o atinge. De-aceia, câteva fi-loane tematice capătă contur chiar în primele zece, din cele aproape o sută de poeme din cuprins: scri-sul, plecarea, noaptea/moartea, suferința/boala, îm-bătrânirea.

Câmpul semantic al scrisului nu se traduce întot-deauna în arte poetice, ci, uneori, în stări de meditație și amăgire de oglindă borgesiană: „sub mâna ta/ hâr-tia se îmbată cu cerneala/ ce își așteaptă noaptea// când stele văduvite de cer/ îți vor poposi în brațe” (*Vor poposi*, p. 9). Alteori, ființa însăși e jucăria din mâna scriitoare a destinului: „seara descătușează uragane// nu te atinge/ doar încearcă penițele pe tru-pul tău// inima rămâne captivă/ precum scorpionul în chihlimbar” (*Doar încearcă*, p. 11). Între plecare și rămânere, în mintea celui crucificat cu care poeta se identifică, se prefigurează, alături de spaima părăsirii, și hotarele de ceață ale lumii fără nume de dinco-lo de moarte: „nesigur/ la fel ca toți dezmoșteniții/ pășește pe tărâmul unde toți au aceleași drepturi// unde somnul are propria geografie/ nu te mai ferecă în capcana coșmarului/ nici nu aruncă în aer bățile inimii// aici/ noaptea e atât de adâncă/ încât doar un zeu o mai poate părăsi” (*Atât de adâncă*, p. 13). Poezia îmbătrânirii capătă accente mai precipitate în lirica feminină. Dintr-odată, un simbol precum „nă-luca” se respiră într-un evantai de sensuri, care pun la lucru imaginația cititorului. Poetul din Maria Pal așterne pe hârtie doar enunțuri constative scurte, de

proces-verbal. Dacă sunt și metafore, vina nu e a ci-titorului: „necazurile dau în pârg// tristeți în fiecare farfurie/ și luna ca o nălucă a universului făcându-ți semne// în răni încărunțesc așteptările// se-aud or-chestre în nori/ iar între lacrimile viorilor inima ta scrie poeme” (*Îți face semne*, p. 16).

Prin comparație cu literatura și arta unor serii mai noi, multă izvorâtă din violență, *Cele zece porun-ci* e o poezie de elanuri gnomice, cu ecouri vetero-testamentare. Aici, imaginarul poetic pune în con-texte noi, răsucite semantic înspre misterul biblic, valențele simbolului recurent „nălucă”. Ca structu-ră, poezia e o juxtapunere de sentințe în jurul unor precepte moral-religioase sau estetice, netrecătoare. Fără să fie excedată de metaforă, e o poezie săpată în interiorul cuvântului, unde se seamănă sugestie și viziune: „alege frumosul din orice fără să te închini durerii/ rostește propriile rugăciuni dar nu întrerupe nici un zbor/ cinstește puritatea fiiorilor mai presus de cuvinte/ nu te îndoi de nimic din Cântarea Cântă-rilor// nu lăsa noaptea să te-nvețe cum se furișează prin vene/ minciuna să n-o porți ca pe-o podoabă/ cuvântul nu-l folosi în zadar/ nu despica firul în pa-tru/ sugrumând visul înainte de a se naște// învață la perfecție limba nălucilor/ fără a te lăsa strivit de culcușul pământului// și mai presus de orice să nu te plângi niciodată/ când timpul ține lumina aprin-să” (p. 19). Autenticul fond uman se află în stări, în sentimente și gânduri. Dintre acestea, „disperarea” e de atâtea ori subiect al enunțurilor la Maria Pal, încât putem vorbi de o poezie a deznădejdiei: „dispe-rarea sfâșie strigătul până la os” (*Chei pierdute*, p. 31). Versul acesta, care deschide un poem, trebuie asociat altor incipituri, având rostul de a anunța tema ce ur-mează a fi dezvoltată pe parcurs: „spaima ridică roto-coale otrăvite din narghileaua zilei/ și-ți pune creion-ul în mână să scrii” (*Ca o monedă de schimb*, p. 28), sau: „necazurile dau în pârg”, citat deja mai sus.

Există și teama cu substrat mistic, generatoare de viziuni amestecate, între chenoză și îndumnezeire. Oricum, secvențe după scenele răstignirii apar tot mai frecvent: „acest Te Deum nu are aripi// oricât l-ar înălța cineva către cer/ cade în trupul din care lipsesc oamenii// rămâne doar Calea crucii/ Golgo-ta pe care sângele/ înfruntă zilnic un nou labirint/ prăbușindu-te în iadul spaimei cu toate luminile” (*În iadul spaimei*, p. 33). Apoi, împăcarea vine și ea, armonizând cadențele firești ale naturii cu ritmurile

omului. E ca o fereastră a spaimei, care se luminează înspre final, din pastelurile lui Alecsandri: „ca pe niște caiere/ umbrele torc raze aduse de vânt// ciocârliile împletesc în triluri/ aureola crucificatului// șoaptele alunecă pe trupul tău/ ignorând ritmul bătut de ciocănitore// într-un târziu/ sub ochi se ivește o lună lascivă/ fericind oglinzile și ghidușul foc din șemineu” (*O lună lascivă*, p. 50). O oarecare recurență o au „gerul” și „frigul”, ca factori generatori de spaimă, intenția poetică fiind ușor deductibilă din aceeași așezare sintactică privilegiată: „gerul întinde ramuri pentru cei ce urcă la cer” (*O nouă speranță*, p. 47), sau: „Frigul gonește pe trotuare” (*O trăire*, p. 56). Exact la jumătatea cărții apare acest poem-sinteză, care conține toate toposurile de până aici, semn că, în cea de-a doua parte, poezia se poate primeni: „coada albă răvășește poemele din inima ta/ și începi un alt fel de scris// cu fuioare de fum descătușate de teama morții/ de groaza sub care aleargă copilăria/ și lasă gândurile țintuite în coroane de spini// călimara tremură și o ia la fugă/ să nu apară cuvântul ce învie în fața ușii// scrisul tău devine mai negru decât bezna/ prin care scapără câte o aripă de inger// spaimele rod orizontul/ timpul deschide larg ferestrele să intre săgeți// lumina ascute diafanele ace” (*Rod orizontul*, p. 57). Poemul cuprinde destule versuri memorabile, în jurul fiecăreia dintre teme, pentru a-i reveni rolul de „ars poetica” a cărții.

Imaginea unui paradis pe care perechea protoistorică l-a părăsit, pentru alte seducții, ori tocmai se pregătește să plece, ne întâmpină în poemul *Alte podoabe*. În viziunea poetei, acel eden îmbină arhitectura unei bisericiuțe din lemn cu prezumtivă livadă în jur, cu cea a gospodăriei tradiționale: „păsările amestecă anotimpuri/ în hieroglifile unui amurg/ desene ciudate unduiesc în adâncuri/ iluziile aprind lumânări// în cântecul privighetorii pomii înfloresc/ ca în paradisul unui Dumnezeu/ unde cămașa ta stă întinsă pe sfoară/ sub privirea unui heruvim// brațele adună alte podoabe/ pentru trupul subțiat de lumini” (p. 61). În vecinătatea imediată, într-un alt poem, *Desăvârșește nesfârșitul*, simțul cosmic se conjugă cu cel, poate mai acut, al naturii megieșe, iar la mijlocul lor, în bătaia vântului, contemplându-și fără voieșie trecerea, stă făptura de trestie gânditoare a poetului: „cerul își apleacă minunile/ pe unde înflorește cimbrisorul// c-un sceptru de scaieți/ întins pe pajiștea unde domnești/ ascuți pâraiele povestind printre pietre// timpul dansează desculț printre ploaia de raze/ nepăsător de coasa lunii/ ce seceră fânețele stelelor tale// mai încremenit decât munții/ simți cum spaimele înșurubează în tine/ constelația ce desăvârșește nesfârșitul” (p. 62). Brevilocvența, anunțată încă prin motto, e un atribut statornic al volumului, câtă vreme nici un poem

nu trece de marginile unei singure pagini. Ba, în cele mai multe dintre cazuri oglinda paginii e destul de aerisită. Într-un astfel de context, gândul cititorului poate zbura și la căutarea unor nestemate lirice. A celui pillatian „singur nai”, cu multiple „ecouri în păduri”. Credem că el este acesta: „numai tu înveți de la umbră cum se calcă pe ape” (*Înveți de la umbră*, p. 63). Eul poetic, exprimat cel mai adesea la persoana a doua, printr-un insinuant „tu”, cum e și aici cazul, face ca referentul versului să poată fi o persoană apropiată (poem erotic), persoana sacră a Mântuitorului (poem religios), ori poetul însuși (artă poetică). Oricare dintre aceste variante e cea plauzibilă, ea lasă loc de interpretare și celorlalte.

Antropomorfizarea, în versuri, a atâtor elemente cosmice ori lucruri care nu cuvântă, e și ea apanajul unui spirit profund religios: „iarba înțelege”, „copacii îmbrățișează păsările”, „nisipul știe”, „zâmbesc poveștile”, „crucea ta ia lecții de zbor”, „din când în când câte o frunză mângâie aerul”, „duminica a plecat dintre zile”, „fântânile cântă cu vocea ta de copil”, iar exemplele ar mai putea fi înmulțite. Poetica de acest fel nu rămâne monotona, căci, apelând un lexic din arsenalul moraliștilor, poeta se joacă în mici exerciții de fabulă: „bunătatea a fost evacuată din lume/ de atâta popularitate/ mila s-a refugiat printr-o ușă secretă// adevărul a murit din nou/ a căta oară/ încercând să găsească iubirea// doar păcatul iertat la discreție/ rămâne pe soclul de aur// c-o ultimă smucitură/ arunci căpăstrul pe noaptea în fugă” (*Arunci căpăstrul*, p. 81). Tot ca într-o joacă, recidivează ecouri din temele grave de la începutul cărții: „norii își dăruiesc noi chipuri// fără spaimă/ singurătatea ta se așază/ lângă altă singurătate// n-o tulbură nici o lumină/ nici o trecere neanunțată// doar glasul clopotelor o trimite/ sub tristele flori” (*La adăpost*, p. 82). Nostalgia germinației universale poate fi reversul unei viziuni apocaliptice, risipite de-a lungul cărții: „și frânger ultima pâine/ în care doarme dus un lan de grâu” (*Doarme dus*, p. 99).

Lumina, ceața și curcubeul par a fi elementele pe care se sprijină poemele de final. Deloc întâmplător, curcubeul e ultimul simbol care leagă cele două lumi din cartea Mariei Pal. El ține de limbajul divin, prin care comunică transcendentul cu imanentul: „primăvara îmbată sălciile/ și le ademenește în oglinzile apei// lumina îmbobocește-n livezi// pe discurile arborilor/ se înregistrează noi cânturi// pironit într-un echilibru precar/ te contopești cu infinitul/ lăsând trupul s-o zbughească/ în curcubeu” (*Tablouri*, p. 103). Având și o tentă ușor didactică, în cel mai nobil sens al termenului, imprimată de numeroasele verbe ale învățării, alternând pe alocuri cu melancolia însingurării, acestei poezii nu-i poate fi negată nici o umanistă adiere dinspre un poet ca Rudyard Kipling.

În singurătatea Apusenilor

Imelda CHINȚA

Efulgurații este volumul semnat de Teofil Răchițeanu, apărut la Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2018. Debutul în poezie îl realizează în anul 1969 cu un op intitulat *Elegii sub stele*, iar din cele 26 de titluri ale autorului spicuim: *Somn de voevod*, 1980, *Ora singurătății*, 1998, *Cu rouă de Răchițele*, 2011, *Împărat singurătății*, 2017. Avem așadar de-a face cu un autor prolific al cărui destin se concentrează în jurul creației, catrenele lui Teofil Răchițeanu fiind „o singură și copleșitoare poemă, alcătuită dintr-o suită de stări existențiale, profund legate între ele, ca un imens cântec despre viață și despre moarte... Ele sunt eșantioane concentrate de mare poezie”, așa cum pertinent afirma V. Fanache.

Volumul este realizat în două părți complementare, care se coagulează într-o rostire poetică a stărilor, într-un discurs confesiv, scris într-o tonalitate reflexivă. Poemul este scurt, esențializat, al vibrațiilor interioare. Teofil Răchițeanu construiește imagini antinomice, o antinomie a trăirilor: „iubesc-pățimesc”, „moare și-nvie”, „Nimic din ce-i azi nu-i și mâine la fel”.

Cosmicul și teluricul fuzionează, redând o trăire efervescentă, convulsivă, deopotrivă un timp kantian al neliniștii, al destrămării: „Toată noaptea au ars pe cer stelele”, „Aud cum din stele peste ei cade bruma”. Poetul trăiește într-o solitudine asumată și creează un poem al tăcerii, al toamnei târzii: „Și singurătății-i sunt duh pe aici nume”, „Iar tăcerea adâncă e ca de piatră”, „Sfinxul Pustiei se aude cum latră”, „Există o oră când toți greierii dorm”, „Toamnă-i a vieții mele, târzie”, „E Noiembrie târziu/ Ori tu, biet suflet al meu?/, De paloarea toamnei greu”.

Discursul redă o poetică a frământării, pe un ton interogativ în manieră argheziană: „Atât, Doamne, atât, Doamne,/ Din ce-i om pe-acest pământu?” (*Atât, Doamne?*)

Teofil Răchițeanu se întoarce la versificația clasică, somptuoasă, atât în formă, cât și în conținut, ce ascunde textura tragică a devenirii. Poetul valorifică elementele populare, arhaice, cu inflexiuni folclorice, redând, în fapt, motive poetice reiterate la nivelul discursului precum efemeritatea ființei în contrast cu perenitatea universului, a creației: „Atât omul pe pământ/ Cât o păpădie-n vânt,/ Cât un bob de spumă-n mare,/ Cât un strop de rouă-n soare!” (*Atât omul pe pământ...*). Sentimentul singurătății devine copleșitor, amenințător: „Sunt oare înghețați ochi ai tăi/ Cu care mă privești, Singurătate?” (*Ce multe stele, Doamne, și ce reci*); „Ci voi muri, prieteni, curând și peste mine/ Pământul se va-nchide cum ai închide-o carte,/ Acea-n care, -odată, Omar Khayyam pe sine/ Închis-u-s-a și-n care c-un stih, te-nvinse, Moartel!” (*Ci voi muri, prieteni, curând...*). Expresia lirică redată într-un tempo lent se concentrează într-o viziune dezabuzată asupra existenței, în crochiuri ale solitudinii.

Pesimismul cioranian se întrepătrunde cu tristețea baco-viană: „Căzut-am eu adânc-adânc/ Și n-am să mai ies nici-odată...” (*E.M. Cioran*); „O tristețe e astăzi în aer -/ Galben de Bacovia, greu,/ În care, părăsit de toți zeei,/ Topeș-te-se sufletul meu...” (*Galben de Bacovia, greu...*).

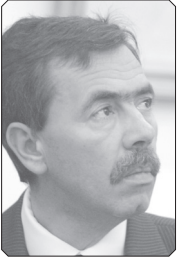
Poezia se revelă ca act creator distins printr-o ingeniozitate sintactică; poemul e joc, e inventivitate, iar poetul-creator: „De dureri vechi, de nouă/ Se în văzduh rotesc și se frâng/ Și plânsul li se face pe pământ rouă” (*Eres*); „Dumnezeu, în glasul lor,/ Se pe sine blând murmură...”; „Înfloriți merii și perii/ Fragedă și dulce vreme -/ Fericit, în roz, în alb,/ Dumnezeu scrie poeme...”.

Cel de-al doilea grupaj, *Cu doru' și dragostea*, continuă maniera celui dintâi în care modulațiile coexistă. Poemul folcloric se întâlnește cu poemul de dragoste, deopotrivă cu psalmul arghezian, scrise fie ludic, fie într-un ton sumbru, interogativ, o căutare febrilă a dragostei, a divinității: „...că pe unde trecu mândra/ Își trecu și Ion umbra./ Temătoare, furișată -/ Dragoste lumii furată...”; „Stam ochi în ochi și ne priveam,/ Isoldă tu și eu Tristan/ Și ne pierdeam și noi ca ei/ În Absolutul Dragostei”; „Ci, însetat, Te, Doamne, de când mă știu, tot caut./ Te chem și niciodată de nicăieri nu-mi vii./ «Nu ești!», un gând îmi spune, o mie alte-mi strigă:/ Ce rost am fără Tine? Te rog să fii! Să fii!”

Versul ritmat și un ritm târăgănat se concretizează într-un psalm al despărțirii, al sfârșitului, al tăcerii: „Arată-mi-Te-o dată și glăsuie-mi. Mă doare/ Tăcerea Ta. Înmărmul de-atâta așteptare...”. Melodicitatea tânguitoare este asociată sentimentului trecerii, al solitudinii: „Stihuri sunt oamenii, stihuri, îmi pare,/ Enigmatice stihuri în Marea Poveste/ Pe care Domnul Dumnezeu o tot scrie/ Și niciodată nu o sfârșește...”.

În foșnetul discret al unei naturi sacre, într-un spațiu parcă sustras timpului, poetul solitar simte ritmul interior al versului, al tonalității discursului, nuanțându-l simplissim și răspicat. Teofil Răchițeanu degustă deopotrivă din poezia populară și din simbolismul baco-vian. Liricul lui nu este nici ludic, nici grav. Este o simbioză a stărilor ființei într-o emanație firească: „Ci eu doar o frunză-s, Doamne,/ Tremurândă-n cele toamne,/ Pe-o subțire rămurea -/ Nu puteai fără de ea?”; „Rotindu-se, vulturii scriu pe cer,/ În munți, ciudate stihuri ne-nțelese/ Pe cari le-așterne Domnul Dumnezeu/ În Cartea lui cu «Poesii alese»”.

Cele două grupaje sunt variațiuni pe aceeași temă, a timpului de altădată, o căutare febrilă a logosului originar, o viziune nostalgică asupra unui timp imemorial. Poetul se desincronizează voit de generația lui, refăcând drumul invers spre originile nealterate ale poetului, răsfațându-se cu ritmuri și rime abil construite, cu lirismul pur, în solitudinea Apusenilor, care îi acompaniază liturgic creația.

Elogiul mamei

Marcel LUCACIU

Primul și cel mai drag cuvânt pe care îl rostim, când abia deslușim lumina lumii în care ne-a fost dat să ne naștem, rămâne cuvântul „mama”. Doar ea ne-a legănat, cu glas-u dulce, și ne-a vegheat, în atâtea nopți nedormite, visele nevinovate. Doar ea ne-a învățat să facem primii pași, pe întortocheatele cărări ale vieții. Doar ea a plâns, în singurătate, de grija și durerea noastră. Doar ea s-a bucurat, cu adevărat, de fiecare succes al nostru. Doar ea s-a rugat și se roagă pentru noi, oriunde s-ar afla; într-o căsuță dintr-un sat uitat ori într-o stea a cărei rază ne mângâie, neconținut...

Nostalgiile acestea ne-au fost provocate de lectura plachetei *Universul Mama* (Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2015), semnată de Vasile George Dâncu, un poet ce a debutat editorial cu volumul *Biografia secretă* (2003, Premiul Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj) și care, printre altele, este directorul Editurii „Școala Ardeleană” și al Festivalului Internațional de Carte Transilvania (organizat, anual, la Cluj-Napoca).

Sobră și elegantă, placheta cuprinde douăzeci de poeme ample, de o mare forță evocatoare, scrise, aproape toate, sub forma unor epistole ce reconstituie, postum, chipul serafic al mamei. Privirea rafinată a poetului este una retrospectivă. Sub impulsul amintirilor, resuscitate cu o tonalitate elegiacă, trecutul este răsfoit asemenea unui album de familie. Din vechile fotografii, ușor atinse de patina vremii, se desprind și, apoi, prind viață bunicul și bunicile, nepoții, unchi și mătușile, sora autorului, tatăl trudind în mină pentru ca fiul să învețe la „școli înalte”. Tehnica este una a basoreliefului, căci imaginea predominantă și impunătoare este aceea a mamei, îmbrăcată „în straie țărănești”, cu binecunoscutul șorț și nelipsita năframă. Scopul duioaselor versuri nu este gloria sau revoluția poetică, scrisul fiind, aici, mai degrabă, o dorință acută de recuperare a clipelor faustiene și de înscriere în timp a familiei tradiționale: „nu vreau glorie și nici cititori/ vreau doar un singur lucru prin aceste versuri/ închinat mamei -/ să prindă viață familia mea/ rămasă în niște fotografii/ unele alb-negru altele color/ ca viața/ și precum moartea” (*I. Fotografii de familie*).

În majoritatea acestor poeme, ce se constituie într-o tulburătoare confesiune, persistă o sinceritate frustă și ultragiată, cuprinsă, deseori, de remușcări chinuitoare: „un singur lucru trebuia să învăț/ Mamă/ din viața asta agitată – să mă întorc la timp// nu am făcut-o/ și tu ai murit” (*VIII. Plecare*). O luciditate copleșitoare sondează și totodată analizează, în profunzime, fiecare gest al „rebelului” de altădată, fiecare ipostază maternă a „sfintei” (uneori, aspră; alteori, înțeleghătoare), fiecare întâmplare cu lungi reverberații în meandrele inimii (drumul mamei prin Clujul studentesc, cu traista și plasele „pline de tăte”, devine o tandră și fascinantă epopee).

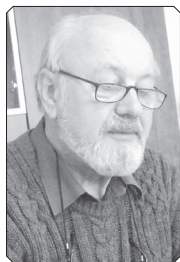
Fluxul memoriei involuntare răzbate, cu multă

acuitate, negura anilor și ia în răspăr ordinea cronologică a evenimentelor evocate, prezentul și trecutul glisând, în permanență. Astfel, printre boala necruțătoare și priveghiul mamei sunt inserate, rând pe rând, instantanee din copilărie („pășteam mieii cu o carte în mână”), din frumoasa și tumultoasă adolescență („... cu blugii rupți/ cercei în ureche și părul lung”) ori fragmente de scrisori cutreierate de sfaturi temeinice și replici memorabile, incluse și ele în corpul poemelor grație inteligentului joc al intertextualității: „tocmai promisem o scrisoare de la tine/ în care spuneai// învață învață/ și iar învață// iar eu ți-am scris înapoi că prima dată a zis-o Lenin// tot în acea scrisoare spuneai// ține minte că de două ori atingi buzele/ când spui/ cuvântul Mama” (*VI. Când se ating buzele de două ori*).

Preaplinul sufletesc se lasă exprimat în versuri emoționante și expresive, revărsându-se precum o ploaie torențială peste Runcul magic al copilăriei, peste Clujul marilor speranțe, învăluind în lacrimi tăcute un periplu existențial fulgerat de „marea trecere” a oamenilor simpli din Țara Năsăudului (tatăl George; unchiul Ioan Pinte, „poștașul satului”), de revelația „pre-cuvântului” împărtășită de scriitorii și totodată prietenii clujeni, așezați la „masa umbrelor” (Radu Săplăcan, Alexandru Vlad). Dar nicio moarte nu-i mai grea ca moartea mamei... Nimic din tot ce a reprezentat făptura sa firavă și universul ei familiar nu poate fi uitat. Cu multă dragoste și venerație, sunt elogiate mâinile mamei, rochiile ei lungi și ieftine, florile pe care le iubea și le săruta, *Biblia* și poeziile lui Coșbuc care erau cel mai aproape de sufletul său.

S-ar părea că durerea se stingea, încet, ca o lumânare pe mormântul rece, lăsată în bătaia vântului. Și totuși, durerea pierderii mamei lasă, în urmă, răni deschise pe care Timpul nu le poate vindeca întru totul. Poezia este, acum și aici, o eliberare a sufletului încătușat de suferință; o izbăvire a dorului cumplit; o formă a nemuririi prin cuvinte: „viața ta s-a dus împreună cu moartea ta/ iar viața mea a devenit moartea ta/ din 30 martie 2012/ eu nu mai trăiesc dragă Mamă/ decât atunci când povestesc viața ta/ și scriu și simt că trăiesc din nou/ și scriu și simt că moartea ta este fugărită/ de aceste rânduri” (*XV. Atunci am înțeles*).

Universul Mama e o carte de poezie pe cât de sensibilă și delicată, pe atât de complexă și substanțială. Dincolo de acest patetic reviem al mamei, în elegiile, în meditațiile și, pe alocuri, în imnurile sale evlavioase, Vasile George Dâncu ne oferă deopotrivă un impresionant album de familie și o monografie lirică indirectă a satului Runc. Principalul său merit este acela de a scrie o poezie limpede, de o simplitate pătrunzătoare, de o nebanuită profunzime sufletească, rostind, cu naturalitate, esențialul și ferindu-se, cu abilitate, de locurile comune.

„Riscurile” actului critic

Viorel TĂUTAN

Gândurile/ rândurile care urmează îmi sunt sugerate de o recentă lectură a cărții Luciei Sav, **Magistrul și Imaginația**, recomandată cu înțeleaptă afecțiune confratern-colegială de poetul Ion Mureșan, încadrând portretul poetei pe coperta a patra, precum și de „*cuvântul înainte*” sustras în citat selectiv din „Prefața” semnată de cunoscutul istoric și critic literar Andrei Moldovan la volumul anterior al poetei, *Epistole*.

Majoritatea textelor cuprinse în actuala carte vizează aparent relația negreșit amicală a autorului (disimulat disproporțional în *narator* și *eu liric*) cu importante personalități din viața literară, utilizând cu diplomatică perspicacitate monologul (în cazul poetei Persida Rugu – dialogul) epistolar țintind ostentativ și obiectiv elogiul adresate acestor lectori eficienți și performanți.

Extrasele din referințe critice datorate unor nume cunoscute, prestigioase ale vieții literare contemporane (Adrian Popescu, Alexandru Jurcan, Dan Damaschin, Mircea Popa, Ion Cristofor, Alexandru Țion, Constantin Zărnescu ș.a.) au darul să-mi sugereze un anumit fel de complex al vinovăției, generat de cronică pe care o făcusem primei sale cărți, și o publicasem în paginile revistei *Viața Românească*. În cuprinsul acesteia, ca un grădinar conștiincios, dacă nu excesiv profesional, îmi permisese să îndepărtiez de pe două-trei crenguțe ale plachetei câteva fructe bolnave.

Pe măsură ce avansam în lectura primului text al cărții, *Epistolă către Ion Mureșan (II)*, mi s-a înfiripat în sectorul întunecat al cugetului voga și, în fond, inutila îngrijorare pentru statutul delicat al criticului, în general, al celui de prestigiu, în special, supus flagelării cu spini ori, dimpotrivă, aromaterapiei cu flori, uneori în exces. Și involuntar, m-am pomenit rememorând ceea ce învățasem despre apariția și evoluția (implicând clasificările) criticii literare și nu doar literare. Ca în orice proces evolutiv, această componentă decizională a teoriei literaturii, a trecut prin timp și vremi traversând etape de anonim, de respingere furibundă, până să facă parte din elita literaturii, chiar dacă mai este contestată, refuzată, blestemată de către unii și alții dintre miile de condeieri. Deși îi consider pe critici a fi cvasi-demiurgici, nu uit că sunt oameni și, în ipostază georgecălines-

ciană, creatori de ficțiune literară, pot genera erori temporare.

Riscantă și, în același timp, spectaculoasă profesie!

Revenind la cartea în discuție, remarc bogăția lexicală extrem de diversificată, ce ține, până la urmă, de firesc; autoarea o folosește cu îndubitabil talent în construcții epice fluente, îmbibate de substanță lirică, rodind în imagini artistice frecvent spectaculoase. Cunoșcătoare a literaturii clasice, sub aspect formal, dar și substanțial, grație nu doar preocupărilor regretatului ei soț, latinistul de elită, poetul și jurnalistul de care eram legat printr-o stranie și „incomodă” amicitie, și căruia îi păstrează vie memoria, poeta Lucia Sav reușește să întrețină nu numai apetitul prezumtivului cititor prin varietate formală, dar și să îmbogățească evidența prin intermediul jocului verbal caleidoscopic.

Din loc în loc, din timp în timp răsar, în cuprinsul cărții, ba un poem în proză, ba o poezie în ritm clasic-romantic, ilustrând virtuozități poetice incontestabile.

„Imaginația” este un personaj când sumbru, când șturlubatic, un alt fel de Don Quijote, când trist, când violent, când romanțios, un tânăr bătrân sau, dimpotrivă, un senil cu apucături juvenile, alter-ego-ul tuturor oamenilor în același timp, ori în evoluție de momente spontane și rapide. Este cauză cu mai multe efecte, ca un foc de artificii multicolor, sau efectul sterp potențând cauze multiple. Este concretul și absurdul simultan. Este poezia punând în suficient de mare încurcătură celălalt personaj, magistrul, căruia îi adresează mesajul cu vorbe pe înțelesul tuturor destinatarilor, lectori inocenți și eficienți deopotrivă.

„Privirea i se limpezi și sufletul i se umplu de lumină” (*Îndurările*).

Minimalismul, la orizont!

Mihai PĂSTRĂGUȘ

Recentele expoziții de expresie *minimalistă*, susținute de fotografii Susanna Patras – Iași, Constantin Broșu – Bacău, pictorița Nicoleta Gaiginschi – Iași (Ateneu) și sculptorul Ion Pop – Zalău, la Galeriile Municipale, Ateneu și Galeria Artelor de la Casa Armatei din Iași, cât și mai recent, la Casa Artelor din Cluj, cu succes la public, dar și cu aprecieri ale criticilor și în mass-media, dovedesc o revigorare sau o renaștere a curentului în spațiile culturale europene răsăritene.

Ceea ce spunea cândva Hegel în stufoasa sa Dialectică, *Tot ce este real este necesar, și tot ce este necesar cu timpul devine real*, justifică și revigorarea prin condiții noi a curentului amintit de sorginte americană.

Apărută ca o reacție de tip fenomenologic în anii '60 la New York, în jurul sculpturii, mișcarea se numea, la începuturi, când *Artă Primară*, când *Care Art*, *ABC Art* sau chiar *Artă Sistemică* și se împotriva, declarativ, expresionismului spontan emoțional, Pop Art, dar și *Picturii gestuale*, implicit, și clasicismului, în varianta mitologiei simboliste.

Între pionierii mișcării amintim pe: Robert Morris,

La Cluj, Expoziția de artă minimalistă

Tony Smith, Donald Judd și Carl Andre. Aceștia propuneau utilizarea materialelor industriale reciclabile, precum cimentul industrial, oțelurile, bricheții etc. și aveau ca intenție producerea unor forme geometrice simple și anonime, inspirate din mediu, așadar, cu aspect simplu și tangibil, care să suscite relații speciale de influență între artist, public și mediu, de tipul *Multum in parvo*, excluzând influențele simbolismului din

ecuația estetic-artistică.

Atunci ca și azi, mișcarea numită mai târziu minimalism, urmărea, din punct de vedere estetic, să provoace spectatorului o percepție nouă, utilizând forme ca linia, planul, punctul, forma tangibilă și culoarea. Claritatea, rigorismul, raționalitatea și simplitatea compozițiilor trebuiau să stea la baza adevăratei plăceri estetice. Din acest motiv, mișcarea este, pe de altă parte, și o formă de esențialism eidetic cu multiple implicații în gustul estetic contemporan.

Dacă unul din autori, **Constantin Broșu**, bun mânător al tehnicii fotografice, influențat în viziunea sa de curentul asiatic haiku, optează pentru forme și culori din zona clasicismului fotografic, privesc macroscopic, cu contur tacticil musculos, cu lumini și umbre caravagiste în clar-obscur, ceilalți artiști se exprimă cu alte valori artistice.

Susanna Patras, deținătoare a mai multor distincții internaționale în fotografie, inițiatorea expoziției, pe de altă parte, vine cu o viziune americană asupra minimalismului, continuând trendul, dar insistând pe finețea și grațiozitatea liniilor tacticile în dunele nisipului multiform al deșertului californian, pe expresia *compozițiilor geometrice naturale* din peisajul acvatic al spațiului californian. Potențialul liric al Susannei Patras, exprimat în formă poetică și muzicală, cuprins în acest proiect, conduce vizitatorul spre o

Nicoleta Gaiginschi, Depărtări

Negoiță Lăptoiu vorbind la expoziția Susannei Patras

autentică reverie și contemplare estetică din care nu-l omite și pe Constantin Brâncuși la origini.

Sculptorul **Ion Pop din Zalău** – continuator al liniei minimaliste începute de sculptorul Constantin Brâncuși, vine cu o viziune minimalistă proprie, tipic românească, născută pe Valea Someșului ardelean, într-un climat de sorginte folclorică. Formele sale, luând naștere din vergele de oțel, figurând un gen de grafică spațializată cu un duct dinamic, se exprimă în metafore metalice, luând nume ca: *Eunucii*, *Spatele (țărani văzuți din spate)*, *Plajă de nămol*, *Sfatul bătrânilor*, *Procesiune funebră*, *Mâncătorul de lubeniță*, *Accidentatul* etc. El apelează la simboluri care conduc la utilizarea din belșug a unei semantici inspirată din etosul românesc, uneori neaoș, fără de care formele ar fi sărace și anoste.

Pictura minimalistă prin penelul **Nicoletei Gaiginschi** ia o înfățișare de tip oriental japonez în forma haiku. Printr-o experiență autentică petrecută de autoare la fața locului, și-a pus la punct o tehnică specială de a picta cu tuș și acuarelă pe hârtie de orez, folosind pensule japoneze. Efectul, fără îndoială, rezultat și dintr-o teorie estetică generată de budismul japonez, trimite la o altă expresie, unde culorile au alte semnificații, chiar contrare celor europene: albul sugerând vastul, vidul... Potrivit filozofiei orientale japoneze, Zen, vidul este considerat un element dinamic, mereu în acțiune, un propagator al spiritului universal. Toate elementele compoziției artistice se acordă cu Universul, lucrări ca: *Liniștea serii*, *Trepte spre cer*, *Depărtări*, *Infinitul visurilor*, *Un strop de eternitate*, *Pe cale*, *Solititudine*, *Renaștere* conducând la un efect minimalist.

Putem susține, așadar, că expoziția minimalistă itinerantă pe axa Iași-Cluj, două centre urbane asemănătoare ca deschidere spre nou, s-au conectat prin artiștii mai sus-amintiți la o formă de artă cu efect direct asupra gustului estetic, eliminând și o restanță culturală privind existența trendului artistic. Expoziția, având o tematică și o stilistică unitară este și plăcută la vedere, motiv pentru care îndeplinește condițiile să influențeze gustul estetic public.

Preotul Aurel Bilțiu (1865-1959) – memorandist și semnatar al Unirii Transilvaniei cu România

Marin POP

Memorandist și semnatar al Unirii Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918, preotul Aurel Bilțiu se înscrie, la loc de cinste, în galeria marilor personalități pe care Valea Someșului le-a dat țării.

S-a născut pe data de 6 iunie 1865 la Hăjdata, Gherla, ca fiul al lui George și Maria Bilțiu¹. A absolvit Seminarul teologic greco-catolic din Gherla în anul 1888, an în care a fost hirotonit și repartizat ca preot în parohia Rus, pe atunci comitatul Solnoc-Dăbâca².

La numai câțiva ani de la instalarea sa ca preot are loc cea mai amplă mișcare națională românească de protest din Transilvania, mișcarea memorandistă. Tânărul preot Aurel Bilțiu a făcut parte din delegația celor 300 de fruntași români care a dus Memorandumul la Viena, în iunie 1892³.

La inițiativa preotului Aurel Bilțiu și a învățătorului Vasile Ghevre, locuitorii din Rus își exprimă adevărul față de mișcarea memorandistă. Astfel, pe data de 19 iunie 1892 trimit ziarului „Tribuna” din Sibiu următoarea telegramă: „Românii din Russu, cercul Ilendei-Mari, comitatul Solnoc-Dăbâca, aprobă cele cuprinse în Memorandum și susținerile aceluia la Înalțul Tron; de altă parte condamnă în mod hotărât și energic conduita acelor foi române cu deosebire a «Telegrafului Român», care în mod răutăcios și trădător se silesc a micșora importanța aceluia act”⁴.

Pe data de 9 octombrie 1892, locuitorii din Rus trimit aceleași prestigioase gazete românești o nouă telegramă, în care protestau public față de suspendarea vrednicului preot Vasile Lucaciu de către episcopul diecezei greco-catolice de Gherla, de care aparținea și parohia Rus: „Subscriși locuitori din comuna Rus în fața situației ce s-a creat prin ac-

tul de suspendare cu care episcopul Gherlei a lovit pe unul dintre cei mai binemeritați preoți români, pe Dr. Vasile Lucaciu, ne simțim datori a declara:

1. Politica profesată cu zel admirabil și abnegațiune de Dr. Vasile Lucaciu este politica noastră și direcțiunea urmată de dânsul este unica și singură măgulitoare pentru poporul românesc.

2. Direcțiunea contrară politicii profesate de el este în dauna intereselor noastre bisericesci naționale.

3. Deci salutând cu frăție pe reprezentanții adunați la Sișesci, primim de ale noastre condusele aduse acolo, protestăm în contra actului de suspendare și îndeosebi declarăm că reprezentațiunea făcută la Sfântul Scaun apostolic din Roma în cauza aceasta o primim făcută în numele nostru”⁵.

Tânărul preot continuă să se implice activ în viața cultural-religioasă și politică românească de pe Valea Someșului la sfârșitul secolului XIX și început de secol XX.

Anul 1905 aducea o schimbare de tactică politică a românilor transilvăneni înrolați sub steagul Partidului Național Român. Pe data de 10 ianuarie 1905, George Pop convoacă și prezidează Conferința națională de la Sibiu care, „prin noua tactică politică ce adoptă, semnalează o mare cotitură istorică, în dezvoltarea politicii românești”. Supus la vot noul program politic de implicare în viața parlamentară a Ungariei obține 79 de voturi, iar cel de pasivitate parlamentară doar 12 voturi⁶. Astfel, fruntașii politici români intră în „focul” luptelor electorale, care vor fi marcate de violența și falsurile săvârșite de către autoritățile maghiare, cazul alegerilor de la Cehu Silvaniei, unde candida George Pop de Băsești, președintele Partidu-

lui Național Român din Transilvania, fiind relevant în acest sens.

Presa vremii, respectiv ziarul românesc „Tribuna”, care apărea la Arad, consemnează un eveniment politic deosebit care a avut loc la Ileanda Mare, pe data de 6 august 1905. Este vorba de o întrunire politică a PNR, organizată pentru susținerea lui Teodor Mihali, care îi reprezenta în Parlamentul de la Budapesta și constituirea organizației PNR din această circumscricție. Preotul Aurel Bilțiu a fost ales ca membru în Comitetul de conducere al organizației PNR Ileanda Mare⁷. În această calitate îl sprijină pe candidatul PNR, Teodor Mihali, la alegerile parlamentare din anul 1905 și la cele din 1906.

În toamna anului 1918, Aurel Bilțiu se implică în evenimentele politice premergătoare Marii Uniri. Pe data de 27 noiembrie 1918 a avut loc adunarea alegătorilor din cercul electoral Ileanda Mare, care a avut ca principal punct pe ordinea de zi alegerea a cinci delegați care să reprezinte circumscricția electorală la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Președinte al adunării

care s-a ținut în localitatea Ileana a fost ales preotul Nicolau Cosma, notar medicinistul Valer Bîlțiu, verificatori preotul Emil Mureșan și Alexandru Bride, proprietar. Cu unanimitate de voturi, membrii adunării i-au ales ca delegați pe următorii fruntași politici: Dr. Victor Pop, avocat în Ileana, Dr. Leonid Domide, medic în Dej, Valer Cosma, preot în Dăbâceni, Aurel Bîlțiu, preot în Rus și Eugen Lazăr, proprietar în Lemniu⁸.

Preotul Aurel Bîlțiu participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și a fost unul dintre cei 1228 de delegați care au votat unirea Transilvaniei cu România.

După Marea Unire, la alegerile parlamentare din iunie 1920, preotul Aurel Bîlțiu a fost desemnat candidat al Partidului Național Român pentru un mandat de senator în circumscripția electorală Ileana Mare⁹.

Partidul Poporului, partid de guvernământ condus de generalul Alexandru Averescu a fost acuzat de numeroase acte de violență, de fraude electorale și falsificarea alegerilor. Un exemplu de abuz al administrației locale este cel provocat preotului din localitatea Rus, Aurel Bîlțiu, candidatul la Senat din partea organizației PNR din județul Solnoc-Dăbâca. La alegerile pentru Cameră, fostul fruntaș al PNR, Teodor Mihali, care candida acum din partea averescanilor, a fost înfrânt. Dar el și-a depus candidatura și la Senat. Pentru a nu pierde și acest mandat a dispus ca preotul Bîlțiu, fost memorandist și el, un preot „foarte popular și iubit de popor”, să fie arestat. Acest eveniment a avut loc chiar în preziua alegerilor, când jandarmii l-au arestat la locuința sa din Rus și l-au dus la Ileana Mare, unde a fost ținut în arest toată noaptea, fără să știe motivul acestei arestări. Postul din Ileana a primit ordin de la comandantul jandarmilor din Dej ca să-l transporte pe arestat din post în post, pe jos, pe o distanță de 50 de km, cât era până la Dej, pe ploaie, fără să se țină cont

de vârsta preotului. A intervenit în favoarea venerabilului preot, chiar Vaida-Voevod, dar în zadar. În cele din urmă, preotul Bîlțiu a trebuit să-și prezinte certificatul medical și astfel a fost transportat cu automobilul la Dej. Ajuns aici, sub escorta jandarmilor, comandantul Jandarmeriei a dispus transportarea lui la Comenduirea pieței, recunoscând totuși că transportarea preotului pe jos din post în post era o ilegalitate, deoarece regulamentul jandarmeriei din Vechiul Regat nu era valabil pe teritoriul Transilvaniei și trebuia emis un ordin scris, nu unul verbal, pentru arestarea candidatului. Comandantul pieței a subliniat că preotul era acuzat că în ziua de Ispas a făcut propagandă electorală în mijlocul cetățenilor din localitatea Șimișna, după ieșirea de la slujba religioasă oficiată pentru cinstirea eroilor. Propaganda, deși făcută la 100 de metri de biserică, era considerată ca profanare. Comandantul pieței a hotărât să-l rețină în continuare pe preot, cu toate insistențele lui Vaida-Voevod de a-l elibera, acesta întrebându-l pe colonel dacă este spre prestigiul armatei române ca un preot român să fie transportat ca și hoții, ceea ce nu se făcea nici în vremea Austro-Ungariei. În cele din urmă, preotul Bîlțiu a fost eliberat datorită intervenției la autoritățile superioare ale colonelului respectiv. Pe acest fond de ilegalitate, Teodor Mihali își atinge scopul, câștigând mandatul de senator în circumscripția Ileana Mare. Era, însă, un caz clar de intervenție a administrației locale și a armatei în favoarea candidatului guvernului¹⁰. În urma desfășurării alegerilor, Teodor Mihali a obținut 1.610 voturi, Aurel Bîlțiu 1.294 voturi, iar cel de al treilea candidat, Ioan Gheție, doar 28 de voturi¹¹.

În anul 1922, au loc noi alegeri parlamentare, iar preotul Aurel Bîlțiu se regăsește pe lista PNR în circumscripția Ileana, la Senat.

În luna mai 1926, noul guvern averescan organizează noi alegeri parlamentare, preotul Aurel Bîlțiu fiind desemnat candidat pe listele

PNR, la Senat¹².

Peste numai un an de zile, guvernul averescan a fost demis și au fost organizate noi alegeri. Candidat, din nou, pe listele Partidului Național, devenit Național Țărănesc, din județul Someș, la Senat, preotul Aurel Bîlțiu reușește să obțină mandatul de senator în județul Someș, alături de Victor Munteanu¹³.

În anul 1928, Partidul Național Țărănesc condus de Iuliu Maniu este chemat să preia puterea, marele om politic sălăjean fiind desemnat în funcția de prim-ministru. Conform uzanțelor epocii se organizează noi alegeri parlamentare. Organizația PNTȚ Someș l-a desemnat, din nou, candidat pe listele Senatului pe preotul Aurel Bîlțiu. Lista PNTȚ Someș a câștigat detașat și la Senat, înregistrându-se următoarele rezultate: PNTȚ Someș – 16.670 voturi; PNL – 320 voturi și averescanii 345 voturi. În urma acestor rezultate, au primit mandatul de senatori ai județului Someș, Aurel Bîlțiu și Dumitru Popovici¹⁴.

În anul 1931, alături de ultimii 42 de memorandiști care mai erau în viață, Aurel Bîlțiu a contribuit la constituirea Uniunii luptătorilor memorandiști, organizație ce avea sediul în Cluj. Adunarea de constituire a organizației a avut loc pe data de 29 mai 1931, iar obiectivele ei erau următoarele: menținerea „spiritului de solidaritate și legături de cărmărarăderie cu toți aceia care au lucrat, suferit și jertfit pentru întregirea neamului românesc”; ajutorarea „luptătorilor săraci, slabi și fără adăpost”, precum și a familiilor acestora; încurajarea „inițiativelor folositoare țării și neamului”; participarea la acțiuni patriotice; insufletirea iubirii „de neam și țară” tinerii generații; sprijinul membrilor ei „din punct de vedere economic, filantropic și cultural”; propagarea ideilor de „patriotism și solidaritate națională”, prin adunări, manifestații publice, comemorări, conferințe, serbări etc., în vederea susținerii și apărării „drepturilor neamului român”¹⁵.

textul integral pe www.caietesilvane.ro

Galahad – Seas Of Change

Daniel MUREȘAN

Un subiect de actualitate precum Brexitul merită o analiză și în lumea muzicală. Galahad s-a hotărât să răsucescă stiletul în rană cu noul lor album *Seas Of Change*, care are o singură piesă, de 42 de minute, plină de rock progresiv, de ambiție, imaginație și dramatism. Prin acest album, Galahad ne arată că nu îi este teamă să caute noi direcții muzicale, diferite de cele tradiționale.

Mesajele dure și criticarea politicienilor nu e ceva nou în muzica progresivă. Roger Waters și Marillion „șterg pe jos” în ultimii ani cu politicienii, deplângând drama sufletească a societății actuale, cu dogmele impuse. Nici Galahad nu este la prima ispravă de acest gen: pe primul album, în 1991, Margaret Thatcher era aspru criticată. Din versurile noului album sau a piesei – e totuna, reiese idea clară că Brexitul a divizat societatea britanică, a perturbat situația politică.

Dar haideți să ne așezăm comod în fotoliu, cu un pahar de vin roșu în față și să savurăm muzica plină de idei și creativitate, să descoperim subtilitatea și puterea versului, toate ca într-un tablou de Van Gogh care își visa picturile, iar mai apoi își picta visele. Nu voi face o analiză amănunțită a celor douăsprezece părți ale piesei, vă las vouă bucuria descoperirii. Această muzică trebuie consumată în ansamblu, nu disecată. Vă spun doar că albumul reușește un fin echilibru hard și soft, pigmentat cu interludii lirice și acustice.

Întoarcerea lui Lee Abraham în grup a fost surpriza primăverii în rockul progresiv. După o extraordinară carieră solo și un proiect numit *The Indigo Pilots*, Abraham se întoarce la vechea sa iubire. Dar, atenție, nu la bas, ci la chitară solo. O chitară curată, plină de prospețime, plindu-se frumos pe vocea lui Nicholson. Surpriza cea mare vine însă de la clăparul Dean Baker, cel care a scris toată muzica albumului și a orchestrat totul magistral, oferind discului un efect cinematic pe scară largă. Producția este impecabilă, o mare parte din panorama sonoră fiind creată prin utilizarea tehnologiei digitale de către Baker. Albumul conține eșantioane din filme documentare ce ilustrează animozitățile din ce în ce mai mari dintre Marea Britanie și Europa în perioada anterioară Marelui Război din 1914-1918, ceea ce pare să sugereze că insularii au avut întotdeauna o istorie destul de diferită față de europeni. În mod similar, Galahad alege să îmbine elemente tradiționale „Prog” cu elemente mult mai moderne. Această îmbinare a vechiului cu noul, într-un fel de hibrid, este exemplificată în instrumentațiile deosebite ale lui Baker, care încorporează vechile sunete de Mellotron, Moog, pian și Hammond, cu mult mai modernele sunete și ritmuri ale erei digitale.

Vremuri interesante descrise narativ, teme variate și surprinzătoare. Toate presărate cu chitarele puternice ale lui Lee Abraham și clapele impresionante ale lui Baker. Albumul nu se ascultă ocazional, trebuie să găsim timp pentru a experimenta și a contempla fiecare pasaj. O demonstrație de forță a progresivului britanic, un plus pentru rockul mondial. După părerea mea, albumul va intra în Top 10 al anului 2018.

Tracklist:

1. Seas of Change (42:43)

Avalon Records 2018

Componentă: Stuart Nicholson – voce, Dean Baker – keyboards, Spencer Luckman – baterie, Tim Ashton – chitară bas, Lee Abraham – chitară electrică și acustică, Sarah Bolter – flaut, clarinet, saxofon sopran, Andrew Wild – narator.

Discografie Galahad:

- Nothing is Written (1991)
- In a Moment of Complete Madness (1993)
- Sleepers (1995)
- Classic Rock Live (1996)
- Other Crimes & Misdemeanours II (1997)
- Following Ghosts (1998)
- Other Crimes & Misdemeanours III (2001)
- Year Zero (2002)
- Resonance – Live in Poland (2006)
- Empires Never Last (2007)
- Other Crimes and Misdemeanours (2008)
- Sleepless In Phoenixville – Live at Rosfest (2009)
- Whitchurch 92/93 – Live Archives Vol. 2 (2012)
- Battle Scars (2012)
- Beyond the Realms of Euphoria (2012)
- Solidarity – Live in Konin (2015)
- Seas Of Change (2018)

Vechea înțelepciune a bunicilor*

Gheorghe MOGA

Ne-am bucurat că am putut intra, chiar cu întârziere, în posesia unei cărți care îmbogățește raftul nostru cuprinzând lucrări referitoare la înțelepciunea populară. Este vorba despre o culegere de proverbe intitulată *Antica saggezza dei nostri nonni* întocmită de Umberto Raffaelli. Subtitlul lucrării, *I più bei proverbi del Trentino Alto Adige*, ne obligă la câteva precizări. Fiindcă în 1981 autorul a publicat, la o editură din Florența, *Proverbi dei Trentino*, de data aceasta face o selecție reținându-le pe cele mai frumoase. Se cuvine să spunem câteva cuvinte despre regiunea Trentino Alto Adige. Aceasta se află în nordul Italiei, în Alpii Italiani, cuprinzând provinciile Bolzano și Trente; capitala acestei „țări” muntoase, traversată de râul Adige, este orașul Trento. Despre Umberto Raffaelli aflăm, din ultima filă a cărții, că este autorul a numeroase cercetări științifice și studii cu caracter etnologic referitoare la regiunea în care s-a născut.

Prezentând în *Introducere* evenimentele istorice și calamitățile naturale care au lovit, în ultimele trei secole, principalele ramuri ale economiei locale (agricultura, viticultura, sericicultura), autorul afirmă că regiunea n-a fost întotdeauna un paradis terestru: *truda, sudoarea, dezastrele naturale i-au însoțit pe locuitori de-a lungul vremii*, călindu-le caracterul.

Proverbele sunt grupate tematic în zece secțiuni: *Agricoltura, Meteorologia, Mesi dell'anno e Santi, Animali, Donne, Dio, Santi, preti, diavolo, Salute, medici medicine, Acqua, vino, Morte, morti, Il loro mondo*. Se înțelege că granițele dintre acestea sunt relative. Bunăoară, observațiile meteorologice sunt prezente și în *Lunile anului și Sfinții*, iar proverbele despre *Sănătate și Medicină* se completează cu cele despre *Moarte, Morți*. Proverbele sunt transcrise în dialectul trentin, dar, pentru mai buna înțelegere, autorul le „traduce” în limba literară. Să luăm un exemplu: *L'è meio magnar el camp e'l prà che sposar na donna nas livà* s-ar traduce literal: *Mai bine să mănânci pământ și iarba decât să te căsătorești cu o femeie cu nasul pe sus*. Urmează apoi „traducerea” autorului: *È meglio svendere campo e prato che sposare una donna permalosa* (*Mai bine să vinzi sub preț ogorul și pajiștea decât să te căsătorești cu o femeie țăfnoasă*). Câteva din formele dialectale ale unor cuvinte de origine latină, cuprinse în glosarul de la sfârșitul culegerii, se apropie mult de cele din limba română: *arbor, foc, gras, nas, om, onger* „a unge”, *stranudar* „a strănuta”.

Unele proverbe au un corespondent ușor de recu-

noscut în limba română: *La neu'l lou no i la à mai magnada* trimite gândul la rom. *Iarna n-o mănâncă lupii*; *Corvi coi corvi no i se cava mai i oci* se regăsește identic în culegerile de proverbe românești: *Corb la corb nu scoate ochii*; o minimă diferență desparte proverbul trentin: *La bolp la perde'l pel, ma mai'l vizi* de românescul: *Lupul își schimbă părul, dar năravul ba*.

Sunt frecvente proverbele rimate: *La roba conza la goba* este explicat astfel de autor: *O femeie cu zestre bogată va fi acceptată în ciuda defectelor* (*goba* „cocoașă”); *Gran calori, gran feteri* în rom. *Călduri mari, miasme* (*duhori*) *mari*; *Senza pan e senza Bacco l'amor l'è debil e fiacco* în rom. *Fără pâine și fără vin dragostea este slabă și istovitoare*.

Este firesc ca pentru o comunitate a cărei economie se bazează pe viticultură, *il vino* (vinul) să fie omniprezent în cele zece secțiuni ale culegerii: *Toni de agost i porta tut piche e most* (*Tunetele din august aduc struguri și must*), *Da S. Martin se travasa 'l vin* (*La S. Martin se pritocește vinul*), *A chi no beve vin Dio el ghe cava anca l'aqua* (*Cui nu bea vin, Dumnezeu îi ia și apa*), *Brodo de cantina, pirole de galina* (literal: *Supă de pivniță, pilule de găină*, iar literar: *Pentru a fi sănătos ai nevoie de vin bun și de carne de găină*), *En bon vin l'è tut sangue* (*Un vin bun este adevărat sânge*).

Unele dintre fotografiile care se găsesc în carte fixează momente din viața și ocupațiile locuitorilor surprinși în timpul muncilor, altele înfățișează colțuri specifice ale gospodăriilor sătești.

Firește că, după lectura acestei culegeri de proverbe, am recitit, din *Zări și etape*, cele două pagini dense ale lui Lucian Blaga despre proverbul românesc (*Studiul proverbului* a apărut, inițial, în volumul *Ferestre colorate* din 1926). Propozițiilor des citate („Proverbele sunt aforismele poporului”, „Proverbele sunt deopotrivă frânturi de sisteme filosofice, frânturi de psihologie, frânturi de mare pamflet”) le-am alăturat pe cele care vorbesc despre „țăranul fără de nume”, creatorul proverbelor: „Proverbele cuprind de obicei adevăruri văzute dintr-o parte, pieziș, sau de la înălțime. Țăranul știe să le dea proporții, să le exalte; și astfel un adevăr relativ, prins într-o icoană vie, palpitantă, grotescă sau strigătoare, înduplecă și încremenește hipnotic, ca un ochi de șarpe, mintea ascultătorului”.

*Umberto Raffaelli, *Antica saggezza dei nostri nonni I più bei PROVERBI del Trentino Alto Adige*, Editoriale Programma, 2015.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Credința poate totul pentru că nu trebuie să demonstreze nimic. Ea își este premisă și concluzie în același timp. Credința se certifică în imposibilitatea ei, în tot ceea ce îi sporește misterul, chiar dacă acesta se învecinează cu absurdul; *mortuus est Dei Filius, credibile est, quia ineptum est; et sepultus revixit, certum est, quia impossibile* (Tertulian). (Formula arhicunoscută, ca un început de paradoxie a dogmei, *credo quia absurdum*, se pare că nu-i aparține acestuia, ci îi este atribuită, după cum susțin, printre alții, L. Blaga și É. Gilson).

*

Poeticul re-face lumea din cuvintele nefolosite la facerea acesteia, din tăcerile ei de rezervă. Poeticul spune tot ceea ce s-a tăcut. El este prima și ultima monadă a ființei. Poemul prevestește poeticitatea din noi. „Poetizarea gânditoare” – formula heideggeriană care surprinde cea mai autentică instanță ființială, cea în care poeticitatea și gândul se unesc într-un singur fascicul luminos. Poeții ar trebui *hirotoniți* într-ale poeziei, la fel ca preoții, după un îndelung stagiul de asceză culturală și inspirațională. Sau, după cum se spune într-un text platonician, „poeții trebuie să aibă licență”. Căci mulți *oficiază* poezia fără nici un drept, fără nici o pregătire a nespusului, a inefabilității. Dau buzna în mirajul și sacralitatea sa, fără o minimă dovadă a unei *specializări* în talent și inspirație. Poezia este duminica unei limbi, ca atare nu poate fi scrisă și rostită de oricine. Chiar dacă, aparent, tot românul s-a născut *pohet*...

*

În *Jurnal aproape închipuit*, scris la Roma și Paris, am mizat doar pe impactul trăirilor interioare produse de aceste metropole, lăsând la o parte multitudinea conexiunilor exterioare previzibile. Mai mult jurnal de idei, pe marginile acestuia nu poate face nimeni turism. Se poate face, cel mult, un *tourism* al interogațiilor personale, se poate încerca reacția introspectivă a eului la proba înstrăinării, se poate face, pentru o clipă, sinteza timpului și a spațiului. Căci nicăieri nu ești mai mult tu însuși decât acolo unde îți pierzi identitatea, acolo unde trebuie să-ți redefinești toate raporturile cu alteritatea. Acolo unde chiar și cuvintele vorbesc cu alte tăceri.

*

Venind sau re-venind la Roma, în primul rînd ai prilejul să constăți autenticitatea unui truism: „eternitatea” ei. Restul e doar o contiguitate a clipei. Clipă care se strecoară stingher printre atâtea seducții

atemporale. Foșnetul umbrelor ahtiate după trecut încearcă să rezoneze cu o clipă sempiternă, cu una care lasă prezentul în suspans. Roma transformă intemporalitatea sa istorică într-o perplexitate cotidiană.

*

Concert O. Respighi, D. Șostakovici în Bazilica San Paolo Fuori le Mura din Roma. Sunetul muzical întilnește în cea mai deplină armonie spațiul sacru, făcînd posibilă, pentru un moment, revelația, dimensiunea transcendentală. Conectat la această atmosferă, totul pare de o fascinație ireală. Cuvîntul plutește stingher în încercarea de a reține străfulgerarea unei expansiuni cosmice.

*

Greu de uitat o baie în mare, noaptea, la Lignano, într-o Adriatică semiadormită, cu un nisip de o finețe ireală. Plaja pustie, străpunsă de câteva voci, luna care ne transforma în mici fantome acvatice – totul părea desprins dintr-o poveste în care am strecurat și eu o umbră clandestină. În schimb, aceeași baie, tot în Adriatică, la Crikvenica, nu mai are același farmec, pentru că îi lipsește un atribut esențial: nisipul. Fără el, marea nu-ți mai întinde *mîna* cu aceeași prietenie...

*

Putem trăi, pentru o scurtă perioadă, în lansajul unor spații și timpuri paralele, oscilînd între amănunțele lor precum măgarul lui Buridan. Apoi ele se suprapun pînă la contopire în propria înstrăinare, formînd un amestec psihologic în care visele și realitatea se provoacă, se adună și se scad reciproc. Deturnăm realitatea de dragul amintirilor, după cum pavoazăm prezentul cu grele memorări. Facem sinteza afectivă a două inteligibilități, după care le abandonăm în brațele hazardului. Încercăm urma unui spațiu pe calapodul iluzoriu al timpului. Sînt momente în care realitatea se împotmolește, doar iluziile putînd răzbate mai departe. Sînt momente în care din realitate rămîne doar iluzia care a făcut-o posibilă. Sînt momente în care realitatea devine propria ei iluzie.

*

Astăzi nu-i mai putem mulțumi sorții, precum Thales acum două milenii și jumătate: „Întîi, pentru că m-am născut om și nu animal, apoi, pentru că-s bărbat și nu femeie și, al treilea, pentru că sînt elin și nu barbar”. Doar prima dintre mulțumiri mai poate fi invocată la vederea multor semeni, care oscilează la granița echivocității dintre om și patru-ped.

Petre Abrudan (1907-1979)

Victor CIOBAN

Personalitate marcantă a artei românești, Petre Abrudan (1907-1979) a avut o contribuție însemnată în popularizarea Sălajului la nivel național, prin numeroasele sale premii și distincții obținute la concursurile și expozițiile din țară și străinătate. Fire meditativă, artistul scrutează cu intensitate realitatea, căutând și reușind să comunice într-un limbaj pictural specific adevăruri semnificative¹. Legat prin mii de fire de lumea în care venea, a căutat mereu să descopere noi posibilități de comunicare directă, selectându-și cu atenție mijloacele plastice în funcție de mesajul pe care a vrut să-l transmită. Activitatea sa a fost prolifică, desfășurându-se pe parcursul a patru decenii (din anii '30 până la moarte) și a cuprins o gamă largă de compoziții și procedee stilistice, de la mozaic și pictură monumentală la peisaje, portrete și naturi statice executate în tempera și acuarelă.

La Bârsana, Muzeul Național de Artă, Cluj-Napoca

Petre Abrudan s-a născut la 8 iulie 1907 în localitatea Sutor (comuna Zimbor), situată în județul Sălaj, pe E 81, la 38 km distanță de Zalău și 52 km distanță de Cluj-Napoca. Teritoriul localității ocupă cursul mijlociu al râului Almaș (cu afluenții Dâncu și Bozolnicu), care aparține bazinului hidrografic al Someșului, formând o punte de trecere dinspre Munții Apuseni (lanțul Meseș) înspre Podișul Someșan (zona de nord-vest a Depresiunii Colinare a Transilvaniei). Relieful colinar, cu altitudinea de 300-400 m, a facilitat dezvoltarea pomiculturii (prunul), viticulturii și creșterii animalelor (bovine, ovine, porcine și mai ales bubaline).

În apropierea localității se află patru monumente istorice incluse pe lista patrimoniului național: castrul roman Optatiana, care constituie o parte din limesul meseșan (granița nord-vestică a Imperiului Roman), realizând legătura dintre municipiul Porolissum (Moigrad) și garnizoana de cohorte Resculum (Bologa)²; Biserica Reformată Zimbor, construită în secolul al XV-lea, în stil gotic târziu; biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului (aparținând cultului ortodox) ridicată la 1643, care păstrează urme de pictură murală și conacul familiei nobiliare Zsombory, o construcție reprezentativă a Secessionului transilvan (1896), despre care se spune că a fost cedat de proprietar la un joc de cărți³ (kanasztta, o formă simplificată a bridge-ului).

Nu se cunosc foarte multe date despre familia pictorului. Numele face aluzie la un centru minier din Țara Moților (Abrud, județul Alba), care a reprezentat un centru al mișcării naționale de emancipare a românilor ardeleni, jucând un rol important în cadrul răscoalelor lui Sofronie din Cioara (1759-1761), Horea, Cloșca și Crișan (1784) și a armatei revoluționare pașoptiste conduse de Avram Iancu. Ca atare, e posibil să aparțină unui grup de imigranți care și-au părăsit locul de baștină din motive economice sau politice. Dar ipoteza migrației rămâne la stadiul de presupunere, nefiind confirmată de niciun document. Familia Abrudan este menționată în Sălaj ca autohtonă încă de la primele recensăminte.

Copilăria lui Petre Abrudan este marcată de un șir

Amintiri din timpul războiului, Muzeul de Artă

Ioan Sima, Zalău (depozit)

de evenimente majore. Astfel, pictorul se naște chiar în anul mării răscoale țărănești, izbucnită la Flămânzi (județul Botoșani), ale cărei ecouri s-au resimțit și în Transilvania, prin operele literare ale lui George Coșbuc (1866-1918) și Liviu Rebreanu (1885-1944). Când împlinește vârsta de 7 ani (1914), se declanșează Primul Război Mondial. Tatăl său este înrolat în armata austro-ungară și trimis să lupte pe frontul sârbesc, iar apoi italian. După cum se știe, războiul a durat patru ani, finalizându-se cu destrămarea Austro-Ungariei și convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia (15 noiembrie/ 1 decembrie 1918). Ca multe familii țărănești din zonă, neamul Abrudan se numără printre membrii mulțimii care votează Unirea Transilvaniei cu România. Pe vremea aceea, artistul avea 11 ani. După trei ani, Abrudanii beneficiază de pe urma reformei agrare (legea 93/ 30 iulie 1921⁴). Contextul socio-politic al vremii a lăsat o amprentă asupra dezvoltării personale și profesionale. Întreaga carieră va fi dominată de compozițiile cu teme „naționale”, evocând fie episoade istorice, fie studii etnografice.

Petre Abrudan își începe stagiul educațional în satul său natal. În 1923, se înscrie la școlile de constructori tehnici și comerț de la Cluj și Câmpia Turzii, cu scopul de a urma o carieră de electrician și strungar. Însă, niciunul din aceste domenii nu-l satisface pe deplin. Ca atare, la sfârșitul lui 1923, decide să se reprofileze, focalizându-și interesul spre arta plastică. În 1926, este admis la Școala de Arte Frumoase din Cluj, unde beneficiază de îndrumările unor personalități de referință pentru plastica românească: Eugen Pascu (1895-1948), Catul Bogdan (1897-1978), Anastase Demian (1899-1977), Aurel Ciupe (1900-1988) și Romulus Ladea (1901-1970). Aceștia promovau o concepție estetică modernistă⁵, în centrul căreia se aflau principiile picturale ale lui Cézanne („Să tratezi natura prin cilindru, sferă și con”⁶) și întrețineau legături strânse cu colonia de pictură de la Baia Mare, fondată în 1894 de către un grup de foști studenți ai Academiei Regale din München: Hollósy Simon (1857-1918), Kriszán János

Peisaj băimărean, 1937, Muzeul de Artă, Baia Mare

(1866-1948), Thorma János (1870-1937), Réti István (1872-1945), Mikola András (1884-1970) etc.⁷

În 1928, Petre Abrudan este nevoit să abandoneze studiile pentru a urma stagiul militar. Se întoarce la Cluj după doi ani (1930), când își deschide un atelier propriu. În 1932, cu sprijinul lui Catul Bogdan, Eugen

Peisaj băimărean (Biserica Reformată), 1937, Muzeul de Artă, Baia Mare

Pascu și Szervátiusz Jenő, își organizează o expoziție personală, unde expune o serie de compoziții peisagistice. Expoziția cunoaște un succes răsunător, oferindu-i pictorului resursele pecuniare necesare pentru a-și stabili reședința în Baia Mare, pe care o vizitase în perioada studiilor, după ce obținuse o bursă de merit din partea Ministerului Cultelor și Artelor. La Baia Mare, obține un post de desenator tehnic la fabrica Phoenix, se înscrie în lotul echipei locale de fotbal și cochetează cu formațiuni politice de stânga.

Contactul permanent cu ceea ce s-a numit „Barbizoul Europei Centrale” a adus îmbunătățiri substanțiale în tehnica picturală a lui Petre Abrudan, care a depășit treptat statutul de „amatorism”. Astfel, expozițiile personale de la Cluj, Satu Mare și Zalău (1935-1937) îl scot pe artist din sfera anonimului, plasându-l în rândul marilor inovatori ai perioadei. Acestea cuprind tablouri de șevalet executate în maniera expresionismului târziu, care realizează o sinteză originală între precizia geometrică a lui Catul Bogdan și coloritul dinamic, cu tușe stridente, întâlnit la Ziffer Sándor⁸. Tablourile evocă peisaje rurale sau citadine pătrunse de un simbolism accentuat, care primește pe alocuri o tentă religioasă (imagini de troițe, biserici, arbori totemici etc.). Se conturează o viziune interpretativă simila-

Iarnă grea, 1938, Licitația Artmark (24 martie 2012)

ră cu cea a (neo)primitivismului lui Henri Rousseau (1844-1910) și a noii obiectivități (Neue Sachlichkeit) impuse de Max Beckmann (1844-1950), Otto Dix (1891-1969) și George Grosz (1893-1959)⁹. Printre aceste tablouri, un loc aparte îl ocupă imaginea Bisericii Reformate văzută de pe malul drept al râului Săsar.

În acest caz, osatura tabloului este dată de formele puternice, masive, ascendente ale trunchiurilor redată în brunuri mult închise, care prin contrastul valoric generat, brăzdează puternic suprafața cromatică a tabloului și care, dispuse fiind pe o diagonală ascendentă, direcționează citirea compoziției, la modul general, din stânga-jos în dreapta-sus, particularizându-se pe diferite trasee cvasi verticale și oblice, generând prin dispunerea petelor cromatice și mișcarea tușelor, ritmuri plastice bine orchestrate care susțin vivacitatea ansamblului, făcând dintr-o lucrare relativ mică în dimensiuni, una de mare forță expresivă.

O singură linie orizontală este prezentă în compoziția lucrării, fiind dată de firul apei Săsarului, care traversează discret, de la stânga la dreapta, spațiul plastic. Această orizontală situată puțin deasupra liniei mediane a tabloului ar fi trebuit să liniștească dinamismul compoziției, dar ea trece aproape neobservată în economia spațiului pictural, neavând nici menirea și nici forța să liniștească, să atenueze dinamica accentuată a ansamblului. Din punctul de vedere al organizării spațiului plastic, al mișcării și al abordării cromatice este o compoziție deschisă și dinamică, susținută frenetic de cromatismul puternic de pe întreaga suprafață a tablo-

ului, realizată în principal prin exploatarea expresivă, în primul rând al contrastului complementar de roșu – verde, secondat de complementaritatea albastrului și a oranj-ului, încheind paleta registrului cromatic cu asocieri discrete ale nuanțurilor de galben cu grizări deschise de violet. Multitudinea contrastelor cromatice de complementare este însoțită, completată și susținută de prezența contrastelor valorice de închis – deschis, duse în anumite zone ale tabloului, până aproape de valorile extreme de alb și negru¹⁰.

În 1937, Petre Abrudan este ales secretar al nou-înființatei Societăți a Artiștilor Plastici din Baia Mare, în semn de recunoștință pentru dezvoltarea coloniei de pictură. Această poziție îi permite să-și lărgească orizontul tematic. Astfel, peisajul devine un pretext pentru a sublinia o realitate socială guvernată de mizerie și sărăcie (*Iarnă grea*). Doi ani mai târziu (1939), se numără printre participanții expoziției coloniei băimărene de la București, stârnind admirația criticului George Oprescu (1881-1969), care-i apreciază „desenul sigur” și armonia cromatică¹¹.

În 1940, cariera lui Petre Abrudan intră într-o nouă etapă. Activitatea picturală este subordonată celei politice. Astfel, ocuparea Transilvaniei de Nord-Est de către trupele hortyste îl determină să renunțe la reprezentările peisagistice în favoarea unor compoziții monumentale cu subiect istoric. Împreună cu Emil Cornea, Raoul Șorban și Teodor Harșia, artistul fondează în 1941 Grupul Artiștilor Români din Transilvania, care are drept scop organizarea unei rezistențe prin cultură, prin intermediul expozițiilor de la Cluj (1942, 1943).

După revenirea Transilvaniei la România (octombrie 1944), Petre Abrudan adoptă ideologia comunistă, urmând exemplul altor reprezentanți marcanti din avangardă: Aurel Popp (1879-1970), Hans Mattis Teutsch (1884-1960), Max Hermann Maxy (1895-1971) și Jules Perahim (1914-2008). Motivația acestei „convertiri” se întemeiază pe sentimentul de recunoștință față de armata sovietică și guvernul Petru Groza (autorul reformei agrare din 1945). După cum era de așteptat, adeziunea la comunism îi aduce funcția de președinte al Sindicatului liber al artiștilor, scriitorilor și ziariștilor din Baia Mare și al Cenaclului artiștilor plastici din Oradea.

Pe plan stilistic, lucrările executate în această perioadă reliefează niște schimbări majore, în concordanță cu directivele de partid. Se observă o orientare spre plastica sovietică din perioada Revoluției din Octombrie, care a pus bazele orientării culturale numite „constructivism”, prin creațiile lui Kasimir Malevich (1878-1935), Vladimir Tatlin (1885-1953), Lyubov Popova (1889-1924), El Lissitzky (1890-1941), Naum Gabo (1890-1977), Alexander Rodchenko (1891-1956) etc.¹² și apariția subiectelor proletcultiste (*Amintiri din timpul războiului*, unde este înfățișată întoarcerea de pe front a unui soldat din Armata Roșie; tabloul reprezintă un studiu compozițional cu figuri marcate de o virtuozitate formală și cromatică). Începe un proces

de geometrizare a portretului, prin îngroșarea liniei și simplificare a schemei compoziționale. Pictorul caută să armonizeze producția industrială cu cea artistică, urmărind o „ritmicitate decorativă”¹³ în centrul căreia se află elemente de inspirație folclorică.

Punându-și speranțele în noua orânduire impusă de Moscova, Petre Abrudan se numără printre propagandiștii de frunte. Astfel, la ședința Uniunii Sindicatelor din octombrie 1947, face parte din tabăra celor care votează pentru impunerea doctrinei estetice a realismului socialist¹⁴; iar la 1 ianuarie 1948 se află în comitetul de instituire a cenzurii, efectuând, la solicitarea partidului, o revizuire radicală a istoriografiei de artă românești, care are drept consecință nume de prim-plan ca Ion Andreescu (1850-1882), George Demetrescu Mirea (1852-1934), Dimitrie Serafim (1862-1931), Theodor Pallady (1871-1956), Dimitrie Paciurea (1873-1932), Constantin Brâncuși (1876-1957), Milița Petrașcu (1892-1976) sau Victor Brauner (1903-1966). Tot în acel an, organizează la București o amplă expoziție retrospectivă, care-i consolidează poziția în vârful ierarhiei culturale și este premiat la expoziția Flacăra (la care participă 830 de lucrări). În 1950, joacă un rol important în monopolul de stat asupra creațiilor plastice, asistând la fondarea Muzeului de Artă al Republicii Populare Române.

Ca recompensă pentru calitatea picturii, dar și pentru activismul său politic, lui Petre Abrudan i se oferă postul de conferențiar în cadrul Institutului de Arte Plastice din Cluj și dreptul de a reprezenta România la expozițiile internaționale de la Sofia, Moscova (1958), Ordjonikidze (1959) și Republica Democrată Germană (1962)¹⁵. În acest mod, plastica sălăjeană devine cunoscută în toate colțurile mapamondului. E drept că artistul nu participă cu tablouri care evocă locul său natal, ci cu compoziții proletcultiste, în care se ilustrează o „folclorizare a realismului socialist”¹⁶, unde țărani și muncitorii sunt îmbrăcați într-un costum popular stereotip (lipsește orice urmă de identitate regională) și zugrăviți ca un grup unitar, implicat în declanșarea evenimentelor istorice¹⁶.

Țărănci din Maramureș, 1960, Licitație Art Net

Ctitorii zilelor noastre, Muzeul de Artă Ioan Sima, Zalău (depozit)

Distincțiile obținute îl determină pe artist să-și intensifice experimentele picturale. Începând cu 1960, fiecare lucrare prezentată la expozițiile regionale (1960-1967), interjudețene (1968), județene (1969-1979) și naționale are scopul de a șoca publicul, printr-un limbaj plastic lipsit de orice inhibiții. Nu mai contează subiectul (peisagistic sau proletcultist), ci valențele de expresivitate artistică, manifestate sub forma unei îmbinări ludice dintre tradiție și avangardă, care anunță viziunea postmodernistă¹⁸. Astfel, urmând exemplul lui Alexei Jawlenski (1864-1964), inserează motive folclorice și elemente de iconografie bizantină în compoziții expresioniste sau constructiviste. Un exemplu tipic este tabloul *Ctitorii zilelor noastre* din depozitul Muzeului de Artă Ioan Sima, Zalău, unde discursul propagandistic este presărat cu accente satirice.

Conceput sub forma unei parodii la portretele votive din frescele bisericesti medievale, tabloul înfățișează un grup de muncitori care țin în mână un mulaj de fabrică sau distilerie, executat (probabil) la comanda autorității de partid. Ca atare, compoziția pare o exemplificare a dogmatismului marxist-leninist, potrivit căreia industrializarea reprezintă materializarea vreunui „plan divin”¹⁹. Însă, trăsăturile hieratice ale personajelor intră în opoziție cu toaleta vestimentară. În locul aureolelor luminoase și al hlamidelor de catifea, mătase sau purpură apar beretele de șantier și halatele de laborator. Prin urmare, orizontul de receptare devine total diferit față de cel preconizat de comanditar²⁰. „Eroismul muncitoresc”, cu „eliberatori în zdrențe” și „restructurarea socialistă a producției”, bazată pe planuri cincinale stârnesc râsul, iar „vârsta de aur a comunismului” este asociată cu o imitație grotescă a guvernării feudale. În strânsă conexiune cu *Ctitorii zilelor noastre* se află *Zboruri cosmice la TV*, depozitat în același loc, unde programul spațial sovietic îi oferă artistului prilejul de a sesiza alienarea mintală generată de informațiile mass-media (nu se observă niciun televizor, ci doar niște persoane în costum popular care

își exprimă fascinația sau teama față de necunoscut); respectiv *Sfatul cucoanelor* (Muzeul Național de Artă Cluj-Napoca), unde este ridiculizat sistemul de organizare al agriculturii colectiviste (discuție între țărânci de la CAP care-și atribuie o autoritate cvasi-nobiliară).

În paralel cu această reorientare stilistică, elaborează, împreună cu alți artiști, niște petiții către comitetul central al PMR (devenit ulterior PCR), prin care solicită reabilitarea lui Brâncuși, Pallady sau Andreescu. Încercarea sa este încununată de succes, fiindcă succesorul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceaușescu, șterge o parte din interdicțiile efectuate în 1948. Imediat după reabilitare, inițiază pe lângă autoritățile locale o serie de demersuri pentru ca Institutul de Arte Plastice din Cluj să poarte numele lui Andreescu.

Spre sfârșitul vieții, Petre Abrudan ajunge la un limbaj plastic esențializat și simplificat, manifestat sub forma unor compoziții aproape abstracte, care trimit spre unele acuarele ale lui Paul Klee (1879-1940) din perioada 1915-1920. La fel ca tablourile maestrului elvețian, compozițiile se pretind „peisagistice”. În ciuda titlului, nu se reproduce niciun cadru natural sau o construcție umană; apar doar corpuri geometrice (conuri, cilindre, trunchiuri de piramidă etc.) colorate în tonuri întunecate (albastru, violet, gri colorat sau gri neutru), care subliniază o stare de angoasă lăuntrică, generată, probabil, de dezamăgirea față de regim (povara mecanicismului și a uni-formizării).

În afara picturii de șevalet, Petre Abrudan a avut și câteva tentative de pictură murală. Astfel, în 1962 a primit sarcina să decoreze Sala Transilvaniei a Casei de Cultură a Studenților din Cluj-Napoca (împreună cu Petru Feier și Abody Nagy Béla) cu o scenă proletcultistă (*Tineretul în construcția socialismului*²¹), însă procedul ales a fost „al secco”. Deci, pictura nu a rezistat multă vreme; motiv pentru care a trebuit să fie refăcută periodic (ultima dată la 26 februarie 2009, de către Ovidiu Opaiț²²). Critica de artă a epocii (Octavian Barbosa) mai menționează și un mozaic la restaurantul Carpați

Zboruri cosmice la TV, Muzeul de Artă Ioan Sima, Zalău (depozit)

Șură, Muzeul de Artă Ioan Sima, Zalău (depozit)

din Deva, executat împreună cu Paul Sima²³. În acest caz, problema e că, la ora actuală, nu mai există niciun local cu acest nume. Ca atare, e posibil ca mozaicul să fi dispărut (fie din cauza demolării, fie a schimbării patronului).

Contribuția lui Petre Abrudan în evoluția ulterioară a artei românești a fost imensă. Alături de Ioan Sima, este cel mai cunoscut artist plastic sălăjean la nivel internațional, fiind apreciat îndeosebi pentru lucrările executate în tinerețe (perioada baimăreană), care se vând la sume record la licitațiile de artă. Tablourile din anii comunismului nu sunt apreciate la justa lor valoare deoarece opinia publică le asociază cu cenzura culturală, la care și-a adus contribuția chiar pictorul însuși. Totuși, în ultima vreme, situația pare să se schimbe. Nu e vina artistului că și-a concentrat o mare parte din activitate slujirii unui sistem care s-a dovedit falimentar. Dimpotrivă, cu toate defectele sale, opera lui Petre Abrudan trebuie promovată în rândul publicului larg, iar un rol important în popularizarea ei l-ar putea avea chiar Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, prin secția de artă „Ioan Sima”, în depozitul căreia se află patru dintre tablourile sale.

Bibliografie

- Alexa, Tiberiu, *Baia Mare – școală, colonie sau centru artistic?*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1988
- Aucouturier, Michel, *Realismul socialist*, Dacia, București, 2001
- Barbosa, Octavian, *Dicționarul artiștilor români contemporani*, Meridiane, București, 1976
- Boia, Lucian, *Mitologia științifică a comunismului*, Humanitas, București, 1999
- Breaz, Dan, *Constructorii viitorului. Politizări ale picturii românești în perioada 1950-1989*, Muzeul de Artă Cluj-Napoca, 2013
- Brooks, Jeffrey, *Thank You, Comrade Stalin! Soviet Public Culture from Revolution to Cold War*, Princeton University Press, 2001
- Cârnelci, Magda, *Artele plastice în România. 1945-1989*, Meridiane, București, 2000
- Chirot, Daniel, *Cultura socialistă în România*, Ed. Politică, București, 1964

- Dragoș, Nicolae, *Omagiu țărănimii*, Meridiane, București, 1977
- Farrington, Benjamin, *Marxism and Modern Art. An Approach to Social Realism*, London, Lawrence & Wishart Ltd, 1975
- Florea, Vasile, *Arta românească modernă și contemporană*, Meridiane, București, 1982
- Frunzetti, Ion, *Pictura contemporană românească*, Meridiane, București, 1974
- Garofeanu, Ruxandra, *Artistul și puterea. Ipostaze ale picturii românești*, Biblioteca Națională a României, București, 2012
- Gray, Camilla, *The Russian Experiment in Art. 1863-1922*, Thames & Hudson, London, 1986
- Grozdea, Mircea, *Arta monumentală în România socialistă*, Meridiane, București, 1974
- Ierunca, Virgil, *Comunismul în România*, Litera, București, 1994
- Liehm, Antonin, *The Politics of Culture*, New York, 1973
- Mihăilescu, Florin, *De la proletcultism la postmodernism*, Pontica, Constanța, 2002
- Michalski, Sergiusz, *New Objectivity*, Cologne, Benedikt Taschen, 1994
- Müller, Joseph Emile, *Arta modernă*, Ed. Științifică, București, 1970
- Țoca, Mircea, *Pictori clujeni*, Meridiane, București, 1977

Note:

- 1 Mircea Țoca, *Pictori clujeni*, Ed. Meridiane, București, 1977.
- 2 <http://ran.cimec.ro/>
- 3 Andrei Crivăț, *Conacul pierdut la cărți* (<http://printransilvania.ro/conacul-zsombory-zimbor-salaj>)
- 4 http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=65850
- 5 Vasile Florea, *Arta românească modernă și contemporană*, Ed. Meridiane, București, 1982.
- 6 Paul Cézanne apud Joseph Emile Müller, *Arta modernă*, Ed. Științifică, București, 1970.
- 7 Tiberiu Alexa, *Baia Mare – școală, colonie sau centru artistic?*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1988.
- 8 www.muzartbm.ro/petre-abrudan-peisaj-baimarean/
- 9 Sergiusz Michalski, *New Objectivity*, Benedikt Taschen, Cologne, 1994.

Uimire, Muzeul de Artă, Brașov

- 10 www.muzartbm.ro/petre-abrudan-peisaj-baimarean/
- 11 George Oprescu apud Octavian Barbosa, *Dicționarul artiștilor români contemporani*, Ed. Meridiane, București, 1976, pp. 9-10.
- 12 Camilla Gray, *The Russian Experiment in Art. 1863-1922*, Thames & Hudson, London, 1986.
- 13 Octavian Barbosa, *op. cit.*, pp. 9-10.
- 14 Magda Cârneli, *Artele plastice în România. 1945-1989*, Ed. Meridiane, București, 2000, pp. 16-20.
- 15 Octavian Barbosa, *op. cit.*, pp. 9-10.
- 16 Magda Cârneli, *op. cit.*, pp. 57-64.
- 17 Nicolae Dragoș, *Omagiu țărănimii*, Ed. Meridiane, București, 1977, pp. 7-9.
- 18 Florin Mihăilescu, *De la proletcultism la postmodernism*, Ed. Pontica, Constanța, 2002.
- 19 Lucian Boia, *Mitologia științifică a comunismului*, Humanitas, București, 1999.
- 20 Magda Cârneli, *op. cit.*, pp. 180-181.
- 21 Mircea Grozdea, *Arta monumentală în România socialistă*, Ed. Meridiane, București, 1974.
- 22 <http://artindex.ro/2013/06/25/opait-m-ovidiu-octavian/>
- 23 Octavian Barbosa, *op. cit.*, pp. 9-10.

Parodie de Lucian Perța

Viorel Tăutan

Romanță de însingurat

(din *Caiete Silvane*, iunie 2018)

Eram des
singur la ședința
scriitorimii sălăjene,
deși, ca șef,
mi-am dat silința
să-i adun de prin dughene.

Mi-am cunoscut
rostul prea bine,
nefiind de vârstă eclipsat,
dar ce nu ține,
chiar nu ține,
așa că am demisionat.

Pornit-am,
călător tomnatic,
spre-America, tot foc și pară,
dar fost-am
mult prea singuratic,
așa că-am revenit în țară.

Îmi iartă, cititor,
romanța,
de între verbe-i încurcată,
dar renăscută mi-e
speranța
că scrie-voi ca altădată!

De la Mitteleuropa la Mittelstadt

Cătă ȚINEGHE

Interviu cu scriitorul Marian Ilea

În această lună, la Editura Cartea Românească din București, a apărut un nou volum de proză al scriitorului Marian Ilea, „Noaptea din Mittelstadt”. Am purtat un dialog legat de această carte și iată ce ne-a răspuns!

Reporter: În primul rând, ce se ascunde în spatele acestui titlu, „Noaptea din Mittelstadt”? Care este însemnătatea?

Marian Ilea: Medio-Monte, Felsobanya, Mittelstadt sau Baia Sprie. Acestea sunt denumiri ale așezării, de-a lungul vremii. Ele definesc un spațiu mitteleuropean al vechiului Imperiu Austro-Ungar, unde s-a dezvoltat o comunitate multiethnică urbană, la poalele Dealului Minei, unde s-a folosit toleranța ca mod de viață și multiculturalismul fragil a funcționat fără nicio durere de cap. Astăzi, multiculturalismul e blamat în diverse medii elitiste ale culturii europene. Până și în România sunt voci care îl contestă. Probabil au și ce contesta, așa că nu e rău. În Spațiul care devine Timp, în „Noaptea din Mittelstadt”, trecerea de la o epocă orășenească la alta se face aproape (și, totuși, altfel!) ca în realismul magic. Fenomenul în sine se petrece în această carte noaptea. De aici, titlul care justifică transformarea Spațiu – Timp ș.a.m.d.

Reporter: Pentru cei care nu cunosc, ce reprezintă conceptul de „Mitteleuropa” și impactul său față de literatura în sine?

Marian Ilea: Mitteleuropa este constituită, din punct de vedere cultural, din națiunile care trăiau în Imperiul Austro-Ungar și Regatul maghiar. Acestea au produs o literatură specifică, re-

cognoscibilă în cea europeană, recunoscută ca atare în fenomenul cultural și, pe nedrept, uneori, numită periferică. E suficient să ne gândim la Kafka, Hrabal, marii scriitori maghiari, la scriitorii transilvăneni, la cei slovaci ori cehi, până și la un personaj-blemă, ca soldatul Sjevik, ca să înțelegem orgoliul produs de valoarea operelor culturale majore ale Mitteleuropei. De aceea, de la Mitteleuropa la Mittelstadt calea e foarte scurtă. E bine să o parcurgem cu „un tren de noapte” de-a lui Ioan Groșan, ca să ajungem cu bine la destinație.

Reporter: Ce are atât de special Mittelstadt-ul în Mitteleuropa?

Marian Ilea: Mittelstadt este integrat perfect într-o Mitteleuropă clasică, într-un cazan de etnie care fierbe și naște povești de viață ce aveau nevoie de un „poveștaș”. Mittelstadt, găsindu-și „poveștașul”, are ceva în plus față de alte și alte așezări urbane mitteleuropene. Mai simplu, Mittelstadt sau Baia Sprie sau Medio-Monte sau Felsobanya și-a găsit scriitorul. Dacă nu și-l găsea, „Noaptea din Mittelstadt” nu ar fi existat! Cred că e simplu! Nu-i așa?

Reporter: Să înțelegem, așa dar, că protagonistul e un personaj colectiv?

Marian Ilea: Da, personajul principal este Mittelstadt-ul, cu lumea lui, cu viața fiecărui membru al acestei comunități, cu micile drame, cu măruntele deziluzii, minorele realizări, care foșgăiesc într-un orășel al Lumii Mari!

Reporter: Sunt rupte din context „Noaptea din Mittelstadt” sau fac parte dintr-un proiect mai amplu?

Marian Ilea: „Noaptea din Mittelstadt” fac parte dintr-un

ciclu prozastic alcătuit din zece volume (al nouălea este „Noaptea din Mittelstadt”), care prezintă această lume din perioada Imperiului și până astăzi. Ciclul se va încheia cu cel de-al zecelea volum, care urmează să apară în această toamnă, intitulat „Zeppelin-ul Piticului”. Este o muncă de 18 ani, prin care un scriitor, dacă o încheie, se desparte de această lume, pe care o propune cititorilor săi. M-ar bucura să fie cât mai mulți astfel de cititori, interesați de acest ciclu prozastic, ce are început, dar nu are sfârșit, chiar dacă, din punctul meu de vedere, ținta scriitorului a fost atinsă. Despre modernitatea scriiturii, despre elementele specifice ale artei scriitoricești, nu e treaba unui autor să le aprecieze. E treaba criticilor literari. Mi se pare, de asemenea, clar, că nu e nici treaba cititorilor. Ei trebuie să lectureze cu plăcere poveștile. Suntem într-o lume de secol XXI, însă cred că e la fel de avidă de povești, așa cum era în secolul al XVIII-lea, al XIX-lea ori al XX-lea. Literatura are un rol specific, nu cel de militant în societate, ci acela de martor al derulării poveștilor de viață. Cred că asta am făcut în ciclul poveștilor despre comunitatea de la poalele Dealului Minei.

Reporter: Ca și cititor tânăr, ce ar trebui să învăț din „Noaptea

din Mittelstadt”?

Marian Ilea: E foarte greu pentru un scriitor de proză să facă profilul ideal al unui cititor, ce se poate sprijini de anumite elemente ale cărții care să îl ajute să parcurgă etapele dificile dintr-o existență individuală. Se spune, uneori, că un poem salvează un om aflat într-o criză existențială, că îl ajută să o depășească și să meargă mai departe. Prozatorul propune altceva. Personaje puternice, care se descurcă în condiții-limită. Acestea pot, la rândul lor, să îi învețe pe cititori să traverseze situații-limită, la nivel individual. Proza nu salvează, ci învață pe om să se salveze singur.

Reporter: În final, când va avea loc lansarea cărții și în ce modalitate se va putea achiziționa?

Marian Ilea: Lansarea cărții

a avut loc la sfârșitul lunii mai, la Târgul de carte „Gaudeamus” din Capitală. „Noptile din Mittelstadt” a apărut la Editura Cartea Românească, o editură de mare prestigiu în cultura română, editura Uniunii Scriitorilor din România. A ieșit din tipografie în aprilie 2018 și se poate comanda prin sistemul „cartea prin poștă” și se află, de asemenea, în librăriile din România.

În Baia Sprie, vor avea loc, pe parcursul acestui an, mai multe întâlniri cu cititorii orașului. M-am gândit la o întâlnire cu elevii și cadrele didactice ale Liceului Auto. Apoi, la o alta, în spațiul din Primăria Baia Sprie. O a treia ar urma să aibă loc la Centrul de studiere a mârșăviilor comuniste petrecute în anii '50 în colonia de muncă din Baia Sprie, la centrul

amenajat la fostul puț numărul cinci al minei băispriene, la fostul depozit de dinamită de acolo.

Posibila apocalipsă

Alexandru JURCAN

Dezastrul începe de la o rochie roșie, pe care Sara n-o mai poate îmbrăca, din cauza unor kilograme în plus. Ea vrea să ajungă pe platourile televiziunii – un vis exaltat de pensionară ridicolă. Astfel recurge la pastilele de slăbire, niște droguri bine camuflate, care o distrug încet și sigur. Fiul ei, Harry, alege calea drogurilor, secondat de prietenul Tyrone, sfârșind prin a-și antrena iubita în caruselul amețitor, până o împinge spre prostituție. Totul face parte din romanul *Requiem for a Dream*, scris în 1978 de Hubert Selby, care a trăit între anii 1928-2004. De mic a suferit de tuberculoză, iar la 18 ani și-a pierdut o parte din plămâni. A avut probleme cu... heroina, ba chiar a ajuns în închisoare din cauza ei. Citind romanul pomenit mai sus, remarc aceași sintaxă abruptă, cu o punctuație lacunară, amintind de Faulkner ori de Beckett, iar în anumite dialoguri punctuația lipsește.

Darren Aronofsky a ecranizat în 2000 *Requiem for a Dream*, cu actorii Ellen Burstyn, Jared Leto, Marlon Wayans și Jennifer Connelly. Interesante sunt imaginile în paralel, adică apare și un detaliu mărit, conținut în planul general. Când personajele se droghează, imaginile se succed vertiginos, pre-

dominând ochiul în prim-plan, însoțit de zgomotul scabros al pastilelor. Uneori trăim viziunile personajelor, cauzate de starea de tragică hipnoză. Cufundarea în infernul drogurilor se face într-un ritm tot mai precipitat. Maleficul și maladivul se însoțesc cu o dezumanizare forțată și prăpăstioasă.

Sara nu mai suportă, de fapt, singurătatea. Se simte bătrână, părăsită, deusolată. Fiul său Harry vine rar în vizită. O scenă impresionantă e aceea în care el are revelația dramei mamei sale și plânge în taxi. Nimeni nu poate ajuta pe nimeni, e un fel de predestinare uleioasă, implacabilă. De la scenele candid de dragoste până la violența dependenței flagrante e un simplu pas morbid. Neputința opririi e semnalată fără accente vădit moralizatoare. O neoprire ce sună a moartea spiritului, o anulare a vieții tonice.

Filmul, ca și romanul, curge neostoit, cu sfidarea oricărei punctuații, într-o rostogolire fără speranță. Posibila apocalipsă îmbracă hainele perfide ale dependenței de droguri. De acolo de unde veghează, Selby poate fi mulțumit de prestația filmică a lui Aronofsky.

Salutiger

KISS László

Salut omul creator, salut poetul, care creează prin forța cuvintelor. El deschide pentru noi ferestrele lumii, făcându-l pe acela, care este în stare să-i talmăcească limbajul, să-i întrevadă acesteia, prin ordine și haos, nemărginirea. Îi salut pe aceia care au făcut posibilă, prin munca lor, realizarea condițiilor optime pentru sufletele nobile care își exprimă gândurile poetice.

Cuvintele-idee, scrise și rostite, fac să vibreze corzile sentimentului și intelectului, iar atunci când aceste vibrații ajung la sufletul și creierul nostru, ne transformă. Credința ne este întărită de înțelegerea identității. Gândurile inovative, dacă sunt înțelese și acceptate, pot deveni pietre de construcție pentru sufletul, inima, creierul nostru.

Sărbătoare a versului – Primăvara Poeziei – A Költészet Tavasz

Poezia este alături de reînnoirea naturii, *Primăvara Poeziei* este sărbătoarea versului. Iată un eveniment înălțător: îmbrățișarea vechilor prieteni, ritualul sincerelor străneri de mână, ascultarea cu atenție a răspunsului la întrebarea „ce mai faci, nu ne-am văzut demult”, bucuria pentru succesele celuilalt, recitalurile de poezie, mărturii despre viața noastră. Suntem atenți, pentru că știm: putem construi ziua de mâine din gândurile împărtășite.

An de an suntem prezenți într-un număr tot mai mare aici, la Zalău, la poarta Ardealului și voci noi și tinere vin să îmbogățească succesul acestei întâlniri între poeți. Cei care sunt parte a acestui festival sunt cu toții mânați de speranța unei literaturi și a unei poetici inovatoare.

Primăvara Poeziei pentru a cincisprezecea oară

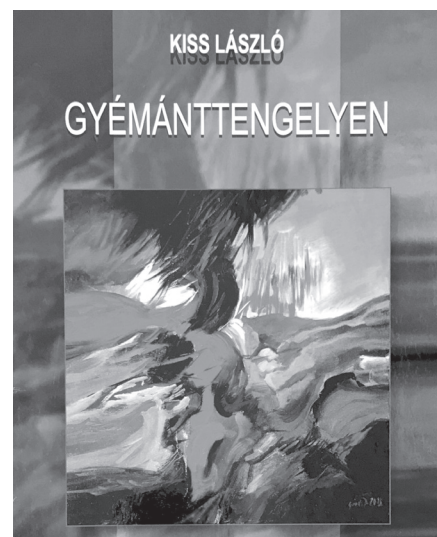
Sunt necesari cel puțin cincisprezece ani pentru ca un copac să crească și să-și dezvolte coroana, pentru ca apoi să-l umbrească pe cel care l-a plantat. Cincisprezece ani sunt poate o frântură de secundă pe scala eternității, nefiind în „timpul social” mai mult decât un minut, însă într-o viață de om reprezintă jumătate din aceasta – ceea ce este semnificativ.

Tinerele speranțe care și-au încercat aripile aici, acum cincisprezece ani, astăzi sunt autori cu multiple volume, poeți recunoscuți. Acest lucru se datorează cu prisosință atelierelor de creație *Hepehupa* (redactor-șef: Fehér Laci) și *Caiete Silvane* (redactor-șef: Daniel Săuca).

Cei care își căutau vocile acum cincisprezece ani, azi ne vorbesc despre lume cu voci sigure, marcante. Putem fi siguri de un lucru: aceia care au fost odată martorii acestui eveniment zălăuan, oraș atât de ospitalier și iubitor de poezie, nu se vor dezice nicidecum de această legătură.

Tinerii de odinioară, care și-au deschis sufletele și inimile acum cincisprezece ani în cadrul concursului de recitare *Primăvara Poeziei*, sunt azi maturi. De atunci, mulți tineri au făcut cunoștință, prin munca plină de abnegație a profesorilor lor, cu poezia, cu versurile cele mai alese și au devenit mai bogați, însușindu-și ideile poetice, au devenit mai buni, și-au lăsat inimile să se deschidă asupra grijilor și bucuriilor lumii înconjurătoare.

În postura de președinte al Uniunii Recitatorilor Maghiari constat an de an că recitatorii din Sălaj, care vin la diverse concursuri, dau mereu dovada unei pregătiri temeinice și este îmbucurător și, cred eu, deosebit de important faptul că, uneori, vorbesc pe limba lor maternă, maghiara, mai bine decât mulți

tovarăși de-ai lor din țara-mamă.

La această sărbătoare a uniunii și a strănerilor de mână să nu-i uităm pe aceia care, prin strădania lor, au făcut posibilă realizarea, de cincisprezece ani, a acestui festival: Szőke Ani, cu grija ei pentru detalii, Fejér Laci și cuvintele sale sfătoase, traducerile pertinente ale lui Józsa László (sic!), fidelitatea pentru cazul a Editei Kerekes, susținerea și sprijinul Tipografiei Color Print și, mai ales, sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Și să nu-i uităm nici pe spectatorii noștri sufletiști și exigenți, prezenți atât la întâlnirile cu poezii, cât și la vernisaje și concursuri de recitare.

Noi, care suntem aici, împreună, de cincisprezece ani și ne vedem de treabă, credem că reprezentăm, de fapt, prin cultură și artă, intenția de îmbunătățire a lumii.

Credem cu sinceritate că această misiune, care are drept sens și forță motoare gânditul pe aceeași undă, dialogul, forța internă a lumii de a se schimba – are șanse de viitor.

(Din volumul *Pe axa de diamant / Gyémánttengelyen*, Editura Hungarovox, Budapesta, 2017, traducere de Simone Györfi)

Primăvara Poeziei / A Költészet Tavasza (III)

**ION
PIȚOIU-DRĂGOMIR**

Autoportret(e)

râvnisem la Cina de Taină cu El
(sângeram acut că nu-nțelesesem la timp
mai ales pericopa – aceea! –
cu fructul oprit)

așteptam ca El să-mi bată în poartă
(în jur liniștea surâdea irizând iar timpul
câlca pe vărfuri – atent –
plutind ca un prim-balerin)

am uns ușa cu ulei din candela unui
sfânt parfumasem aleea cu lavandă nouă
și pusesem pe masă grijuliu
aburindă pâine scoasă din țest

„Dacă nu L-ai salvat de la bici – striga
lumânarea din sfeșnic de lut – de ce n-ai
făcut scrum crucea Lui
devenită Altar?!”

trezit lac de sudoare – soarele-mi făcea
șugubăț cu ochiul – admiram cum politrucii
concurau cu aplomb
să-mbălsămeze naivii

spectatorii își puneau la butonieră lacrimile
conjugau viitorul pe un portativ de furtuni –
sublimă destrămare
sublim iarmaroc pe jărătic

Önarckép(ek)

văgytam a Szent Vacsorára Vele
(erősen véreztem hogy nem értettem időben
főleg a kivonatot – azt a kivonatot!-
a tiltott gyümöccsel)

arra vártam, hogy Ő bekopogjon
(körülötte fénylőn mosolygott a csend és az idő
a csúcokra hágott – figyelmesen-
lebegve mint egy férfi balerina)

bekentem olajjal az ajtótegy szent mécsesének
olajával a sétányt friss levendulával illatosítottam
és óvatosan az asztalra helyezem a cserépfedő
alól kivett gőzölgő kenyeret

„Ha nem tudtál megmenteni a korbáctól - kiabálta
az agyag gyertyatartó – miért nem égetted
hamuvá az Ő keresztjét,
ami Oltárrá lett?!”

verejtékben ébredve – a nap huncutul
rám kacsintott – néztem, ahogy
a kommiszárok közömbösen
a naivokat balzsamozzák

a nézők a mandzsettáikra tűzték a könnyeiket
egy tömlőemelvénnyel ragozták a jövőt -
fenséges felbomlás
fenséges vásár parazsakon

Traducere de/fordította Halmosi Sándor

**SILVIA BODEA
SĂLĂJAN**

Felix culpa

mi-ai dat iertarea
amforei din care
împărtașirea harului divin
să curgă lin în aripa bolnavă
de dor
de zbor
și-n cupa Ta cu vin
să regăsesc botezului chemarea
în iordanul cerului senin

din suferința toamnelor pierdute
nici lacrima n-duce alinarea
doar steaua din cenușă licărind
renaște nouă
repetând iertarea
că viața asta, Doamne, nu-i decât
o zbatere de aripă
și-atât

Felix culpa

a kehely bocsánatát
adtd nekem
hogy az isteni kegyelem áldozata
finoman folyjon át
a vágy
a szárnyalás beteg szárnyába
és hogy a Te boroskupádban
megtaláljam a keresztelést
a szelíd ég Jordánjának hívását
az elveszett őszök szenvedéséből
a sírás sem hoz enyhülést
csak a hamuban parázsló csillag
születik újjá
a megbocsájtást ismételve
hogy ez az élet, Uram, csak egy
szárnycsapás
nem több

Traducere de/fordította Halmosi Sándor

**DANIEL
SĂUCA**

Despre singurătate și alte sunete

S-au dus zilele cu fulgere
Au venit zilele tunetelor
A tunetelor albe
Despărțitoare de vremuri
A tunetelor roșii
Aducătoare de viermi
A tunetelor galbene
Ispititoare de lumină

S-au dus zilele cu fulgere
Au venit zilele tunetelor

Din ochii tăi sărați ca o lună în tigaie
Din picioarele mele putrezite în eter
Din păcatele stropite cu vinul cel bun
Din cuvintele uitate în morminte

S-au dus zilele cu fulgere
Au venit zilele tunetelor
A tunetelor albe, roșii și galbene
Și verzi, albastre și un pic negre
Din cenușa gândurilor

A magányról és egyéb hangokról

Elvitte a napokat a villám
A mennydörgés ideje van
Az időket szétválasztó
Fehér mennydörgéseké
A hernyókat hozó
Vörösöké
A fényre csábító
Sárgáké

Elvitte a napokat a villám
A mennydörgés ideje van
Sós szemeidből mint egy *serpenyőhold*
Redves lábaimból a semmibe
A legjobb borral lelcsolt vétkeinkből
A sírokban felejtett szavakból

Elvitte a napokat a villám
A mennydörgés ideje van
A fehér, vörös és sárga mennydörgéseké
És a zöldké, a kékeké és a feketéké is egy kicsit
Gondolathamuból

Traducere de/fordította Halmosi Sándor

**SIMONFI
ISTVÁN**

Máma csak a most mustját arattam

Amikor az avarban
úgy van ott a csend
kifentfent és csorbuljlent
mint a halhatatlan rend
kívánságának évelő halhatatlansága
hirtelen feltámad

foszlásnak induló éle
 észrevétlen hangulatban
 lebomlik a fény árnyékában szótagokra bontva
 mielőtt sivatag-szomjával felitatja
 foszlányokra lehiggasztja
 harsogó hétfejű magányának azt a vágját
 hogy
 saját oldalára dönti a napfelkeltét
 és forgácsról-forgácsra újraéleszti
 mielőtt kivágná a mából
 hisz várhatóan
 közkívánatra
 az erdő örökzöld csendje úgylis kicsorbul ma
 kéjenc baltájának élébe beszorulva

Azi secerai doar mustul lui acum

Tăcerea, cum în iarba
 uscată, adăsta
 susbrici și-njostocită
 pe veci orânduie,
 râvnind la nesfârșit, an după an
 să învie, deodată,
 tăișul ei menit să se deșire
 pe nesimțite-n tihnă și senin,
 la umbra luminii să se destrame-n silabe,
 setea deșertică ostoindu-și-o lin,
 sublimând în crâmpieie de scamă
 dorul acela, urlat în pustieri
 de-a-ntoarce răsăritul spre sine
 tot înviindu-l, surcea după surcea
 `nainte să-l fi retezat din azi
 cum e de așteptat
 cum cere obștea
 ca sihăstria verde-n topoare să se frângă
 și crângul să-ncremenească-n tăișul desfrânat

Simone Györfi fordítása/traducere

**SIMONFY
 JÓZSEF**

valami hiányzik

állok jövőm előtt
 mint egy ablak előtt
 állok jövőm előtt
 mint egy ablak előtt
 melyet még soha

nem nyitottam ki
 melyet még soha
 nem nyitottam ki
 körbeleng a semmi
 körbeleng a semmi
 minden nap ez a
 nem is élet-élet
 minden nap ez a
 nem is élet-élet
 nagy lázam van
 félre beszélek
 nagy lázam van
 félre beszélek
 agyam nem kap
 elég levegőt
 agyam nem kap
 elég levegőt
 papír beszakad
 papír beszakad
 görcsbe rándul
 ceruzát markoló kezem
 görcsbe rándul
 ceruzát markoló kezem
 valami hiányzik
 életemből
 valami hiányzik
 életemből
 és nem talál akármit
 teszek a helyére
 és nem talál akármit
 teszek a helyére
 mint egy atomreaktor
 szivárog mindenem
 mint egy atomreaktor
 szivárog mindenem
 lassan alszik ki
 a világ körülöttem
 lassan alszik ki
 a világ körülöttem
 saját vállamra
 hajtom fejemet
 saját vállamra
 hajtom fejemet
 elfáradt bennem
 az élet
 elfáradt bennem
 az élet

lipsește ceva

stau dinaintea sorții mele
 cum aș sta-n fața ferestrei
 stau dinaintea sorții mele
 cum aș sta-n fața ferestrei

pe care niciodată
 n-oi fi deschis-o
 pe care niciodată
 n-oi fi deschis-o
 mă adie nimicul
 mă adie nimicul
 viața asta-ne-viață
 din fiecare zi
 viața asta-ne-viață
 din fiecare zi
 încins de febră
 vorbesc aiurea
 încins de febră
 vorbesc aiurea
 creierul n-are
 aer, se pare
 creierul n-are
 aer, se pare
 se rupe hârtia
 se rupe hârtia
 cârnelul strânge
 mâna-n pumn pe creion
 cârnelul strânge
 mâna-n pumn pe creion

din viața mea
 lipsește ceva
 din viața mea
 lipsește ceva
 nu mă găsește
 orice aș încerca
 nu mă găsește
 orice aș încerca
 totul se scurge din mine
 ca dintr-un reactor
 totul se scurge din mine
 ca dintr-un reactor
 în jurul meu lumea
 se stinge ușor
 în jurul meu lumea
 se stinge ușor
 eu îmi culc capul
 pe umerii mei
 eu îmi culc capul
 pe umerii mei
 a obosit viața
 în mine, în ei
 a obosit viața
 în mine, în ei

Simone Györfi fordította/traducere

TRAIAN ȘTEF

Așa de singur

Așa de singur
 Biciuit peste obraz
 Singur în întunericul
 Care s-a întors
 Cu picioarele-n sus
 Închis în bolboroselile
 Coincidenței
 Singur

Vine agentul
 Și face cum face
 Că slăbiciunea
 E tot mai mare
 Slăbiciunea care lasă cântarul
 În voia lui
 Care lasă mișcarea hipnotică
 În voia ei
 Care ne lasă
 Cum ne vine rândul
 La intrarea în sărbătoare
 Vine și îmi spune
 Că Dumnezeu nu e
 Tot timpul
 Pe urmele noastre
 Să ne apere
 Și mai bine nu-i atragem atenția
 Asupra noastră
 Mai bine să nu ne tot arate
 Cineva cu degetul
 Mai bine să nu tot fim
 În rugăciunile fierbinți
 Că dacă-i atragem atenția
 Sigur ne va pune la-ncercare
 Și-l cred
 Pentru că agentul este
 Perceptorul
 Cu datoriile
 La el sunt dosarele și condicuțele
 El deschide fără să bată în poartă
 El intră nepoftit
 Și e bine să-i spui de la început
 N-am
 Dar totul se lungește
 Mai mult decât o viață de om
 Într-o înfruntare de stoluri
 Încercuind plecarea

Îmi trimiți îngerul
 Disperată că nu mai ajung
 Îngerul tău a venit
 Îl simt
 Are miros
 Se lipește de mine
 Îmi ține obrazul în palme
 Îmi absoarbe din clinchetul nervilor
 Îi cresc aripi
 Și se ridică un praf liliachiu
 Dintre perne
 Și nu se întâmplă nimic
 Altceva
 Și nu mai știu ce să mă fac
 În acest loc
 În această etate

Ennyire egyedül

Ennyire egyedül
 Arcomon ostorcsapással
 Egyedül a sötétben
 Mely visszatért
 Lábbal előre
 Az egybeesések
 Motyogásába zárva
 Egyedül

Jön a követ
 És nem tudom, hogy csinálja
 De a gyengeség
 Egyre nagyobb
 A gyengeség mely
 Hagyja a mérleget hadd mérlegeljen
 És hagyja a hipnotikus mozgást
 Hogy
 Aki hagy bennünket
 Ahogy jön a sorunk
 Belépni a tancba
 Jön és azt mondja
 Hogy Isten nincs
 Folyton a nyomunkban
 Hogy megvédjen
 És jobb ha nem hívjuk
 Fel a figyelmet magunkra
 Jobb ha nem mutat
 Szüntelen valaki ránk
 Az ujjával
 Jobb ha nem vagyunk
 Folyton a forró fohászokban
 Mert ha felhívjuk a figyelmét
 Magunkra
 Biztosan próbára tesz
 És hiszek neki

Mert a követ
 Az adószedő
 Az adósságokkal
 Nála vannak a dossziék
 És a kondikák
 Ő kopogtatás nélkül
 Ajtót nyit
 Nem hívják mégis bejön
 És jó ha azonnal elmondod
 Nincs pénzem
 De minden hosszabbra nyúlik
 Mint egy emberélet
 Madárrajok csatája
 A távozás körül

Elküldöd az angyalomat
 Kétségbeesetten hogy nem jövök
 Az angyalod megérkezett
 Érzem
 A szagát
 Hozzám tapad
 Tenyerébe veszi az arcom
 Felszív az idegek résein
 Szárnyai nőnek
 És denevérszínű por
 Száll a párnából
 És nem történik
 Semmi más
 És nem tudom még
 Mít tehetnék
 Itt
 Ebben az életkorban

Traducere de/fordította Demény Péter

VIOREL TĂUTAN

Romanță de însingurat

lui Florian Pitiș & Pasărea Colibri

Singur în stea
 mi-aprind auzul
 cu voluptatea șoaptei pale
 și singur când
 ascunzi topuzul
 de crini topiți prin lupanare,

Nu-i rostul tău
s-adaugi zilei
penumbra vârstei în eclipsă,
acum că în
cutia milei
de-obolul soarelui duc lipsă,

Incendiez
pinacoteca
de-atâta timp neferecată
în craniul sfânt
de-ascet, la fel ca
sărmanul Neron altădată.

Îmi iartă dar
însingurarea
prin verbe, când încurc destine,
și-ntinde-mi tu
din nou cărarea
pe care-apoi să vin spre tine!

Egy magányos románca

Florian Pitiș & Pasărea Colibri emlékére

Kéjes csenevész
suttogások
gyúlnak fülemben sajjón lángra
magányos csillag,
liliomkelyhed
kioltja romlások tanyája,

Nem rajtad áll,
hogy a napokhoz
hanyatló évek homályát toldjad,
vagy, hogy szájalom-
perselyemben
nap-adóm hiányát feloldjad,

Mint szegény Néro
tette hajdan
felgújítom én a szent aszkéta-
koponyában
oly régen nyitva -
felejtve hagyott emlékképtárat.

Nézd el igékbe
öntött magányom,
ha a sorsok összemósódnak,
s egyenged el
felém az ösvényt
melyen újból terád találjak!

Traducere de/fordította Simone Györfi

TERÉK ANNA

Repedések

Az ember agya rosszabb,
mint a szivacs.
Felveszi a bánat formáját
és úgy marad.
Hellyel kínálja, vigyorog.
Ez még a halálra is vigyorog, uram.
Aztán körbeveszi, magához szorítja
és el sem enged többet.
Úgy kell az agyból kihámozni a bánatot.

Mert megszokjuk uram.
Megszokja az ember a fájást.
Az agy meg felveszi a bánat formáját
és szorítja a velőhöz erővel.
Aztán nyeljük a félbetört benzodiazepineket,
hogy ne szorítsa lilára
a fájdalom az agyat.

De mondja már, hogy maga szerint
el tud múlni úgy valami,
hogy az ember nem próbálja kipucolni
magából minden nap?

Nézem az ég szélét
és nyoma sincs megkönnyebbülésnek.
Feketedik, feketedik.
Azt meg biztos a szentpéter szorítja,
hogy ennyire fekete.
Mégfogja és jól összehúzza az ég széleit,
hogy ne férjen át rajta senki,
és csak feketedik a szorításától.
Több a halott ember,
mint az élő,
sehol sem férünk már el, uram.

A halottak meg,
sorban állnak az ég alatt,
egymás hátára támaszkodva
várják, hogy kifáradjon
a szentpéter,
engedjen az a szorítás,
és végre bejuthassanak.

Az ég széléhez állok én is.
 Szél fúj, feketedek a nappal.
 Az ég széléhez állok, és
 repedéseket keresek.
 De tele az ég hajszákkal.
 A maga anyja haját szórta szét
 ezen az égen a jóisten?
 Nehéz megkülömböztetni,
 melyik a repedés,
 melyik a hajszál.
 Repedéseket keresek,
 hogy beléjük csúsztassam a kezem
 és szétfeszítsem valahogy apámnak.
 Olyan sovány lett, mire meghalt,
 hogy talán egy vékony rés is elég,
 hogy átférjen.

Belenyúlok a repedésbe
 és feszítem szét az eget,
 mert apám itt jár
 folyton, körülöttem.
 Nem áll az arcom elé, csak
 a szemem sarkából látom.
 Pedig azt mondják,
 a halottak sokszor
 az élők elé állnak, hogy
 kitakarják előlünk az életet.
 És hogy talán jobb lenne
 a vállukra állni,
 mert akkor messzebbre
 láthatna el az ember.

Apám nem ér a szemem elé.
 Jön mellettem, látom, ő is
 néz rám, de csak hallgat.
 Ha épp sietek,
 lemarad, úgy kell bevéárom.

Nézzon csak mögém,
 látja maga is a lemaradt apámat?
 Akkor lassítsunk.
 Idő kell, míg ideér.
 Fáradt, halott és folyton szomorú.
 Meg a maga arca is egészen kipirult.
 Biztos a hajszálak miatt.

De tudja, uram, van akit
 könnyebb szeretni, ha már meghalt.
 Ha az ember nem bírja elviselni,
 hogy nem kell eléggé annak, akit szeret,
 akkor azt sokkal könnyebb úgy szeretni,
 hogy már meghalt.
 Mint túrni, hogy nem kellünk eléggé.

Egy halott már egészen a miénk.
 Úgy szépítjük és enyhítjük
 minden bánatunkat benne,
 ahogy csak tetszik.
 Nyújtom én is magamban
 apám hátrahagyott bánatát,
 és beletekerve
 a saját bánatomat.
 Van, hogy a halál
 megszépít mindent,
 aztán csak csodálkozva állunk
 és nem értjük, mégis
 miért szorulnak egymáshoz
 az izmok, miért csikordulnak
 éjjel egymáson a fogak.

Az ember azt hiszi, hogy
 egy halottal el lehet temetni
 mindent, minden
 bánatot, s ahogy múlik a gyász,
 a hiány helyére lassan
 beül a megkönnyebbülés,
 a felszabadulás.
 De csikorognak a fogak
 és húzza a csontokat
 egymás felé az izom.

Ki kéne mondani mindent.
 Ki kéne mondjuk mindazt,
 ami nem fért be a halott mellé
 a koporsóba.
 Hátha így szabadul meg
 végleg az ember.
 Az is, aki meghalt,
 az is, aki maradt.

Fisuri

Creierul omului e mai rău
 decât buretele.
 Preia forma amărăciunii
 și rămâne așa.
 Îi oferă un loc, rânjește.
 Țasta îi rânjește și morții, domnule.
 Apoi o înconjoară, o strângeră aproape
 și nici că-i mai dă drumul.
 Trebuie să extragi din creier amărăciunea.

Pentru că ne obișnuim cu ea, domnule.
 Omul se obișnuiește cu durerea.
 Iar creierul ia forma amărăciunii
 și o ține strâns lipită de măduvă.

Apoi înghițim jumătățile de benzodiazepină
ca durerea să nu stranguleze
creierul până la învinețire.

Dar ia spune-mi, după dumneata
poate ceva să se vindece în așa fel
încât omul să nu încerce să-l curețe
din el în fiecare zi?

Mă uit la marginea cerului
și nici urmă de ușurare.
Se-nnegrește, se-nnegrește.
Și e clar că e strâns de sfântupetru,
din moment ce e atât de negru.
Prinde și strânge bine colțurile cerului
să nu mai pătrundă nimeni prin el
și se tot înnegrește de la strânsoare.
Sunt mai mulți morți
decât vii,
nu mai încăpem nicăieri, domnule.

Iar morții
stau la coadă sub cer
sprijiniți unul pe spatele celuilalt,
așteaptă să obosească
sfântupetru
să slăbească acea strânsoare
și să ajungă în sfârșit înăuntru.

Mă apropii și eu de marginea cerului.
Bate vântul, mă înnegresc odată cu soarele.
Mă apropii de marginea cerului și
caut fisuri.
Dar cerul e plin de fire de păr.
Oare bunul Dumnezeu a împrăștiat pe acest cer
părul propriei lui mame?

E greu de distins
care-i fisură,
care fir de păr.
Caut fisuri
ca să-mi pot strecura în ele mâna
și să le lărgesc cumva pentru tata.
Când a murit, a ajuns atât de slab
că s-ar putea să-i fie suficientă și o crăpătură subțire
ca să treacă dincolo.

Îmi bag mâna în fisură
și deschid cu forța cerul,
pentru că tata umblă
fără oprire în jurul meu.
Nu se așază în fața mea, îl

văd doar cu colțul ochiului.
Deși se spune
că morții se așază adesea
în fața celor vii, ca să
dezvelească viața din fața noastră.
Și că poate ar fi mai bine
să ne urcăm pe umerii lor,
pentru că atunci omul
ar vedea mai departe.

Tatăl meu nu-mi ajunge în fața ochilor.
Vine pe lângă mine, îl văd, iar el
se uită la mine, dar nu spune nimic.
Dacă se întâmplă să mă grăbesc,
rămâne în urmă, trebuie să-l aștept.

Ia uită-te în urma mea,
îl vezi și dumneata pe tatăl meu rămas în urmă?
Atunci să încetăm.
Are nevoie de timp să ajungă aici.
E obosit, mort și întotdeauna trist.
Iar fața dumitale s-a îmbujorat toată.
Probabil din cauza firelor de păr.

Dar știi, domnule, sunt unii
care-s mai ușor de iubit după ce-au murit.
Dacă omul nu poate să suporte
că nu-i este necesar suficient de mult celui pe care-l
iubește,
atunci acela e mult mai ușor de iubit
dacă a murit deja.
Decât să suporti că nu e suficient de multă nevoie de noi.
Un mort e deja al nostru cu totul.
Ne înfrumusețăm și alinăm
toate amărăciunile în el
după bunul plac.
Prelungesc și eu în mine
amărăciunea lăsată în urmă de tatăl meu
și înfășurată în ea,
propria amărăciune.
Se întâmplă ca moartea
să înfrumusețeze totul
și atunci stăm mirați
și nu înțelegem de ce
se strâng totuși mușchii
unul în altul, de ce scrâșnesc
noaptea măselele.

Omul are impresia că
împreună cu mortul poate fi îngropat
totul, toate
amărăciunile și, de cum trece doliul,

iar locul absenței e luat
încet de ușurare,
de eliberare.
Dar dinții scrâșnesc
iar mușchii trag oasele
unele spre altele.

Ar trebui să spunem totul.
Ar trebui să spunem tot ce
nu a încăput lângă mort
în coșciug.
Poate că așa omul
se eliberează definitiv.
Și cel care a murit,
și cel care a rămas.

Dósa Andrei fordítása/traducere

**TURCZI
ISTVÁN**

Édes száj

Minden nő és minden bor és minden csokoládé
egy nyelvmélék.
Hol tejszínes, hol keserű, füstös, konyakmeggyes,
hozzá kevés menta íz, vagy erős cukorérzet.
Az sem baj,
ha könnyen olvadó, és mézet csurgat le a garaton.
Néha roppan benne a kakaóbab-töret.
Puhán, ahogy az íz barnája árad.
Ez a vers is a papírra csordul, és szétkenődik,
mint a napon felejtett csokoládé.
Nó, bor, csoki.
Emlékük szabad és fönséges maradt.
Csak a tanulság rögzíthető. Megszabadulva
az ízlelés dogmáitól,
buta elvárásainkat végleg hátrahagyni.
Hisz lehetnénk akár boldogok is.
Az arcunk fénylik, a szemünk csillog,
néhány jobb mozdulat súrolja a valóságot.
Ahogy a koraesti, karamelles fényben
feloldódnak az aprósüteménnyé préselt szavak,
és héjukat elhagyják sejtéseink,
a pillanat már-már illúzióba hajló.
De téged nem téveszt meg a bukolika.

Rég tudod, mi vár ránk, árnyékvetőkre,
az ízek orkeszterében mi vár ránk, önhitt
haláltudókra.
Mégfésülködsz a feltámadó szélben,
tested lenyomatát átnedvesíti a felporzó zápor.
Vakuzó szemed, szemöldököd diadalíve, és a szád,
ez az édes száj,
egyszerre mozdul, amikor kimondod:
tejcsoki íze van a levegőnek eső után.
Így mondtad, és ennek már harminc éve.

Dulce gură

Toate femeile și toate vinurile și toate ciocolatele
sunt un document lingvistic.
Când cu frișcă, când amară, cu gust de fum, cu vișine în
coniac,
la care se adaugă un pic de mentă sau senzație dulce.
Nu-i rău nici dacă
se topește cu ușurință și prelinge miere-n gâttej.
Câteodată pocnesc în ea fragmente de boabe de cacao.
Moale, așa cum îi imprimă cafeniul gustului.
Și poezia asta se scurge pe hârtie și se întinde
precum ciocolata uitată la soare.
Femeie, vin, ciocolată.
Amintirea lor a rămas liberă și maiestuoasă.
Doar morala poate fi consemnată. Eliberat
de dogmele degustării,
lăsând în urmă definitiv așteptările noastre neghioabe.
Căci am putea fi chiar și fericiți.
Fețele noastre luminează, ochii strălucesc,
câteva gesturi mai bune ating realitatea.
Atunci când în lumina caramelizată a după-amiezii târzii
se dizolvă cuvintele presate în fursecuri,
iar presimțirile noastre își părăsesc coaja,
momentul e deja aproape o aluzie.
Dar pe tine nu te păcălește atmosfera bucolică.
Știi de multă vreme ce ne așteaptă pe noi cei ce lăsăm
umbră,
ce ne așteaptă în orchestra gusturilor, încrezători
știutori ai morții.
Te piepteni în vântul ce revine la viață,
urma trupului tău e îmbibată de ploaia răpăind în praf.
Ochii tăi cu sclipiri de bliț, arcul de triumf al sprâncenelor
și gura ta,
gura aceea dulce,
se mișcă toate deodată când rostești:
după ploaie aerul are gust de ciocolată cu lapte.
Așa ai spus și de atunci au trecut treizeci de ani.

Dósa Andrei fordítása/traducere

**VASS
TIBOR**

A Kondor-angyalgyermek magányossága I

A szomszéd lány

Éjszaka sír,
áthallani.
A csatlakozóaljzat lehet a hibás,
az akörüli rések,
kötelező elvékonyodások,
csatlakozáshiányok.

Fél tízkor kezdi,
éjféltajt csendesedik el.
Rászoktam,
hogy ekkor töltöm a mobilom,
s lejátszok közben
nekünk valami nyugtató zenét.
Dzsesszt keresek,
vagy valami komolyat
egy addig ismeretlen netadón,
ahol mindössze kétóránként
mondanak híreket
akármelyik holt nyelven,
hogy a katasztrófákat
csak sejteni lehessen.

Ha egy napja
átlagon alulinak sikerül,
hangosabban kezd sírni,
mintha figyelmeztetne,
mi jön napirend szerint,
hamarabb kell
becsatlakoznom nekem is.

Soványodott ő is
az utóbbi időben,
krízisben kötelező az elvékonyodás,
a hiányok ébren tartása.

Csak ha

Ha hozzámérsz, meglátnak.
Ha meglátnak, eltávolodsz.

Ha eltávolodsz, szomorú vagyok,
ha hozzámérsz, szomorú leszek.

Ha ellöpsz, nem figyel senki.
Ha nem figyel senki, távolra kerülök.
Ha távolra kerülök, nincs visszaút,
ha ellöpsz, nincs visszaút.

Ha szólsz hozzám, mindenki rád figyel.
Ha mindenki rád figyel, beszélsz hozzám.
Ha beszélsz hozzám, boldog vagyok,
ha szólsz hozzám, boldog vagyok.

Ne érh hozzám, csak ha mindenki néz.
Ne lökj el, csak ha mindenki látja.
Ne szólj hozzám, csak ha úgy kívánják,
ne hagyj el, csak ha én.

Este öt és hét között

Nem bírom, ha füstölsz, nehéz a szád.
Este öt és hét között
nincs olyan, hogy nem nehéz,
akkor vagyunk együtt,
és van, hogy ránehezülsz az egészre.

Nyomkodod a telódat,
az biztos, hogy nem velem csetelsz,
mert nálam nyomkodod,
vagy nálad, amikor ott vagyok,
este öt és hét között.
Neheztelek az egészre.

Ha azt mondom,
kéne egy füstmentes délelőtt,
kijárna,
arcomba fújod az összeset.

Már nem hallgatsz rám
ebben az ügyben,
már több másban sem.

A füstöt tán elviselném még hosszan,
de hogy nem velem beszélsz,
nem nekem nyomkodod,
azt nehezen.

Ha mondom, veszekszel.
Kezdek füstölni én is,
este öt és hét között?
Kisírhatnám, ami jár, talán.

Singurătatea îngerășului condor I*Fata vecină*

Noaptea plânge,
se aude.
Poate că de vină e priza,
breșele din jurul ei,
subțieri obligatorii,
unde nu face priză.

Începe la zece jumate,
se liniștește în jur de miezul nopții.
M-am obișnuit
ca atunci să-mi pun telefonul la încărcat
și între timp dau play
la o muzică liniștitoare pentru noi.
Caut jazz
sau ceva serios
pe un canal online atunci necunoscut,
unde doar o dată la două ore
se dau știri
în oricare din limbile moarte,
astfel încât catastrofele
să poată fi doar intuite.

Dacă o zi
se dovedește a fi sub medie
începe să plângă mai tare,
de parcă ar atrage atenția
ce urmează potrivit agendei,
la rându-mi
trebuie să mă conectez mai devreme.

A slăbit și ea
în ultimul timp,
în criză subțierea, menținerea trează
a lipsurilor e obligatorie.

Doar dacă

Dacă mă atingi, o să mă vadă.
Dacă o să mă vadă, te îndepărtezi.
Dacă te îndepărtezi sunt trist,
dacă mă atingi, o să fiu trist.
Dacă mă respingi, nimeni nu-i atent.
Dacă nimeni nu-i atent, voi ajunge departe.
Dacă ajung departe, nu există cale înapoi,
dacă mă respingi, nu există cale înapoi.

Dacă îmi vorbești, toată lumea e atentă la tine.
Dacă toată lumea e atentă la tine, îmi vorbești.
Dacă-mi vorbești, sunt fericit,
dacă mi te adresezi, sunt fericit.

Nu mă atinge, decât dacă toată lumea se uită.
Nu mă respinge, decât dacă toată lumea vede.
Nu vorbi cu mine, decât dacă ei așa doresc,
nu mă părăsi, decât dacă eu.

Seara între cinci și șapte

Nu suport să fumezi, ai gura grea.
Seara între cinci și șapte,
nu există ceva ce să nu fie greu,
atunci suntem împreună
și se-ntâmplă să apeși greu peste toate.

Îți butonezi mobilul,
e clar că nu chatuești cu mine,
pentru că butonezi la mine
sau la tine, când sunt acolo
seara între cinci și șapte.
Totul îmi displace.

Dacă-ți spun
ne-ar trebui o dimineață fără fum,
aș merita,
mi-l sufli pe tot în față.

Nu mă mai ascuți
în privința asta,
nici în multe altele.

Poate că aș îndura încă multă vreme fumul,
dar că nu vorbești cu mine,
nu pentru mine butonezi,
asta cu greu.

Dacă-ți spun, e ceartă.
Să încep și eu să fumez,
seara între cinci și șapte?
Aș putea prin lamentare, ce mi se cuvine, poate.

Dósa Andrei fordította/traducere

(Din antologia bilingvă *Primăvara Poeziei – XVIII – A Költészet Tavasz*, apărută la Editura Caiete Silvane, cu ocazia Festivalului internațional „Primăvara Poeziei”, ediția a XVIII-a, Zalău, 26-28 aprilie 2018).

Florica BUD

Garant ne este trecutul

vrem liniște și pace, nu vrem golgote-n lume!
când regele declamă și agora dispune
de-ar fi să fie țar sau împărat să fie
doar un loc ocupă, adânc săpat sub glie.
să fie președinte ori simplu muritor
să își iubească vatra și pruncii sunt datori
la sân să-i ocrotească cu apă și cu pâine
nu ieri nici mâine, ci azi și răs-poimâine.
copacul alb împovărat de flori, păsări și vise
rămâne neclintit și drept, sub aprigă furtună
sub vântul ce-l înfoaie, de este înțelept.
când rădăcinile trainic îngropate în glie
par să fie năpraznice răni săpate în dor
garant ne e trecutul, astăzi și pentru viitor.
mătasea ce transformă viermii în crisalide
orgoliul, viclenia abil ascunse sub hlamide
sunt puncte-ntunecate când albul este reper
săpat maiestic pe hărți divine, privinde către cer.
iubire versus ură, lumină versus noapte
sunt gânduri și speranțe rostite doar în șoapte
căci tot purtând pe umeri poveri de odinioară
nu vrem amenințări, nici spaime ce-nfioară
dorim doar ce-i al nostru și ce ni se cuvine
pentru că luptară strămoșii, sub Mircea la Rovine,
la Chilia, Baia, Podul Înalt, sub Ștefan Cel Mare și Cel
Sfânt
nu să cotropească, ci să-și vegheze pios eroii din
mormânt.
Poporul meu, tu ai luptat și la Oituz, Mărăști ori
Mărășești,
Ca Unirea Cea Mare, sub Steagul Tricolor, măreț să o
zidești.

irod a ieșit în cetate

irod antipa fusese zărit ieri, bântuind *maestic* prin
cetatea *machaerus*, măria sa și minunatul
zâmbet sinistru, lipit de oasele feței, iar falangele
mâinii drepte se odihneau umil descărnate
chiar pe locul unde ar trebui să fie inima, vai ce trage-
die americană, ea fiind primul organ
devorat de corbi, nu înainte de a fi exorcizată, bieții
corvus corax având rânza roc-sensibilă.
irod avea ochii colcând de viermi dezgustați și ei de
imaginile rămase pe retină *rex-irodiană*.
nu era singur, trăgea după el o *mammalia*, ce din altar

pare a fi o *capra hircus* jerpelită și dudă
jehoasă fiind, orice muritor stradal putea să greșească,
fără a fi judecat prea aspru că a greșit.
de fapt *bovida* îl târa după ea. urmărind scena din
satelit, așa cum facem zilnic noi, trecătorii
țintuiți pe pământ, se poate interpreta acțiunea cu-
plului după placul și orientarea umană.
cei care au dreptul și plăcerea să o vadă de aproape
greșesc, hulind-o *caprina*, când de fapt
ea este irodiada în toată splendoarea păcatului,
transformată de către zeus, exasperat de rele,
în *capra hircus*, ce nefiind acceptată în subspecie de
celelalte *caprinae* a fost pe loc exclusă.
irod suferind de profunzime o iubește și așa, behăin-
dă cu cele patru picioare hilar-dezgolite.
stearpă fiind, este mereu în călduri, dansând din bu-
ric regelui și celor ce voiau să o soarbă.
pierdut este irod pentru popor sub dansul irodiadei
ca sub valurile mării, marea cea moartă.
să o posede iar și iar, ar putea chiar săucidă, să vân-
dă, să trădeze, să dea foc romei, *pro-nero*.
este nebun irod și azi condus de mitra irodiadei bles-
temată de către zeus să adăpostească
numeroși talanți ce zornăiesc îmbietor, producând
regelui un șir *fibonacci* de orgasme.
irod însumă plăceri cumpărate; impune trăind în pre-
zent precum poezii risipitori de alegorii
el se plimbă prin cetatea *machaerus* pustie, locuitorii
fiind duși au rămas hulpavi doar corbii
croncânind pe străzi ca la ei acasă; regele caută copii,
dornic pofta irodiadei să o împlinescă.
irod antipa știe prea bine că pruncii sunt viitorul, dar
el a ales arginții, prezentul și mitra infructă.

Florica Bud (n. 21 martie 1957, Ulmeni/Maramureș).
Poetă, prozatoare, publicistă. Liceul „Gheorghe Șincai” Baia
Mare și Facultatea de Mine Petroșani. Debut absolut: Revista
literară „Artpanorama”. Primul său volum – *Iubire, sint un
obiect nezburlător* (Editura „Gutinel”, Baia Mare, 1992); Florica
Bud intră cu adevărat în literatură cu romanul *Bărbatul care
mi-a ucis sufletul într-o joi* (Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 2005,
Premiul Asociației Scriitorilor București) așa cum semnalează
prefațatorul cărții, Horia Gârbea. În volumul *Mariatereza
sunt eu* (Editura „Rao Interanational”, București, 2007) ro-
manciera păstrează aceeași arhitectură ce dă o notă distinctă
volumelor sale. Ulterior, hotărâtă să își „seducă permanent
cititorii”, potrivit afirmației criticului Alex Ștefănescu, ea
separă amalgamul de genuri literare din cărțile anterioare,
dând naștere culegerii de pamflete *Reparăm onoare și clon-
dire* (Editura „Limes”, Cluj-Napoca, 2009) și *Secol de vânzare*
(Editura „Mașina de Scris”, București, 2012).

Cântând nebun la liră

Emilia POENARU MOLDOVAN

Otto Havran, profesor de istorie la o școală gimnazială dintr-un sat, ambele cu rezonanță spirituală – „Nicolae Steinhardt” din Rohia – a fost tentat, până de curând, să considere scrierile sale doar o literatură de sertar, compuse în tihna confortabilă ce o poate oferi depărtarea de orice scrutare critică, după cum singur mărturisește. După ce versurile sale au fost apreciate la ediția 34 a Concursului Național de Poezie „Traian Dometrescu”, Craiova, și apoi, o parte din poeziile sale au fost selectate să apară în Antologia de poezie „Cercul Poetilor” a Cercului Literar de la Cluj, Editura Colorama, 2017, Otto Havran hotărăște că e timpul să iasă în lume în calitate de poet cu acte în regulă și publică volumul individual „Plonjon într-un vis dezafectat”, la aceeași editură, în cadrul colecției Cercul Literar de la Cluj/poezie.

Universul său poetic este unul în formare, actul creației fiind privat la început ca o imensă „povară”: „Ce muncă de Sisif/ să urc lumina în copaci/ având la îndemână doar cuvintele” (*Truc*).

Poetul dă impresia că nu el a ales poezia, ci ea l-a ales pe el și îi impune treptat un alt mod de a fi. De aici sugestiile aproape exclusiv negative care însoțesc actul scrierii, provenind din neîncrederea poetului că poezia e cu adevărat menirea lui: „Inutile, literele încep ritualul sinuciderii/ topindu-se în pete hidoase de cerneală” (*Liniștea*) sau „dar ce ai să te faci atunci când rânjetul vântului va fi noua modă/ pe la curțile cuvintelor” (*Coroană*).

Caznele la care e supus bietul muritor, poet în devenire, îi dau prilejul lui Otto Havran să

alcătuiască din toate elementele senzoriale (un senzorial în care tentația livrescului e mereu prezentă) un „infern privat”, în care visele sunt dezafectate, ca niște mașinării stricate și acoperite de uitare, unde până și iubirea e o boală: „în partea luminată a orașului/ se cântă despre boala secolului/ iubirea,/ miere sălbatică/ în lemnul bătrân al planetei” (*Miere sălbatică*).

În această bolgie în care plonjează poetul, în continuare: „Poetul nu se lasă scris, oricât s-ar răsuci penița pe pielea îngerului” (*Martiriu*), iar instrumentele de scris devin ilogice: ilogică foaie/ ilogic creion/ nedesfăcută scrisoare/ o hienă vărgată îmi știe numele,/ om (*Om*).

Poetul însuși se izolează, lăsând la vedere și semnele izolării: „am rupt foaie cu foaie/ cronica prietenilor mirosind a insecte/ copilul interior izolat într-un om urât/ joacă șotron cu morții din cimitire” (*Splendidă izolare*).

În cele 62 de poezii din volum, poetul reușește să ofere imaginea unui personaj aflat mereu în defensivă, care nu face altceva decât să reacționeze – cu resemnare, parcă – la asaltul realității agresive: „am învățat în acești ani/ că întotdeauna Diavolul se naște din trei pânțe/ iar viața îmi e statornică doar atâta timp/ cât iarba urcă spre genunchi ca un cânt într-un templu” (*Splendidă izolare*) sau: „se va repune în mișcare/ urâtul/ atât de urâtul/ ronțait al viermilor” (*Helvetă*).

Senzația de inadecvare la lumea din afară și la prezent este atât de plastic surprinsă în „visul dezafectat” în care se retrage mai tot timpul: „nici acum/ după ce am scris

OTTO HAVRAN

*Plonjon într-un vis
dezafectat*

o mie de poeme despre nimic/ nu mi-e clar visul cu pasărea/ căutând căldura maternă a fierului de călcat” (*Plonjon într-un vis dezafectat*).

Drumul greu al creației artistice, al surprinderii inefabilului îi reamintește poetului că poezia este o interogație existențială: „Cum pot să surprind în fotografii/ degrabă trecere a norilor, mirosul așternuturilor răscolite/ sau pe Iisusul mamei mele/ răstignit în cocă/ în timp ce toate acestea nu pot fi atinse?” (*Cameră*)

Stările de inadecvare și înstrăinare, de neputința de a atinge ce nu poate fi atins se estompează uneori, timid, în însoțirea cu nume de mari creatori, care îi dau curajul de a continua el însuși „miracolul” poeziei: „Miracolul cel mare/ este când văd animalele mici cu blănuri pretențioase/ îngropându-și comorile în pereții de sulf ai orașului,/ miracol e și clipa în care/ generalii Lorca și Nichita (ambii generali cu patru fluturi)/ își lasă în urmă epocile dușmănoase/ ca să taie mâna dreaptă și mâna stângă a

scolului” (*Miracolul*).

Încet, încet se cristalizează personalitatea poetică a autorului, creația nu mai e o povară, poezia apare și se arată lumii: „Poemul în stare pură/.../ nu are nevoie de îngeri păzitori/ căci e încă fără de păcat/ dar desigur și fără virtuți” (*Acolo unde începe poemul*)

Poetul își asumă în final rostul de făcător de miracole, ieșind din bolgiile cu vise dezafectate, prin luarea în stăpânire a lirei: „Luați aminte la aceste miracole/ (cărora ereticii le spun accidente)/ ca atunci când voi pune focuri cântând nebun la liră/ fructul otrăvit

își va rostogoli diamantul/ prin mormintele lor uitate (*Miracolul*).

„Poetul acesta, dacă vreți, vine din zona oniricilor sau mai larg spus din zona suprarealismului, poemele lui fiind un gen de puzzle pe care-l construiește totuși cu un instinct poetic foarte sigur”, a afirmat Ion Cristofor în noiembrie 2017 la Cluj, cu ocazia lansării volumului lui Otto Havran. „...toată poezia lui mi-a dat impresia unei mari mișcări de forțe cosmice dacă vreți, ai impresia că plonjezi așa cum sună titlul, într-o zonă cosmică în care acționează tot soiul de forțe divergente. Este deci un

fantezist de mare forță și subliniind nota de originalitate indiscutabilă a cărții lui Otto Havran, este un debut de bun augur și dacă prezentatorul spune de obicei numai lucruri bune, eu aș vrea totuși să-i atrag atenția tânărului că greul de abia de acum vine, deci proba este a doua carte”, a mai spus Ion Cristofor.

Așteptăm și noi cu interes parcursul poetic al lui Otto Havran – ne-a anunțat că lucrează deja la a doua carte – un dascăl cultivat și cu har, un poet cu valențe spirituale demne de numele școlii unde preda istoria.

Marele Premiu FestLit Cluj 2018

Juriul FestLit 2018 (Irina Petraș, președinte, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Angelo Mitchievici, Vasile Spiridon, membri) s-a întrunit duminică, 3 iunie 2018, și a luat în discuție lista cărților nominalizate pentru Marele Premiu, stabilită de către Filialele USR. În ordine alfabetică, acestea sunt: **Lăcrămioara Berechet**, *Supraviețuirile sacralului. scenarii posibile în literatura lui Mircea Eliade* (Editura Institutul European, Iași, 2017); **Val Butnaru**, *Ultimul profet adevărat*, Editura Prut International, 2018; **Vasile Dan**, *Focul rece și alte poezii*, Ed. Cartea Românească, 2018; **Dumitru Augustin Doman**, *Zbateri facile, strădanii futili*, Ed. Bibliotheca, 2017; **Gellu Dorian**, *Calea de urmat*, Ed. Cartea Românească, 2017; **Ion Dumbravă**, *Când cel care scrie este cel despre care se scrie*, poeme, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2017; **Adrian Lesenciuc**, *Cimitirul eroilor*, Ed. Libris Editorial, Brașov, 2017; **Ion Munteanu**, *O mie și una de femei. Amintirile unui hedonist*, Eikon, 2017; **Dan Perșa**, *Dincolo*, Editura Meditative Arts, București, 2018; **Mircea Popa**, *Avanposturi ale Marii Uniri*, Ed. Școala

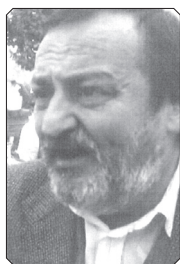

Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017; **Dan Stanca**, *Detonarea*, Editura Polirom, Iași, 2018; **Liviu Ioan Stoiciu**, *Efecte 2.0*, Editura Tracus Arte, București, 2017; **Alex Ștefănescu**, *Eminescu, poem cu poem, La o nouă lectură*, Editura ALLFA, București, 2017; **Virgil To-deasă**, *Omul presupus*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017; **Alexandru Uiuu**, *Iustin*, Editura Charmides, Bistrița, 2017; **Cornel Ungureanu**, *Mitteleuropa periferiilor*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Brumar, 2018; **George Volceanov**, *Margaret Atwood, Pui de cotoroașă*, traducere, Editura Humanitas fiction, Raftul Denisei, 2017.

În urma dezbaterilor, s-au detașat, cu egalitate de puncte, două cărți. Așadar, laureații Marelui Premiu FestLit Cluj 2018, *ex aequo*, sunt **Lăcrămioara Berechet** și **Liviu Ioan Stoiciu**.

Laureații Marelui Premiu la edițiile precedente: **Gabriel Chifu** (2014), **Corin Braga** (2015), **Ana Blandiana** (2016), **Niculae Gheran** (2017). Laureatul Premiului special al primei ediții: **Ștefan Borbély**.

Nina

Ștefan JURCĂ

În anul trei de liceu, înfuriat de o dispută puerilă cu părinții, am plecat de acasă și nu m-am oprit până pe Litoral unde cânta formația Cascada. Eram prieten bun cu șeful trupei. M-am cazat la hotelul lor, repetițiile pe care le făceau ziua nu le puteam suporta, așa că plecam și colindam faleza. Seara îi însoțeam la barul Aladin, unde aveau program. Eu le făceam mici servicii: luminile, decorurile, când era cazul. M-am alăturat apoi grupului de balerine. Mă zăpăcise Nina streaptizoica, mă păstra lângă ea tot timpul. Se înțelege că venitul meu de licean era zero. Toată speranța îmi era în Nina, care mă plăcea. În vreme ce-și făcea numărul pe mine, mă așeză la o masă într-un loc mai retras. Era ca o cadână, mă păstra numai pentru ea. Dacă se întâmpla să aibă o aventură, și asta se întâmpla tot mai des de o vreme, mă lăsa în grija Florentinei în care avea încredere deplină. Avea un corp delicat, dar nu-mi permiteam multe cu ea. Sufeream știind-o plecată pe Nina: „Obligații, pușor, obligații!” îmi șoptea, încercând să mă învelească. Glasul ei mă gădila de-mi treceau fiori prin tălpi. Își apropia obrazul de fața mea, îi simțeam căldura umezită a feței, porii ei emanau un spray minunat. Amâna mereu momentul acela după care eu trebuia să devin bărbat. Eram tot mai nerăbdător pe măsură ce ea dispărea tot mai des, consolându-mă: „Obligații, pușor, obligații!” Am abandonat corpul de balet și m-am reîntors la formația Cascada. Băieții m-au primit cu urale. Am sărbătorit evenimentul. Le-am inventat tot felul de povești de amor pe care le-aș fi avut cu balerinele, amestec de berea pe care o sorbeam însetat. O vreme i-am acompaniat la castaniete. Când s-a sfârșit sezonul și mă obișnuisem cu formația Cascada, m-a cuprins un dor nebun de Nina. Eram de acum mai mare cu o vară. Am plecat s-o caut pe Nina, dar fetele dispăruseră cu Nina cu tot în ceva stațiune montană. Atât am putut afla despre ea. M-am angajat la aeroportul internațional. Știam engleza din familie. Mama avusese grijă să învăț de mic limba lui Shakespeare. La aeroport munca mea era simplă, însoțeam călătorii până la scara avionului. Făceam conversație dacă era necesar. Conduceam o doamnă mai în vârstă, o englezoaică distinsă care ținea sub braț o valioară. N-a acceptat pe altcineva s-o conducă numai pe mine. M-am purtat ca un gentleman. I-am luat valioara. I-am vorbit cu dicția cea mai perfectă de care eram în stare. Ar fi trebuit deja să salut și să mă întorc la treaba mea, dar, ca un făcut, m-am trezit în avion la locul rezervat. Distinsa

doamnă m-a întrebat ce-mi doresc. Am replicat politicos că așa suntem noi gentili și nu doresc nimic decât să-i urez drum bun ori călătorie plăcută. Mi-a întins un pachet de gumă de mestecat. Celelalte însoțitoare de pasageri își terminaseră treaba. S-a dispus închiderea ușilor. Abia atunci am realizat că dacă mai rămâneam câteva minute mă puteam trezi dincolo. Acest cuvânt avea o magie a lui. Unii îl rosteau într-un mod special. Pentru mine era o curiozitate asemenea aceleia de a vedea o femeie dezbrăcată. Într-una din duminici am întâlnit la ștrand o colegă. Am ocupat cabina vecină. Noi eram trei colegi și ea singură. M-am aplecat și am privit prin gaura de sub stinghia de la nivelul genunchilor făcută de cineva în placa de azbociment. Am văzut dincolo. Dar nu vedeam nimic deosebit. Am așteptat până a intrat altcineva în cabină... S-a nimerit să fie o femeie tânără. Avea sânii ca niște mere albicioase (pe cel din stânga avea o ușoară cicatrice). Apoi și-a lepădat chiloții... Erau albaștri, din silon. Trebuia să-și îmbrace slipul. I-am văzut partea misterioasă ca o coadă de veveriță. Era tulburător de goală. Toată după-masa m-am plimbat năuc prin stațiune. Eram alt om, văzusem dincolo. Era să uit de colegii de clasă cu care venisem. Eram tulburat și puțin dezamăgit. Am revenit la realitate... Încă eram în aeronavă. Am strecurat pachetul de gumă de mestecat în buzunar, am ridicat o mână și am strigat: stați așa! Cei cu supravegherea au înlemnit. Pentru a nu crea panică, au tăcut, apoi m-au certat cu blândețe: „să nu se repete”. Încrederea lor în mine a crescut. Mă plimbam fără crispă printre străini. Îmi plăceau italiencele, dar ele erau tot timpul însoțite de parteneri grijulii. Franțuzoaicele erau singuratiche și melancolice. Acasă m-am întors iarna. Am pierdut un an de liceu. Să pot suporta rușinea repetenției, mama m-a transferat la altă școală. Acolo am cunoscut-o pe Nina. Ciudat, chiar așa o chema, la fel cu cea de pe Litoral. Cântam la flaut. Nina era în ultimul an, o fată veselă, plină de temperament. Ea m-a inițiat. Aveam camera mea dinspre grădină. Fereastra era chiar lângă nucul cel bătrân. Intra pe fereastră. Sub vibrația melodiei, frunzele cădeau din nuc: „O, trandafir! podoaba noastră pică,/ Furtuni ne smulg petalele subțiri;/ Sămânța însă veșnic se ridică/ Statornică – spre alte înfloriri” (Hölderlin). În vreme ce cântam, ea-și dezgolea umerii mici, apoi rămânea ca o floare desfrunzită. Nina părea o vioară. Totul a durat o săptămână, până ce a intrat peste noi soră-mea cea mică.

„Am un vis”*

- într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini (V)

LÁSZLÓ László

Am un vis, anume că, într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini – pentru că, în contrast cu aparențele, sunt mult mai multe lucruri care ne leagă. Doar să vrem să facem pași de apropiere, doar să vrem să ne ascultăm, doar să vrem să ne înțelegem. „Sine ira et studio.” (Tacit)

Premise:

Relațiile româno-maghiare în Anul Centenarului sunt destul de tensionate. Sper ca, prin aceste rânduri, să nu sap șanțuri între români și maghiari, ci poate să ne apropiem. Fiind profesor de istorie cu o anumită experiență – și unul care dintotdeauna am fost adeptul conviețuirii, cunoașterii și respectului reciproc dintre români și maghiari, în Ardeal, în România și în Europa – consider că nu trebuie să tac, ci să spun ce am de spus. Pentru că am un vis...

Unele elemente, fapte și personaje istorice alimentează tensiunile româno-maghiare, deși ar putea să contribuie la mai multă înțelegere

Trecând în revistă istoria comună, avem câteva puncte care pot reprezenta elemente (sau „muniție”) ale conflictului și care, în loc să contribuie la mai multă înțelegere, ne pun în opoziție în loc să ne apropie. Însă depinde de noi: căutăm motive de ceartă și hartă sau punți și paliere comune. (Cine noi? Noi, românii și maghiarii, maghiarii și românii, aici și cât de curând.)

Fără să facem inventarul complet al personalităților care ne leagă, aducem aici doar câteva exemple relevante, sper, de personalități istorice, românești (de origine română), care nu pot lipsi din istoria noastră comună: **Dragoș** (intemeietorul Moldovei) (**și urmașii săi**

Dragoșestii în partea a II-a), **Iancu de Hunedoara**, **Matia Corvin** (partea a III-a), **Nicolaus Olahus** (partea a IV-a) și **Mihai Viteazul**, în episodul de față.

Și încă o remarcă legată de personalitățile istoriei noastre comune: să nu-i judecăm pe baza criteriilor sau valorilor actuale, deoarece ei au trăit în alte epoci. Apoi să nu-i folosim pentru a justifica greșelile, așteptările, dorințele noastre...

Mihai Viteazul, între istorie și politică

Aprecierea domniei și personalității marelui voievod trebuie făcută cu discernământ, ținând cont de realitățile din vremea sa, iar nu cu elan „revoluționar” sau naționalist. (Mihai nu a fost nici revoluționar și nici naționalist. A fost un om al epocii în care a trăit.)

În privința aprecierilor neistorice sau exagerate, un singur exemplu:

*„Mihai Viteazul intră-n catedrală
Și are harta Daciei în mâini.
Într-însul Burebista se răscoală
Și apoi pe vatra lui se nasc români”.*

(**Adrian Păunescu, Clopotul reîntregirii**¹)

Evident, aceste rânduri au fost scrise nu de un istoric, ci de un poet. Deci să nu încercăm să căutăm adevărul istoric în aceste gânduri. (Poetul are libertate de exprimare, de contopire a trecutului cu prezentul sau viitorul. Însă când servește interese politice sau, eventual, manipulează, atunci greșește.) Însă sună bine și mângâie mândria națională a celor care odinioară au fost numiți „români verzi”. Iar pornind de la stil și de la prezentare, cred că putem înțelege de ce e numită „epoca Ceaușescu” (sau Epoca Ceaușescu?), „Perioada național-comunistă”, pe bună dreptate, în general și, în mod special, în programele școlare și în

manualele de istorie de după anul 2000.

Nu este exagerată denumirea „național-comunistă”, de vreme ce manualele de istorie erau pline atunci cu titluri și subtitluri care mai de care mai triumfaliste, ca să nu spunem „propagandisto-fantastice”. (Precum era și presa vremii.) În tematica discutată, legată de Mihai Viteazul, vă dau doar un singur exemplu: în manualul din care am învățat și eu în ultimul an de liceu (anul școlar 1976-1977), la pagina 118, găsim titlul: „Războiul antiotoman și cucerirea independenței Țării Românești”. Ne place sau nu, dar Țara Românească nu și-a cucerit independența în acei ani. Plătea tribut sau haraci Imperiului Otoman și, formal, se supunea Principatului Transilvaniei sau Habsburgilor în spiritul solidarității creștine. (Eventual și – și. Atunci de ce vorbesc autorii manualelor de „independență” sau, în alte locuri, de „neatârnnare”? Pentru că regimul în care trăiau vroia să pară independent față de Moscova? Însă, practic, România Socialistă nu era independentă decât formal...)

Faptul că nu doar subsemnatul crede acest lucru, ci însuși Mihai Viteazul, reiese din următorul fragment al textului tratatului încheiat în 9 iunie 1598, la Târgoviște, între Mihai Viteazul și reprezentantul lui Rudolf al II-lea: „Noi, Mihai, voievodul facem cunoscut că... am hotărât ca să cerem ajutorul și ocrotirea majestății sale imperiale. Majestatea sa imperială nu a refuzat să ne primească pe noi și pe țara noastră în slujba și suzeranitatea sa...” Deci voievodul nu se oferă doar în nume personal, ci se închină împreună cu țara sa. Cum reiese din text, oferta a fost acceptată. Termenul de suzeranitate invocat nu este compatibil cu „in-

dependența”. (Despre conținutul tratatului se poate citi mai mult în *Dictionarul diplomatic*, Editura Politică, București, 1979, p. 861.)

Mihai, din înțelepciune politică, servea ori se închina la nevoie chiar și la două puteri externe, cu speranța că va primi ajutor pentru plata mercenarilor și susținere politică și militară când situația o cerea. Proverbul e vechi și practica adecvată: „Zicem ca ei, dar facem ca noi”.

Ideea națională cu care a fost investit Mihai Viteazul provine de la pașoptistul romantic Nicolae Bălcescu. Despre Bălcescu, Wikipedia consemnează: „*Prin capodopera sa, Românii supt Mihai Voievod Viteazul, Bălcescu l-a impus în canonul național pe voievodul Mihai Viteazul*” (Deci este un „canon național”). Chiar și în această operă, Bălcescu susținea doar posibilitatea cuceririi independenței: „*Biruitor, el scăpa deodată și de legăturile sale cu Austria și de acelea cu unгурii. Aristocrația ungurească pierea pentru totdeauna în Ardeal și această țară, cu pieirea unгурilor și a sașilor, rămânea o țară ales românească. Austria, amenințată de turci, neavând altă armie spre a-i opune s-ar fi văzut silită a lăsa orice pretenții asupra Ardealului și a părților ce se țin de dânsa și a recunoaște independența noului stat românesc. Polonia n-ar mai fi îndrăznit atunci a ne supăra, sau, deși o făcea, Mihai ar fi căzut asupra-i cu toate puterile sale, cu farmecul numelui său de nebiruit, cu simpatiile ce avea în populațiile ei, și amar de dânsa! De atunci, nația română, încunjurând toate nenorocirile ce o bântuiră în urmă, s-ar fi constituit în întregimea drepturilor sale, în unitatea și libertatea sa și s-ar fi apucat a îndeplini cu putere mare misia de liberare și civilizare ce providența i-a menit-o, și toată această visare, tot acest frumos ideal național de atunci se înniunța!*” (Bălcescu se raportează aici, ipotetic, la situația în care Mihai ar fi câștigat bătălia de la Mirăslău din septembrie 1600).

Să vedem și o viziune mai echi-distantă despre Mihai Viteazul: „*Revenirea la stilul de cruciadă exem-*

plară, pe care se grefează o viziune a ambiției naționale privind unificarea teritoriului într-un stat centralizat, se produce sub domnia lui Mihai Viteazul (1593-1601). Istoriografia anilor regimului Ceaușescu, care încă mai alimentează reprezentarea patriei unite, după căderea regimului în 1989, celebrează opera centralizatoare a acestui domnitor ca prefiguratoare a statului național român”³.

Aici, autoarea surprinde foarte bine faptul că regimul comunist își căuta justificare și consolidare în evenimentele din evul mediu și din epoca modernă. În perioada post-decembristă, aceste efecte se mai simt foarte puternic sau, dacă vreți, uneori apar ca niște fantome vii.

Istoriografia comunistă și naționalistă luca cu clișee, cu relații de cauzalitate forțate, apelând la termeni inexplicabili istoric și logic (de exemplu „necesitate istorică” etc.): „*Înfăptuirea unirii politice a Țărilor Române de către Mihai Viteazul, în condițiile politice ale epocii, a răspuns unei necesități istorice*. Ea venea ca o încoronare** a unei îndelungi evoluții istorice, la care au colaborat o seamă de factori ai istoriei. În primul rând, faptul că Țările Române, pe deasupra separatismului politic***, reprezentau o singură civilizație, creație a poporului român, unitar prin originea lui etnică, prin limbă, cultură și religie. (...) Din aceste dovezi și din altele se vede că în societatea română din sec. XVI exista o activă conștiință de neam****. Aceasta s-a exprimat și prin scrisul în limba națională******”⁴.

Unitatea mult accentuată – în pasajul citat din manualul pentru clasa a VIII-a – încă din vremea lui Mihai Viteazul este discutabilă. Mult mai apropiat de realitățile istorice pare să fie manualul interbelic: „*Elementul românesc din Ardeal, țărănimea n-a fost prea mult sprijinit de Mihai. Nu putem însă să-l acuzăm că n-a guvernat Ardealul cu ajutorul românilor, căci nu ne puteam aștepta la așa ceva în acea vreme. Pe atunci o țară era guvernată cu ajutorul clasei nobile, cel mult cu o parte a clasei burgheze. Nimeni nu s-ar fi gândit la*

sfârșitul veacului XVI ca elementul țărănesc să formeze o clasă stăpânitoare. De asemenea este greșit să credem că Mihai a avut o idee națională, aceea de a uni pe toți românii într-un singur stat. Această idee a apărut mult mai târziu în Europa și nu putem cere de la Mihai să aibă idei cu două veacuri mai târziu. El a cucerit Ardealul pentru că era silit de împrejurările politice s-o facă”⁵.

Fără să detaliez prea mult, cam așa au stat lucrurile: un principe, un guvernator sau conducător de țară avea nevoie de banii proveniți din dările țăranilor (și ale orașenilor) pentru a putea plăti solda militarilor angajați. El era cu atât mai puternic, cu cât avea mai mulți bani la dispoziție și soldați în slujbă. Iar în actul guvernării atrăgea pe cei care se pricepeau la asta, care aveau experiență și anumite cunoștințe juridice, administrative sau fiscale. În cetăți, comandantii garnizoanelor trebuiau să fie fideli puterii centrale. Mihai, ajuns stăpân în Transilvania, a făcut unele schimbări, dar nu pe criteriu etnic, ci pe cel de loialitate față de persoana sa.

Fără să scădem meritele personalității lui Mihai Viteazul, el nu a fost mișcat de idei naționale (inexistente în acea vreme), ci a fost un politician abil, pragmatic. Căuta aliați, se supunea formal dacă era nevoie, dar luca, cum s-ar spune, pe cont propriu. Cazul cuceririi Transilvaniei este poate cel mai relevant în acest sens.

În urma unei noi demisii a lui Sigismund Báthory (B. Zsigmond în maghiară), în primăvara anului 1599, dieta investeste ca principe al Transilvaniei pe vărul lui Sigismund, cardinalul Andrei Báthory (András sau Endre, în maghiară se folosesc ambele variante), care a trăit destul de mult timp în Polonia.

Pe 26 iunie 1599, la Târgoviște, în fața trimișilor noului principe al Transilvaniei, Mihai Viteazul întărește jurământul de credință cu semnătura proprie, precum și prin semnătura a 15 mari boieri și dre-gători, în frunte cu mitropolitul Țării Românești⁶. (Asemănător trata-

tului de la Alba Iulia încheiat, încă din vremea lui Sigismund, de reprezentanții muntenilor în mai 1595.)

Acest lucru nu-l împiedică pe Mihai să poarte tratative prin soli și cu habsburgii, care îl îndeamnă pe voievodul muntean să ia în stăpânire și Transilvania: „Și austriacii îndemneau pe Mihai să cucerească Ardealul, însă își închipuiau că o va face ca un «comandant» de al lor și că, după alungarea lui Andrei Bathory, el va ceda această provincie generalilor austriaci”⁷. (Am reprodus textul cu ortografia din perioada interbelică.)

Concret, pe 6 octombrie, împăratul și regele Rudolf îl trimite pe omul său de încredere – Ioan Marino – la voievodul Valahiei (Munteniei) cu o misiune secretă. Iar conform înțelegerilor cu austriecii (și planului propriu), Mihai, în octombrie 1599, intră în acțiune și, la sfârșitul lunii, va fi deja stăpânul Transilvaniei. (Habsburgii dețineau titlul de împărat al Sfântului Imperiu Romano-German, iar din 1526 și pe cel de rege al Ungariei. În virtutea deținerii coroanei maghiare, ei râvneau și la stăpânirea Transilvaniei, dorind să restabilească unitatea Regatului Ungariei sub propria stăpânire. E drept că funcția de împărat era mai mare și mai influentă, și din acest motiv se invocă mai des, dar e mai corect să folosim titlul de rege în cazul lui Rudolf, al predecesorilor sau al urmașilor în intervalul de timp 1526-1690.)

Nu întâmplător am ales subtitlul: „**Mihai Viteazul, între istorie și politică**”. Este grăitor faptul că persoana sa (ori prezentarea domniei și a persoanei sale), nu a prilejuit doar scrierea unor articole, cărți de istorie, ridicarea unor statui și monumente, dedicarea denumirii unor străzi, piețe și localități, ci a ajuns și subiect de anchetă și dezbateri parlamentară, eveniment reflectat în presă și consemnat în stenogramele dezbaterilor parlamentare. Se pare că disputa a fost lansată de către senatorul Sergiu Nicolaescu (regizorul multor filme istorice din perioada național-comunistă).

Asta conform articolului din cotidianul „Ziua” din 6 octombrie 1999, intitulat „**Andreea Esca îl umbrește pe Mihai Viteazu în cartea de Istorie**”, din care cităm: „Senatorul independent Sergiu Nicolaescu a criticat, ieri, în fața plenului Senatului, conținutul manualului de istorie de clasa a XII-a, apărut la Editura Sigma și coordonat de Sorin Mitu, coautori fiind Ovidiu Pecican, Lucia Copoeru, Virgiliu Țirău și Liviu Țirău. Potrivit lui Nicolaescu, «agramatul» manual de Istorie de clasa a XII-a tratează foarte vag evenimentele importante din viața românilor. Cum este posibil ca despre Mihai Viteazu să se scrie doar trei rânduri”... (Deci Mihai Viteazul este o chestiune de primă importanță, fără de care conștiința națională va pieri.)

Și articolul continuă: „Uimirea senatorilor a fost și mai mare când au văzut că manualul de Istorie purta avizul Ministerului Educației Naționale. Nicolaescu a declarat că acest manual merită să fie adus în piața publică și ars...”⁸ (Probabil cunoașteți cine au fost adepții arderii unor cărți în piața publică sau, mai demult, a unor persoane incomode...) Cei care își mai aduc aminte de scandal, cunosc faptul că autorii manualului au fost supuși unui „linșaj mediatic”, creându-se în jurul lor o isterie mediatico-politică... Nu a lipsit mult ca să fie „excomunicați”. (Dacă eram în Evul Mediu, autorii ar fi fost chiar arși pe rug.)

După dezbaterile furtunoase din Senat a venit și rândul deputaților, care au lucrat și mai „temeinic”, iar în 15 noiembrie 1999 au dezbătut și au votat, pe marginea unei moțiuni depuse de un grup de 64 de deputați, având ca obiect „Politicile educaționale promovate prin manualele de Istoria românilor”⁹.

Moțiunea a fost citită de deputatul Anghel Stanciu și amplu dezbătută. La dezbateri a fost invitat și ministrul educației de atunci, profesorul Andrei Marga.

Autorii moțiunii au invocat mai multe păreri și observații pe marginea temei. Astfel, Secția de Științe Istoric și Arheologice din Aca-

mia Română a afirmat: „Nu corespunde exigențelor unui manual menit să contribuie la educația națională a unor tineri. Aspecte importante ale devenirii istorice a poporului român sunt omise, altele, ca și personalități de seamă ale istoriei naționale sunt prezentate unilateral și neechilibrat, în multe locuri suntem confrunțați cu o tratare superficială. Evident că nu poate fi vorba de o interzicere sau cenzurare dar, totodată, atâta timp cât manualul nu corespunde exigențelor firești, considerăm că nu este normal ca el să beneficieze de avizul Ministerului Educației Naționale”. Conform, așadar, părerii academicienilor de specialitate, manualul era necorespunzător, superficial și nu înțelegeau cum a putut da Ministerul Educației Naționale un aviz favorabil unui asemenea manual.

Continuare din conținutul moțiunii: „Am prezentat aceste probleme privind modul cum se încearcă să fie eludat conținutul național patriotic din componentele procesului de educație, contravenindu-se astfel flagrant prevederilor legale, tradiției istoriografice românești, principiilor universal recunoscute ale abordării faptului istoric, dar și finalității științei istorice”. Acuzații destul de grave și un puseu naționalist evident.

Domnul ministru Marga a încercat să se apere cu argumente, dar autorii moțiunii n-au renunțat și au propus retragerea folosirii manualului discutat: „Solicită Guvernului, respectiv Ministerului Educației Naționale, retragerea autorizației de folosire ca manual de istorie pentru clasa a XII-a a cărții editate de Editura Sigma, 1999, până la o eventuală revizuire a sa de către autori, în sensul celor precizate de specialiști și în conformitate cu finalitățile prevăzute de lege”.

Până la urmă, moțiunea a fost respinsă, iar editura și-a revizuit parțial manualul, apărut într-o nouă ediție în următorul an. Manualul (și celelalte manuale alternative) a mai fost în vigoare un anumit timp.

Reproducem textual, în anexă, „Introducerea” la prima ediție a manualului Sigma, atât de vehe-

ment criticat de politicieni. Introducerea se intitulează: „**Românii și Europa**”. Fiecare cititor se poate convinge singur, pe baza textului, dacă criticii de acum două decenii au avut dreptate sau nu. (Că sună un pic prea european? Se poate. Dar chiar, ce au unii contestatari cu „prea multă Europă”? „Prea multă Europă” nu strică, nici prea multă civilizație, nici prea multă democrație, nici prea multă cultură sau lectură...) Textul, pe alocuri, pune degetul pe rană, cum s-ar spune este dureros, dar adevărat. De altfel, manualul citat a fost girat de profesorii clujeni: Nicolae Bocșan, Pompiliu Teodor și Vasile Vese, în calitate de referenți. (Fiecare fiind o somitate în domeniu, pe când criticii?)

Cum am mai făcut și în episoadele precedente, reproducem în traducere părți din manualul în vigoare de *Istoria și tradițiile minorității maghiare din România* (care se predă în clasele VI-VII, pentru elevii care studiază în limba maghiară în România). În cadrul lecției **Transilvania în războiul de 15 ani** (Războiul de 15 ani a avut loc între Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman în perioada 1591-1606 și a implicat atât Transilvania, rămășițele Ungariei dominate de habsburgi, cât și Moldova și mai ales Țara Românească. Războiul s-a încheiat în noiembrie 1606, prin pacea de la Zsitvatorok, după medierea lui Bocskai (între habsburgi și otomani), principele Transilvaniei.

„**Transilvania în războiul de 15 ani**”

Campania din Țara Românească și «carnavalul însângerat»

La izbucnirea războiului de 15 ani, Sfântul Scaun și împăratul Rudolf al II-lea au atras în alianța antiotomană Principatul Transilvaniei, deși era vasa otoman. Principele violent, Báthory Zsigmond (Sigismund Báthory), i-a executat pe cei care se opuneau acestui pas riscant, pe «domnii filoturci», și s-a înțeles cu împăratul. Și cele două voievodate românești s-au răzvrătit împotriva dominației otomane și s-au alăturat Ligii Creștine.

În 1595, armata lui Báthory Zsigmond a avut un rol în victoria lui Mihai Vodă la Călugăreni. În toamna aceluiași an, însuși principele a pornit cu o oaste de 40 000 de soldați ca să-l ajute pe aliatul său dinspre sud. (E vorba de principele Transilvaniei, Sigismund Báthory, aliatul său fiind Mihai.) Oastea sa, în proporție de două treimi, era alcătuită din secui, cărora în schimbul participării la război, Báthory le-a redat libertatea pierdută. În recucerirea cetăților Târgoviște și Giurgiu, în succesul campaniei, ei au avut meritul principal.

Însă după întoarcerea acasă a armatei (în Transilvania), dieta, în mod perfid, a invalidat decretul princiar care le acorda libertate secuilor. Conducătorii secuilor de rând, care au luat atitudine împotriva acestui fapt, au fost capturați și executați în mod crunt. Contemporanii au consemnat că: «Nici păgânul nu ar fi făcut astfel» și cu aceasta se încheie «carnavalul însângerat».

Epoca lui Mihai Vodă și Basta (1599-1604)

În 1599, capriciosul Báthory Zsigmond a renunțat la tron, în favoarea nepotului său – cardinalul Báthory András (Andrei B.). Noul principe și-a dat seama de inutilitatea războiului antiotoman și a părăsit alianța creștină. Împăratul Rudolf l-a însărcinat pe Mihai Vodă să readucă Transilvania în ligă.

În bătălia de la Șelimbăr, voievodul muntean cu o armată alcătuită din români, secui și mercenari imperiali, l-a înfrânt pe nepregătitul Báthory András (Andrei B.). Principele-cardinal, aflat în fugă, a fost asasinat în zona Sântdominic de Ciuc de către secui: a plătit cu viața pentru greșelile predecesorilor. Mihai, în calitate de guvernator imperial, a preluat guvernarea Transilvaniei. Majoritatea secuilor au luptat de partea lui, din acest motiv, în numele lui Rudolf, el a redat secuilor vechile libertăți. Secuiei l-au însoțit pe voievod în campania victorioasă din Moldova (1600) și Mihai, timp de câteva luni, a stăpânit toate cele trei țări.

Nobilii ardeleni, nemulțumiți cu guvernarea lui Mihai, s-au răzvrătit

împotriva lui și s-au aliat cu noul împăternicit al împăratului, cu generalul Basta. În bătălia de la Mirăslău, Mihai a fost înfrânt și a pierdut nu doar cuceririle, ci și tronul Țării Românești. Însă ardelenii, contrar așteptărilor curții vieneze, iarăși l-au adus în fruntea țării pe Báthory Zsigmond (Sigismund Báthory). Basta și Mihai, în fruntea unor armate imperiale, au înfrânt armata transilvăneană la Guruslău. Împăratul însă a dispus asasinarea voievodului român devenit incomed¹⁰. (Evident și această lecție este ilustrată cu mai multe imagini, printre care și un portret al lui Mihai Viteazul.)

În continuare, reproduc unele fragmente din scrisoarea lui Mihai Viteazul, din 6 decembrie 1600, scrisă în Hălmagiu (jud. Arad) și adresată comandantului cetății Oradea, Nyáry Pál (precum Mihai, un veteran al luptelor antiotomane). Mihai urma să traverseze zona controlată de căpitanul din Oradea spre Praga sau Viena. (Ca să-l întâlnească pe împărat.)

Mihai explică faptul că este nevoit să se refugieze cu familia în Transilvania, deoarece a pierdut Țara Românească, nu din cauza turcilor, ci mai mult din cauza polonezilor. El personal este nevoit să lase în „chezășie” în Ardeal întreaga familie, fiul, fiica și pe toți din casa lui. „Țara începe să încapă pe mâinile turcilor, dacă noi cât se poate de repede nu prevenim (acest pericol), dar despre acest fapt dacă Domnul mă ajută să ne vedem, vom discuta mai amănunțit. Vă rog pe domnia voastră să trimiteți câțiva dintre oamenii împăratului să mă aștepte în Beiuș; iar domnia ta să nu dai crez veștilor false care se zvonesc despre mine, deoarece călătoria mea se petrece cu acordul Majestății Sale Imperiale, și nu vin cu trupe străine, ci cu slujbașii plătiți de Majestatea Sa. Și cei în cauză servesc cauza dreaptă a creștinătății de la începuturi...”¹¹

În scrisoare îl mai roagă pe destinatar ca să raporteze urgent împăratului că el este pe drum și în curând va ajunge acolo, iar populația locală să fie liniștită, pentru că Mi-

hai și cei ce-l însoțesc slujesc cauza creștinătății și, prin jurământ, sunt legați de împărat.

În încheiere, mai vrem să adăugăm ceva despre relația lui Mihai Viteazul cu secuii. Se știe foarte bine că Mihai nu a purtat nicio bătălie importantă fără participarea secuilor, indiferent că e vorba de Călugăreni, Târgoviște, Giurgiu, Șelimbăr, Mirăslău, Guruslău etc. În această chestiune, am apelat la istoricul Demény Lajos, care i-a consacrat, pe baza unor cercetări documentate, un volum întreg: „A székelyek és Mihály vajda” („Secuții și Mihai Viteazul”). (E drept, titlul s-ar traduce exact „Secuții și Mihai Vodă”, dar pe coperta din spate este o traducere, sub forma citată, a titlului în limba română.)

De aici preiau doar un amănunt interesant: Darai János – cel care în 1599 a fost secretar pe probleme secuiești al lui Mihai, mic nobil din părțile sătmărene trimis în Muntenia ca secretar și om de legătură cu imperialii – după terminarea misiunii sale la curtea lui Mihai, scrie în raportul său: Mihai, „încă anterior să pornească în campania [din Transilvania], a avut prima grijă să atragă pe secuii de partea sa. În acest scop a recurs la următoarele instrumente: a cerut ferm de la mine ca să redactez în numele împăratului o scrisoare, în care acesta promite restabilirea vechilor drepturi și libertăți secuiești, precum le-au acordat regii cei vechi și sfinții ai Ungariei, dar care au fost anulate de cei din familia Báthory. Împreună cu pictorul Örmény Péter [care a efectuat și câteva misiuni diplomatice în slujba lui Mihai, inclusiv la Praga] am executat scrisoarea și de pe o altă scrisoare imperială am luat și sigiliul și l-am pus pe acest document”¹².

Ulterior, Mihai va scrie personal o scrisoare secuilor, trimisă și răspândită prin emisarii săi, în care întărește promisiunile imperiale de eliberare din iobăgie și se jură că se va ține de cuvânt. Ca să dea și mai mare accent celor promise secuilor, Mihai numește în fruntea scaunelor secuiești căpitani scăunali dintre secuii ce slujeau cu devotament în armata sa. Astfel a reușit să asi-

gure participarea militară a secuilor în campania pentru cucerirea (apoi apărarea și recucerirea) Transilvaniei, dar și pentru cucerirea Moldovei, în primăvara anului 1600.

Un istoric contemporan cu noi (universitarul bucureștean Bogdan Murgescu) are o viziune specială asupra mobilului faptelor lui Mihai Viteazul. E vorba, se pare, de o poziție mai nuanțată: „Referitor la motivația acțiunilor politice ale lui Mihai, este probabil suficient să subliniem faptul că niciun text provenit direct de la Mihai Viteazul nu exprimă ideea că strădania sa are drept țel unitatea politică a românilor. Teoretic, un apărător al ideii că Mihai Viteazul a fost un exponent al luptei conștiente pentru unitate și neatârănare națională ar putea susține că domnul unificator s-a ferit să exprime fățiș ideile sale naționale, dar că ele motivau totuși un secret al acțiunilor sale. O asemenea afirmație, deși logic vulnerabilă, ar putea fi acceptată, dacă ar exista măcar unele indicii indirecte asupra faptului că Mihai Viteazul își gândea politica în termeni naționali, și că unii erau receptivi la semnale politice exprimate etnico-național” (Bogdan Murgescu, „Mihai Viteazul medieval sau modern?”, studiu apărut în „Studii și Articole de istorie”, LXIII/2003. Pasajul a fost citat în manualul de Istorie pentru clasa a XII-a, EDP, p. 214.)

Personalitatea, domnia și rolul lui Mihai Viteazul sunt cam greu de prezentat într-un spațiu limitat. Am prezentat doar câteva idei ce pot fi dezvoltate, duse pe mai departe sau care pot fi discutate, dezbătute sau chiar combătute. Nimeni nu este singurul depozitar al adevărului istoric...

* „Am un vis, și anume că într-o bună zi, pe dealurile roșii din Georgia, fiii foștilor sclavi și fiii foștilor proprietari de sclavi vor putea să se așeze împreună la masa fraternității...”, spunea regretatul **Martin Luther King** în 1963, care să mă ierte că-l parafrazez în titlu.

Note:

¹ E foarte puțin probabil ca viteazul voievod să fi auzit despre persoana și domnia lui Burebista. Doar în mintea

omului secolului al XX-lea pot să se contopească două personalități ce au trăit în epoci și lumi diferite. Dar sună bine: cu puțină fantezie poate să pară real... Însă dacă luăm cuvintele poetului pe bune, atunci în care catedrală ar fi intrat Mihai? Catedrala reîntregirii a fost construită și inaugurată în 1922: e prea puțin plauzibil ca un domn muntean, care a cucerit Principatul Transilvaniei în 1599, un principe ortodox să fi intrat la o slujbă în catedrala romano-catolică din Alba Iulia. Cu toate acestea, în Anul Centenarului, participanții la Olimpiada Națională de Istorie de la Alba Iulia (3-6 aprilie 2018) au fost „delectați” cu aceste versuri cântate de un fost colaborator al lui Adrian Păunescu, creând o atmosferă demnă de Cenaclul „Flacăra”, de unde mai lipsea doar Bardul...

² Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*, accesibil online: <https://bibliotecapemobil.ro/content/scoala/pdf/Romanii%20subt%20Mihai%20Voievod%20Viteazul.pdf>

³ Catherine Durandin, *Istoria românilor*, ediția românească, Institutul European, 1998, p. 44.

⁴ Istoria antică și medie a României. Manual pentru clasa a VIII-a, EDP București, 1987, p. 176.

* *necesități istorice...* „Necesitate istorică” e o sintagmă specifică istoriografiei marxiste, care considera că istoria evoluează pe baza unor legi dialectice.

** *incoronare...* Limbaj metaforic dacă nu poetic, dar prea puțin istoric.

*** *separatismului politic...* Voievodatele și apoi principatele au avut fiecare viață politică aparte, datorită unor condiții istorice specifice nu tocmai încurajatoare și, din acest motiv, termenul modern de „separatism politic” sună cam straniu.

**** *în societatea română din sec. XVI exista o activă conștiință de neam...* Conștiința de neam se va naște peste vreo două secole. Iarși, în mod forțat, se proiectează în trecut unele realități prezente sau apropiate prezentului.

***** *scrisul în limba națională...* Nu neglijăm primele documente scrise sau tipărituri în limba română, dar pe vremea lui Mihai Viteazul erau încă mai frecvente scrierile în „limbile culte” (latină, slavonă sau greacă). Exceptând mediile protestante, scrisul în limbile naționale încă nu avea o pondere semnificativă pe la 1600. Și, cum se știe, protestantismul nu prea a prins rădăcini în rândurile românilor.

⁵ Petre P. Panaitescu, *Istoria Românilor*, ediție reprint, EDP București, 1990, pp. 179-180.

⁶ *Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae Erdélyi Országgyűlési Emlékek* (Do-

cumente ale dietei Transilvaniei), IV, Budapesta, 1878, pp. 304-306. (Conform redactorului volumului de documente, originalul documentului se află în arhiva imperială de la Viena. Textul este scris în limba maghiară, doar încheierea și datarea fiind în latină, iar în cazul semnăturilor se specifică faptul că semnătura lui Mihai este în limba română și cu ștampilă, iar semnăturilor boierilor: „Cincisprezece ștampile și semnături. Semnăturile sunt cu litere chirilice”.

⁷ Petre P. Panaiteșcu, *op. cit.*, pp. 177-178.

⁸ <http://www.ziua.ro/display.php?data=1999-10-06&id=32228>

⁹ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?id=4641&idm=6&prn=1>

¹⁰ László László, Vincze Zoltán, *A romániai magyar nemzeti kisebbség történelme és hagyományai (Istoria și tradițiile minorității maghiare din România)*, Cluj, 1999, pp. 83-84.

¹¹ *Monumenta Comittialia Regni Transylvaniae Erdélyi Országgyűlési Emlékek (Documente ale dietei Transilvaniei)*, IV, Budapesta, 1878, pp. 578-579.

¹² Demény Lajos, *A székelyek és Mihály vajda (Secuții și Mihai Viteazul)*, București, 1975, pp. 93-94.

Anexă:

Introducere: „Românii și Europa”

Istoria românilor, pe care o veți studia cu ajutorul acestui manual, face parte din istoria mai largă a lumii și mai ales a continentului european. Nu există, de fapt o istorie numai a românilor sau a americanilor, neînțeleș separat de a celorlalte. Pe teritoriul de astăzi al țării, istoria românilor se împletește cu cea a naționalităților care conviețuiesc alături de ei, așa că se poate vorbi foarte bine și de o Istorie a României, care îi cuprinde pe toți.

Istoria românilor nu poate fi despărțită de cea a Europei. Acest lucru nu se datorează numai realității geografice. Mult mai important este faptul că în istoria românească se regăsesc toate elementele fundamentale ale civilizației europene. Moștenirea antichității clasice, creștinismul, principalele curente culturale, aspirația spre democrație, toate pot fi întâlnite în cazul particular-romănesc, ca și în cel general-european. În egală măsură, neîmplinirile care au marcat istoria mai veche sau mai recentă a continentului, războaiele distrugătoare, neînțelegerile dintre state, totalitarismul, pot fi întâlnite la ambele niveluri.

Europa reprezintă o unitate în diversitate. Adică ea are o sumă de trăsături comune, de valori împărtășite de către toți europenii, de care se simt însă legați oamenii aparținând unor etnii și culturi diferite.

Fiecare locuitor al continentului, care are o identitate europeană, are, în același timp și o identitate națională. Această situație determină și forma actuală de organizare a Uniunii Europene, la care România dorește să adere: o uniune suprastatală și supra-națională, alcătuită din state naționale suverane.

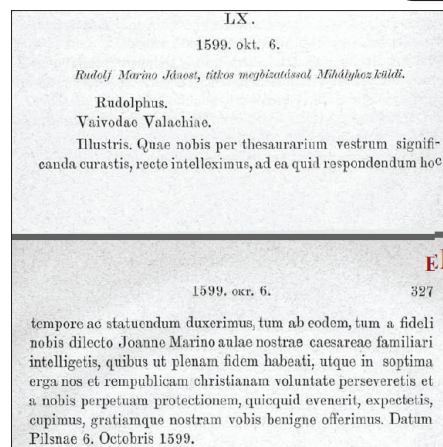
În istoria lor, românii nu au reușit întotdeauna să comunice cu restul continentului așa cum ar fi dorit, deoarece s-au aflat multă vreme în aria de dominație a unor puteri străine de civilizația europeană, cum a fost Imperiul Otoman sau Uniunea Sovietică. Dar îndată ce au reușit să se emancipeze de această influență ei au optat ferm pentru sincronizarea cu spațiul european, iar astăzi, chiar pentru integrarea în structurile acestuia.

Istoria românilor, plasată în contextul istoriei europene, arată că aceștia au fost un popor la fel ca toate celelalte, nici mai bun și nici mai rău decât francezii, ungurii sau germanii. Ea ne învață că putem să fim mândri de țara noastră, de faptul că suntem cetățeni ai acesteia și că aparținem unei națiuni, adică avem o identitate națională.

Dar aceeași istorie ne învață că, așa cum ne prețuim țara și națiunea căreia îi aparținem, tot așa trebuie să prețuim și celelalte națiuni sau etnii, cu care conviețuim în aceeași țară, cu care suntem vecini sau cu care trăim pe același continent și pe aceeași planetă. Un om care nu are sentimente față de țara sa, față de națiunea căreia îi aparține, față de cultura și limba în care a crescut, este probabil foarte sărac sufletește. Dar, în același timp, un om care își iubeste numai națiunea și numai cultura sa, care ține numai la ai săi și este rece, indiferent sau chiar ostil față de cei care vorbesc altă limbă sau au crescut în altă cultură, nu este decât un egoist cu nimic mai bun.

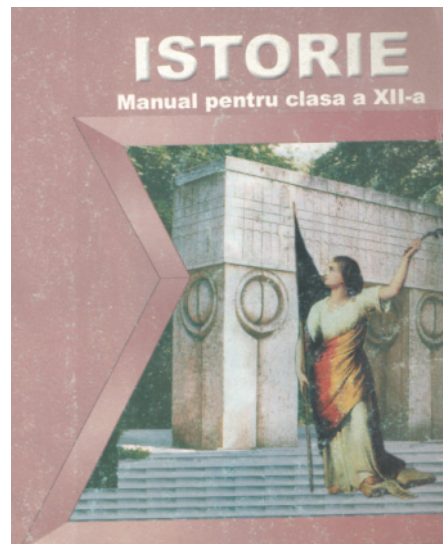
Astăzi românii, ca toți ceilalți europeni, știu că toleranța, buna conviețuire și respectul față de celălalt sunt semnele civilizației, libertății și bunăstării. Acest lucru a fost învățat și dintr-o istorie care a oferit numeroase exemple contrare.

*De aceea, istoria reprezintă o materie pe care merită să o parcurgeți. Ea seamănă cu o poveste interesantă, cu un film sau o carte bună. Dar este o poveste care te poate ajuta realmente în viață, tot așa după cum te ajută învățarea unei meserii sau a unei limbi străine. Istoria nu ne dă lecții care să rezolve peste noapte problemele lumii în care trăim. Dar ne ajută să înțelegem această lume, de unde venim și cum am ajuns ceea ce suntem astăzi. Iar dacă vom înțelege mai bine aceste lucruri, istoria ne va fi de folos în viață”. (Sorin Mitu, Lucia Copoeru, Ovidiu Pecican, Virgiliu Țărău, Liviu Țirău, *Istorie, Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Sigma, București, 1999, p. 5.)*

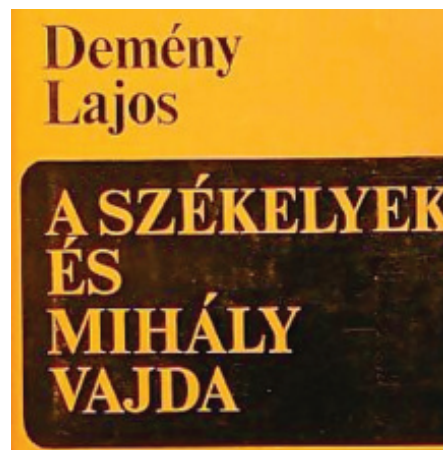

Scrisoarea în limba latină din 6 octombrie 1599, prin care Rudolf îl trimite pe Ioan Marino la voievodul Munteniei.

(*Monumenta Comittialia Regni Transylvaniae Erdélyi Országgyűlési Emlékek, Documente ale dietei Transilvaniei, IV, Budapesta, 1878, pp. 326-327.*)

Sorin Mitu, Lucia Copoeru, Ovidiu Pecican, Virgiliu Țărău, Liviu Țirău, *Istorie. Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Sigma, București, 1999.

Demény Lajos, *A székelyek és Mihály vajda (Secuții și Mihai Viteazul)*

Ana ARDELEANU

De la un zâmbet la altul

Îți treci numele meu printre dinți
 Și mă întrebi, cu gură aurită:
 „- Ai și tu norocul acela, pe care unii îl au,
 Atunci când se aliniază planetele,
 Iar sentimentul bun, precum un docher,
 Se-ntoarce muncit din tura de noapte,
 Cum stelele se întorc la mama lor
 Și totul devine normal, poate prea normal
 Pentru o lume în care
 Nu-ți mai găsești casa la locul ei,
 Nici inima,
 Nici câinele la poartă?”

Și-atunci încerci să-ți suni secretarul personal,
 Să-l întrebi câte case are un destin,
 De nu reușești tu să găsești poarta!

Câți martori de eveniment,
 Așa, per ansamblu,
 Pentru a ști câte raze de soare să iei cu tine,
 Încât toți dinții să rămână curați,
 Și cei de lapte, și cei care se arată sub un zâmbet fals
 De îndurare, de rezistență
 Ori de pomenire!

Știi cum se împachetează starea de nefericire
 Într-un zâmbet profesional,
 Dar nu ești dispus să alergi de la un zâmbet la altul,
 Pentru a le așeza în poartă scheletul,
 Încât vecinii să-ți reproșeze
 Patima zâmbetului înghețat,
 Atunci când dospești poemul în placentă,
 Fără ca dorința sa de expulzare
 Să îți atragă atenția.

Ei, doi, semănav

Ei, doi, semănav
 Nu pentru că mamele lor ar fi fost surori,
 Ci pentru că zilele lor își petreceau nopțile împreună,
 Iar tații le atingeau ușor cu aripa,
 Încât niciun element de bucurie sau tristețe,
 Altfel deosebit de casant,
 Nu se spârgea în aer.

De-aici decurgea satisfacția,
 Grija omului față de semenul său,
 Căruia îi împrumuta nevasta
 Cu ruj și mărgele, cu tot,
 Precum și ușa largă a bisericii,
 Unde să-și facă „mea culpa”
 Și gulerul din blană de vulpe polară.

Deh, după vânătoarea în care păcatul se mișca
 Pe sub pielea bronzată,
 Precum argintul viu,
 Ei doi semănav,
 Alcătuiau împreună
 Poemul tradus în limbile încâlcite
 Ale unor neamuri,
 Ce au pus ochii
 Pe coapsa femeii lor!

Test de paternitate

Port, între aripi,
 Corpul păsării liră,
 Un spectacol de culoare,
 O formă a formei care-mi ilustrează
 Zborul în vid.

Scap din cioc,
 Ca pe un bisturiu,
 Câteva note muzicale,
 Ce-mi încrustează osul
 Până la al șaptelea neam.

Simt durerea genei,
 Fac testul de paternitate,
 Dar nu-mi afflu tatăl
 În nicio aripă,
 În niciun zbor.

Barul de alături e plin
 Cu amintirile sale,
 Iar cei rămași în bar cântă.

Cântecul de inimă albastră
 Nu mă înseninează,
 Nici nu-mi bate cuiul
 În tabloul
 Ce reține portretul copilului
 Din florile raiului
 Care sunt.

Filmografiile Simonei

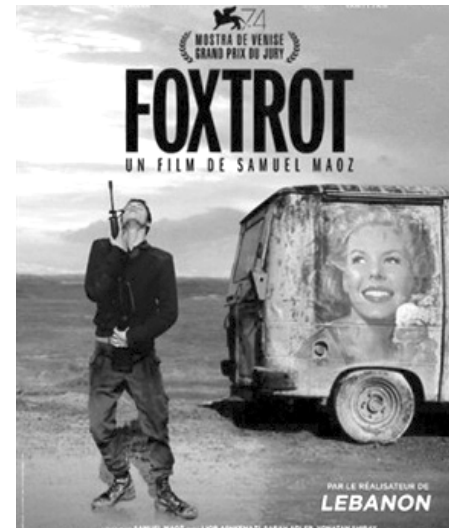
Foxtrot (2017)

Sub amenințarea picăturilor de ploaie care au căzut cu furie peste capetele clujenilor, așezată pe un scaun de plastic în fața unui ecran uriaș în Piața Unirii, am vizionat de curând un film care a născut controverse. E vorba de *Foxtrot*, un film care poartă semnătura regizorului israelian Samuel Maoz și care a dat startul Festivalului Internațional de Film Transilvania (25 mai-3 iunie a.c.). Festivalul se află la cea de-a 17-a ediție și a însemnat pentru Clujul studenției mele o revoluție culturală. Încă îmi amintesc un afiș din 2003 sau 2004 lipit pe unul din zidurile străzii ce urca spre Hasdeu: o ardeleancă în costum transilvănean își ridică rochia în stilul lui Marilyn Monroe. Mai rumenă la față și mai șuie, femeia din poster a reprezentat un fel de epifanie: că filmul la noi înseamnă o re poziționare de multe ori ascunsă sub aparenta mască a hazului. Așezată pe un scaun de plastic din Piața Unirii, am avut șansa la final de vizionare de a vedea un regizor în carne și oase însoțit de protagoniștii-actori ai filmului său, care ne-a vorbit despre dans și care ne-a zâmbit modest, nouă spectatorilor care am privit înfrigați atât denotativ, cât și conotativ, pelicula. În liniștea nocturnă a unui Cluj a cărui inimă bate în ritmuri internaționale, sunete violente desprinse de pe ecranul uriaș au străbătut cerul nopții: rafale de gloanțe, un plâns ascuțit, o altă ploaie – paralelă cu cea din realitate.

Titlul filmului e dat de numele unui dans care execută mișcări angulare, dar care, în fond, nu se deplasează spațial. La finalul acestui film, care a fost distins cu Marele Premiu al Juriului la Festivalul de la Veneția în 2017 și a putut fi văzut acum la Cluj, Samuel Maoz spunea că și-ar dori să învățăm să dansăm și altfel pentru că dansul e unul cu destinul uman. Ca și în *Lebanon*, filmul său

de debut în lungmetraj din 2010 (și el prezentat la vremea respectivă la TIFF) și *Foxtrot* abordează tema războiului prin destinul unui tânăr soldat surprins, dacă vreți, exact în clipa în care zarurile încă se învârt ca un titirez, nehotărându-se pe ce parte să cadă. Cu un miez biografic pentru că, am citit ulterior, și lui Maoz i s-a întâmplat să rămână suspendat emoțional între două vești care anunțau contradictoriu o realitate imposibil de digerat, pelicula expune în 108 minute tot ceea ce canapeaua unui terapeut ar putea îndura. Michael Feldmann, interpretat de Lior Ashkenazi, primește din partea unor soldați israelieni vestea că fiul său a murit. Reacțiile sale sunt primare, dar variate: dacă la început privirea sa rămâne fixată inert într-un punct fix, mai apoi îl cuprinde o furie subită, urmată de necesitatea deznădăjduită a unei confirmări. Ca o grenadă care nu poate exploda, tensiunea se acumulează până în momentul unei automutilări simbolice. Toată această cromatică bogată a sentimentelor umane și a pașilor pe care îi facem încercând să acceptăm moartea unui apropiat se suprapun lent peste elemente evocative. Tabloul de la intrare, care pare strâmb și care și el, ar putea foarte bine surprinde dansul secvențial și geometrizat a lui Jonathan-fiul „căzut la datorie” (Yonaton Shiray) e o sinestezie perfectă. Într-un pustiu în care a-ți face datoria de grănicer echivalează adesea cu o letargie întreruptă ironic de trecerea unei cămile sau cu niște memorări ale vieții de dinainte, patru soldați, între care și Jonathan, fac invariabil același lucru: se deplasează înainte și înapoi până la baraca în care se adăpostesc, rostogolesc cutii de conserve spre unghiul înclinat al podelei și ridică, după agonice clipe de așteptare pentru cei a căror acte sunt verificate, o barieră ruginită și fantomatică.

Simona ARDELEAN

Filmul trece de la comedie la dramă și dincolo de alegoria politică de care a fost acuzat (soldații ucid dintr-o eroare patru palestinieni a căror moarte o mușamalizează) este un excelent recital de emoții umane: disperare, duioșie, angoasă, vină. Jocul actoricesc e convingător și transmite emoție pură atât în clipele sale de dramatism maxim (lui Michael i se comunică apoi că nu Jonathan al lui, ci un altul a fost ucis), cât și în cele de hohot de râs spontan. Soția lui Michael, Daphna (Sarah Adler) este cea de-a treia latură a pătratului, iar emoțiile ei sunt (cu excepția unui singur punct) diferite. Cea mai puțin exploataată latură a pătratului amintit este fiica, Alma (Shira Haas), dar punctările ei episodice asigură o aparentă detașare. Nu știu dacă finalul este unul previzibil. Cu siguranță, contururile sale se trasează abia spre final după o succesiune de schimbări de macaz surprinzătoare, însă regizorul, care e în egală măsură și scenarist, are grijă să lase câteva spații albe.

Per ansamblu, filmul își merită cu prisosință premiile, atât cele obținute, cât și pe cel la care ar fi putut avea acces dacă nu ar fi fost înlăturat de pe lista celor mai bune filme străine la Oscar, la insistența ministrului culturii din Israel, Miri Regev.

Reeditări filmice (XIII)

Ioan-Pavel AZAP

D'ale carnavalului (2)

După pseudo-interzicerea celui de al doilea film al său (primul fiind *Duminică la ora 6*, 1966), *Reconstituirea* (1970) [1], și după suspendarea spectacolului cu *Revizorul* lui Gogol, pus în scenă la Teatrul Bulandra (1972) sub directoratul lui Liviu Ciulei, lui Lucian Pintilie i se oferă de către autoritățile române un pașaport și „libertatea” de a pleca din țară, având un statut de semiexilat. Până în 1989 montează teatru și operă în Europa și în Statele Unite, realizând un singur film, *Paviljon VI / Salonul nr. 6* (Iugoslavia, 1973, și scenarist, adaptare după nuvela lui Cehov; inițial film de televiziune, este transpus pe peliculă și lansat în cinematografe în 1978). În mod cu totul surprinzător, în 1979 i se dă liber în România să intre în producție cu un nou film, *De ce trag clopotele, Mitică?*, adaptare a piesei lui I.L. Caragiale *D'ale carnavalului* (despre a cărei primă transpunere cinematografică, realizată de Gheorghe Naghi și Aurel Miheles în 1959, am scris în precedentul număr al revistei). Scenariul îi aparține lui Lucian Pintilie, care apelează și la alte scrieri ale lui Caragiale, în special la schițe. După o primă vizionare cu conducerea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, filmul este interzis și închis în arhivă, în urma deciziei luate în 19 iunie 1981 [2]. Premiera are loc la 7 august 1990, în cadrul festivalului de la Costinești, iar lansarea în rețeaua de difuzare în 26 octombrie 1992, la cinematograful bucureștean „Scala”.

În ciuda cvasiunanimei primiri elogioase, *De ce trag clopotele, Mitică?* este un film neîmplinit, căruia interdicția de difuzare i-a creat o aură care nu are acoperire valorică pe măsură: „Caragialescul «Simț enorm și văz monstruos» devine, la Pintilie, un alibi menit să disimuleze exasperarea artistului. Dar această stare e tradusă «mitocănește» în elemente directe: mizerie, sânge, chelfăneli, lupte de cocoși, hingheriade. Noroiul îneacă literalmente imaginea, înăbușă, ca o magmă, sugestia, întreținând impresia sărăciei de mijloace și inspirație [...] Zonele cele mai vulnerabile ale filmului sunt cele ale divorțului total de Caragiale, episoade ca lupta de cocoși, recitalul de romanță și poezie patriotică sau circul câinilor” [3]. Filmul este „tarat” de conjunctura politică în care a fost realizat, marcat de o furie auctorială și de o austeritate estetică deloc benefice: totul este grobianism, transpus cinematografic prin urlete și atmosferă apocaliptic-insalubră. Grav nu e atât faptul că un regizor mare a ra-

tat un film mare, cât „divorțul total” al cineastului de Caragiale, folosit ca simplu pretext, Pintilie dovedind o lipsă aproape totală de empatie cu universul operei marelui dramaturg [4]. Dacă, așa cum s-a spus, Caragiale își iubește personajele, Lucian Pintilie pare a fi cuprins aici de o mizantropie extremă, de înțeles din perspectivă umană – pentru un regizor, absența de pe platouri și interzicerea filmelor poate fi echivalentul unei morți premature – dar nocivă artistic. Mai mult, Caragiale, în ciuda originilor sale grecești, a fost un român autentic: a făcut politică din interes, a fost afacerist (perdant, e drept), cinic cu prietenii (nu a ezitat, eufemistic vorbind, să i-o „sufle” lui Eminescu pe Veronica Micle), cam destrăbălat de felul său (a avut copii în afara căsătoriei), iar când a pus mâna pe bani – ca tot românul, din senin – a șters-o să-i toace frumușel în străinătate. Probabil că dacă ar fi găsit o scrisoare compromițătoare, n-ar fi ezitat să o folosească în interes propriu... Spre deosebire de scriitor, începând cu *De ce trag clopotele, Mitică?*, Lucian Pintilie pare că nu mai vrea să se accepte ca român, dar în același timp nici nu poate să renunțe – din prea multă luciditate?, funciar? – la „gena” aceasta, mai mult păguboasă decât ticăloasă.

După 1989, Lucian Pintilie revine în țară și cariera lui cinematografică se relansează spectaculos. Dar, neputând să se detașeze de trecut, de frustrările artistice ce i-au marcat biografia, filmele sale de după 1989 sunt marcate de o încrâncenare uneori cu iz apocaliptic. Cu toate aceste neîmpliniri, Lucian Pintilie a fost regizorul român care a conferit, la nivel festivalier cel puțin, vreme de un deceniu după 1989 un prestigiu internațional constant, chiar dacă (și) ușor conjunctural, filmului românesc.

[1] Filmul este lansat pe ecrane fără publicitate și premieră de gală. În București rulează în cinematografe periferice și este scos de pe afiș după câteva săptămâni, dar în țară este difuzat în continuare. După primul an de rulare înregistrată 454.263 de spectatori, pentru ca în următorii 10 ani să mai acumuleze în jur de 40.000 (v. Bujor T. Ripeanu, *Filmat în România*, vol. I, 1911-1969, Ed. Fundației PRO, București, 2004.p. 171).

[2] Cf. Călin Căliman, *Istoria filmului românesc (1897-2017)*, Ed. Contemporanul, București, 2017, p. 492.

[3] Tudor Caranfil, *Dicționar subiectiv al realizatorilor filmului românesc*, Ed. Polirom, Iași, 2013, p. 197.

[4] „Sfidare” supremă la adresa lui Caragiale: *Mitică* este adus pe marele ecran doar pentru ca regizorul-scenarist să-lucidă fără urmă de remușcare.

Malaxorul de iunie

■ „Armonii de Primăvară”

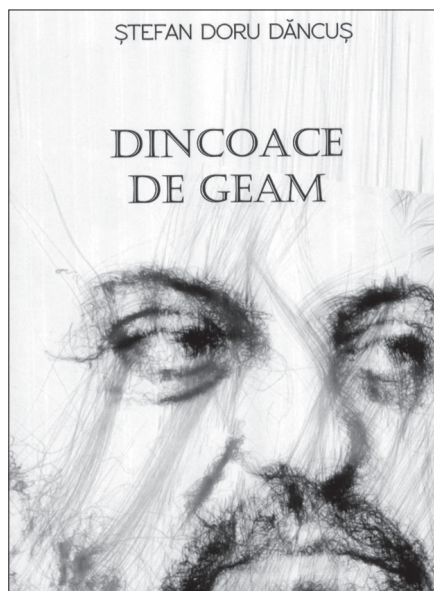

Orașul Vișeu de Sus e nu doar un important centru turistic, punct de acces în Parcul natural Munții Maramureșului și locul de unde pornește calea ferată îngustă de pe valea Vaserului, ci și gazda Festivalului Național de Literatură și Folclor *Armonii de Primăvară*. Cea de a 40-a ediție s-a desfășurat în zilele de 26-27 mai 2018, ca toate cele de până acum, pe două secțiuni: literatură și folclor. În fruntea organizatorilor ediției aniversare s-a aflat tânăra și energica Anuța Pop, manager al Centrului Cultural – Social Vișeu de Sus, care, având sprijinul dlui primar Vasile Coman, de câțiva ani, pune în valoare și experiența culturală a celui pe ai cărui umeri a stat, preț de mai multe decenii, greul acestui festival: parodistul Lucian Perța. Ziua dedicată literaturii, 26 mai, a început cu o dezbatere în jurul revistelor lite-

rare din provincie și câteva lansări de carte, susținute de editura *Grinta*. Sub egida unui juriu format din membri ai USR a urmat o festivitate de premiere în cadrul unui concurs de creație literară, cuprinzând volume în manuscris, volume de debut și volume ale unor autori consacrați, apărute de la ediția precedentă încoace, toate de poezie. Redacția revistei „Caiete Silvane” a fost reprezentată de Viorel Mureșan, redactor-șef adjunct. Ziua Folclorului din 27 mai a debutat cu o impresionantă paradă a portului popular din mai multe regiuni ale țării, urmată de spectacole de folclor autentic.

(V.M.)

■ Primim două cărți de la pitorescul și nonconformistul scriitor **Ștefan Doru Dăncuș**, ambele apărute, în acest an, la **Editura Singur din Târgoviște: Dincoace de geam și Croancele**.

Nădărdum, totuși, că nu s-a-ntâmplat ceea ce stă scris pe copertile IV ale celor două volume: „A părăsit țara scârbit de nerușinarea conducătorilor, în urma unui accident vascular cerebral”. Îi dorim sănătate multă și nu suntem singurii care credem că, dacă ar părăsi țara, peisajul literar contemporan românesc și-ar pierde din culoare și din vivacitate. Și, dacă scârba de „nerușinarea conducătorilor” ar fi un motiv îndestulător pentru a lua calea exilului, începând cu nefastul an 1944, toți românii necontaminați de ideologiile demoniace și găunoase pre&postdecembriste ar fi urmat drumul pribegiei. „Am recitat pasaje din cărțile mele: sunt uriaș! Dar abia m-am apucat de devenit «celebru» că m-am și plictisit. (...)” (*Dincoace de geam*, p. 19). În schimb, cărțile lui Dăncuș alun-gă, cu siguranță, plictiseala... Citiți-l și dezplictisiți-vă!

■ **Maria Vaida, *Elegiile persane, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018***. „Invocația tandră, insertul citatului și repetiția obsesivă ce dă glas durerii și răzvrătirii împotriva unui destin tragic fac din poezia Mariei Vaida un templu al beatificării în intimitatea cuvântului” (Adrian Țion). Pentru cititorii revistei „Caiete Silvane”, „Poem încâlcit”: „Era amnezia timpului ce/ nu se poate regăsi, precum eu/ urmele pașilor tăi prin Galileea;/ am căutat, am pipăit, am strigat,/ în zadar m-am rugat; nu ai apărut.../ De aceea scriu poeme încâlcite/ pentru

graiul
Sălajului

Ziarul cu cel mai mare tiraj din județ

RADIO

TRANSILVANIA

ZALĂU 94,6 FM

adormit durerea,/ ca ațele buni-
cii pe cerul copilăriei./ Aceasta e
cartea murmurului,/ a șoaptelor,
a bocetelor/ durerii sufletului tău
de sub/ iarba de smarald înroua-
tă,/ iar eu sunt văduva ce deapă-
nă/ ghemul printre crucile dealu-
lui./ Dar ce mai vrei de la mine,
îngere?”

■ Primim la redacție un
excepțional album trilingv (cu
explicațiile în maghiară, română,
germană): **Szilágysági magyarok
– Maghiarii din Sălaj – Die Un-
garn aus dem Kreis Sälaj, vol. 2**
(primul a apărut la Editura Kriteri-
on, București, 1999), editor – Biró
Annamária, redactori – Kovács
Kuruc János și Bajusz István,
album editat de **Erdélyi Múze-
um-Egyesület/ Societatea Mu-
zeului Ardelean, Cluj-Napoca, 2018.**

Din cuvântul introductiv al lui
Markó Béla, intitulat „Iată-ne, aca-
să”: „Sălajul, pentru mine, pur și
simplu este locul unde mereu mă
simt acasă, deși nu sunt de aici.
Nici un ținut nu poate grăi nimă-

nui mai frumos și mai bine. Nădăj-
duiesc că aceste imagini din aceas-
tă carte, și pentru alții transmit:
iată-ne, acasă!”

■ **Mariana Dănescu, Gheor-
ghe Jurma, Școala Populară de
Arte și Meserii „Ion Românu”
Reșița la 70 de ani, Editura TIM,
Reșița, 2018.**

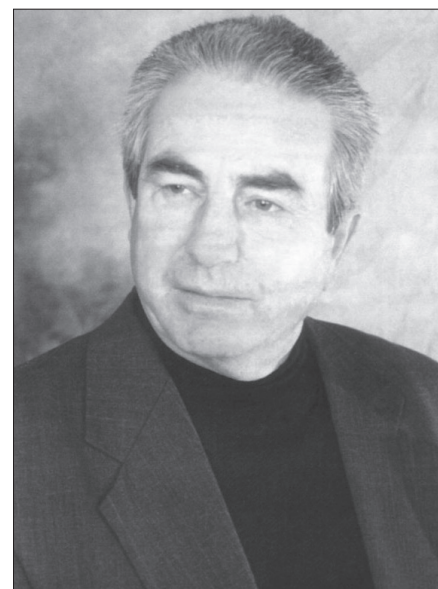

Din prefața dnei Mariana Dă-
nescu, managerul instituției ani-
versate: „La 70 de ani, școala noas-
tră este pregătită să arate ceea ce
face acum și ceea ce își propune
în perspectiva viitorului pentru a
atinge noi cote valorice. La această
aniversare ne amintim, totodată,
de personalitatea distinsului mu-
zician Ion Românu (1918-1980),
care a fost primul director al școlii
și de la a cărui naștere se împlinesc
100 de ani”. La mulți ani!

■ **Steaua, nr. 5 (835), mai
2018.** Din sumarul prestigioasei
reviste clujene: Adrian Popescu,
„Cafeaua domnului Fulga” (edito-
rial); Gelu Hossu, „Episcopul Iu-
liu Hossu și Marea Unire în pre-

sa anului jubiliar 1968 (II)”; Ru-
xandra Cesereanu, „O fotografie
de-acum un veac”; Petru Poantă,
„Universitatea (IV)”; Aurel Co-
dobaș, „Un ardelean cu simțul
proporțiilor”; Aurel Rău, „Victor
Felea – 95”; Adrian Țion, „Tran-
silvania – „starea inimii”; Mircea
Popa, „Suferințele unui preot
greco-catolic”; Ștefan Manasia,
„Infernul ca sinonim al Argenti-
nei”; Cristina Popescu, „Poetici
metafictionali: Cortázar și Sába-
to”; Mircea Oliv, „Invertirea și
grația centrului”...

■ În numărul 22 din 18 mai
2018 al revistei „România lite-
rară”, în lista de nominalizări –

Premiile Uniunii Scriitorilor din
România pentru anul 2017, la
secțiunea „Cartea pentru copii și
tineret”, figurează și Grigorie M.
Croitoru, vechi colaborator al edi-
turii și revistei „Caiete Silvane” și
coleg la Asociația Scriitorilor din
Județul Sălaj. Felicitări pentru no-
minalizare!

(D.H.)

Zile negre în istoria evreilor

La Sinagoga/ Muzeul Memorial al Holocaustului din Transilvania de Nord din Șimleu Silvaniei, județul Sălaj, a avut loc în 28 mai a.c. conferința „Zile negre în istoria evreilor din Transilvania de nord: prigoana horthistă din anii 1940-1944” susținută de prof. dr. Paul Farkas. Organizatori: Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Primăria orașului Șimleu Silvaniei, Muzeul Memorial al Holocaustului din Transilvania de Nord, Centrul Național de Informare și Promovare Turistică Șimleu Silvaniei și scriitorul Flavius Lucăcel. Pornind de la cartea lui Aly Steinmetz, „Întoarcerea din iad” (carte îngrijită de Paul Farkas, cu un cuvânt înainte de Ioan-Aurel Pop, Limes, 2016), prof. Farkas a pledat și la Șimleu Silvaniei pentru iertarea acelor orori „mai cu seamă în cazul celor care își cer iertare pentru crimele abominabile comise. Cel puțin statele, care încă luptă cu încăpățănare să recunoască sau nu atrocitățile părinților și ale bunicilor acestora, ar fi bine să-și facă în sfârșit bilanțul moral și să admită marile crime comise împotriva poporului evreu, a țiganilor și a altora pe pământul european. Dacă-și vor asuma responsabilitatea părinților, bunicilor sau străbunicilor, atunci iertarea va fi garantată. Datoria

noastră este să nu uităm niciodată” (p. 37). Din partea gazdelor au vorbit primarul orașului Șimleu Silvaniei, Septimiu Țurcaș și directorul Muzeului Memorial, Daniel Stejerean. De asemenea, au susținut scurte alocuțiuni, pe tema conferinței și a personalității profesorului invitat, subsemnatul și Flavius Lucăcel. La finalul întâlnirii, Dan Has, președintele Comunității Evreilor din Sălaj, a citit o rugăciune pentru martiri.

(D.S.)

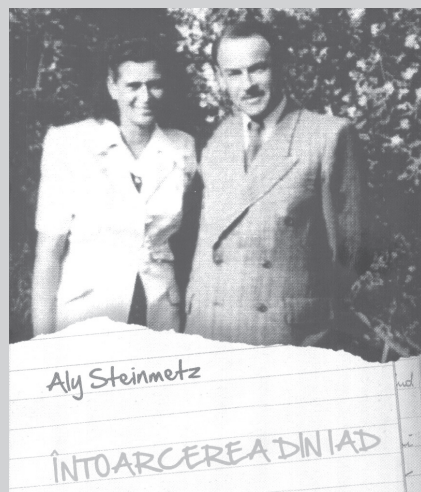

■ „Aly nu purta ură, dar nu uita niciodată. Odată, pe vremea când copiii lui erau mici, i-a luat la plimbare pe muntele Carmel din vecinătatea Haifei. Rachel și Dubi au despiciat un con de pin din care au scos câțiva sâmburi hrănitivi pe care i-au mâncat cu poftă. Copiii învățaseră deja tehnici de supraviețuire atât la școală cât și la grupele de cercetași. Dintr-odată Aly și-a amintit cu furie și imensă tristețe de miile de brazi falnici din Austria care nu se mai terminau în timpul marșului morții. Dintr-odată s-a simțit vinovat că nu știuse de acest aur al naturii, de sâmburii scoși din miile de conuri de brad,

sâmburi care ar fi putut salva mulți camarazi de la moarte” (p. 36).

Paul FARKAS

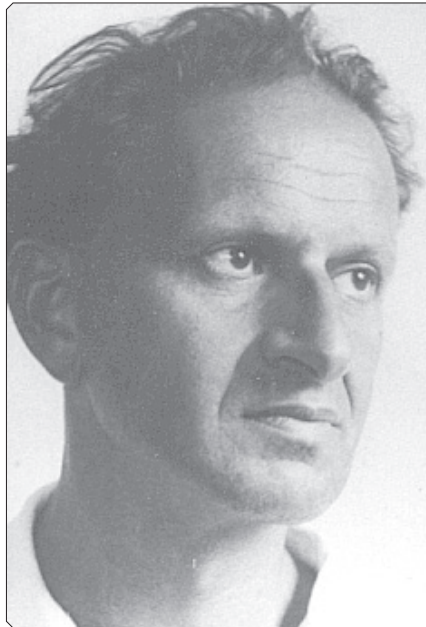
■ „Cartea de față este un *memento* pentru generațiile actuale, un îndemn la iertare, dar și la neuitare. În fond, Aly Steinmetz ne spune că viața trebuie trăită demn și frumos, ne îndeamnă pe toți să nu mai permitem asemenea atrocități și să ne umplem sufletele de generozitate, de adevăr, de dreptate și, mai ales, de bunătate, închinând un imn de glorie bucuriei de a trăi și de a fi oameni, în pace și liniște. Din păcate, și astăzi lumea este plină de violență și de suferință, dar există

încă speranța de îndreptare și de salvare, venită și prin mijlocirea mesajului acestei cărți” (p. 15).

Ioan-Aurel POP

Yvan Goll

(1891 - 1950)

Lampagiul

Îngenunchează până la mine, cetate îmbâcsită,
Sunt al tău fiu, al tău ilustru fiu:
Îți cunosc mamele, născând pe cârpe grețoase oameni care țipă,
Îți cunosc bolnavii, ce-și rup sfios o bucățică din fereastra serii pentru sufletele lor,
Știu ce-ar însemna o rândunică pentru pușcărișul din temniță
Și aș lăsa bucuros fochistului beția de absint.
O, nenorocito!
O, tu, din haosul tău te înalță! Vreau să fiu milostiv cu tine!
Poate doar așa: să intru adânc în străzile tale,
Să-ți fiu lampagiul, cu o stea în vârful prăjinei,
Să-ți pot aprinde sufletul,
Să-ți dăruiesc toată iubirea mea de amurg!

(Traducere din limba germană de Ion Pillat, în vol. Ion Pillat, *Poezii*, EPL, 1965)